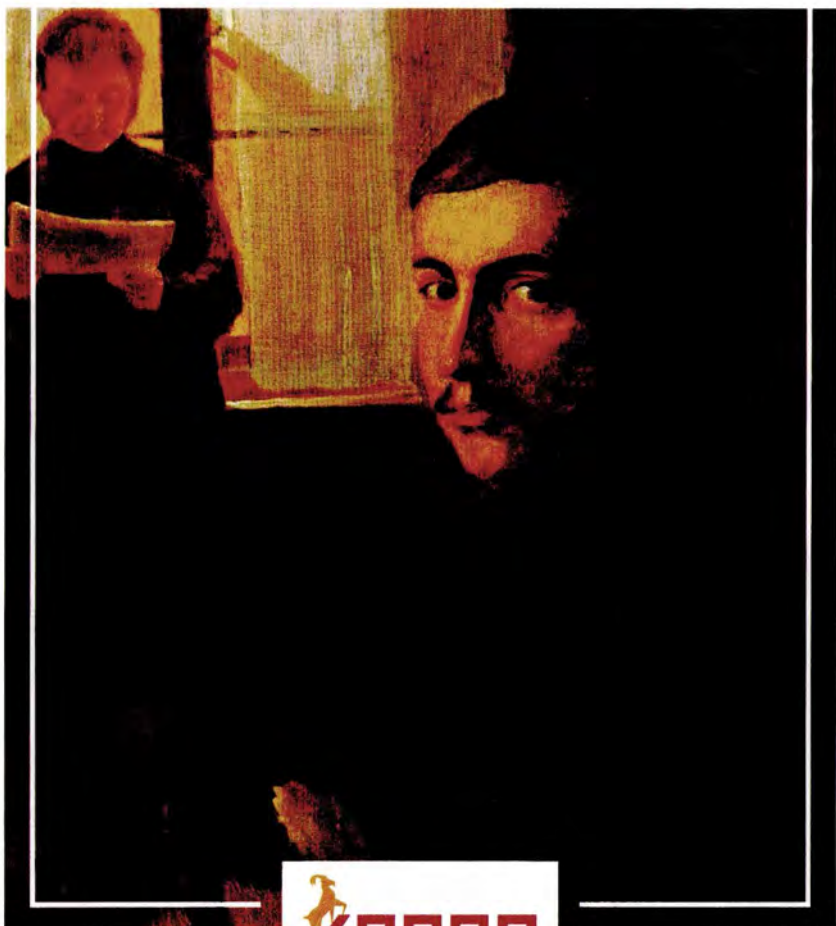

AHMET MİTHAT EFENDİ

FELÂTUN BEY İLE
RÂKİM EFENDİ

KAPRA

AHMET MİTHAT EFENDİ

FELÂTUN BEY İLE RÂKİM EFENDİ

Felâtun Bey ile Râkım Efendi, Ahmet Mithat Efendi'nin Batılılaşma sürecindeki bir medeniyeti romana adını veren iki kahraman üzerinden anlattığı ve bu yönüyle ilk olma özelliği taşıyan bir eser. Alafranga özentiliğiyle hayatını uçuruma sürükleyen Felâtun Bey ile Batı'nın olumlu değerlerini benimsemiş bir Osmanlı efendisi Râkım Efendi arasındaki tezatlık, 19. yüzyıl Osmanlı'sının mizahi bir temsilidir. Tanzimat Dönemi edebiyatının önde gelen yazarlarından Ahmet Mithat Efendi, bu romanıyla alafrangalık ve Batılılaşma gibi kavramların başarılı örneklerinin verildiği sonraki kuşak yazarlarının anlatılarına da öncülük etmiştir.

ISBN: 978-625-7361-87-3

KAPRA
YAYINCILIK

 /kaprayayinlari
 /kaprayayinlari
 /kaprayayinlari

FELÂTUN BEY İLE RÂKİM EFENDİ / *Ahmet Mithat Efendi*

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

YAYIMA HAZIRLAYAN

Esra Çaplı

EDİTÖR

Sevdagül Kasap

REDAKSİYON

Yasin Yavuz

SON OKUMA

Banu Özyürek

KAPAK TASARIM

FOLX

SAYFA DÜZENİ

Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT

Repar Dijital Matbaası

BASKI

Nisan 2021 - 1. Basım

ISBN

978-625-7361-87-3

SERTİFİKA NO

40675

*Kapra Yayıncılık,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.*

*Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad.,
No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45*

*© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar
dışında metin ya da görseller
yayınevinin izni olmadan hiçbir
yolla çoğaltılamaz.*

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

İstanbul'da 1844'te doğan Ahmet Mithat Efendi, İstanbul Mısır Çarşısı esnafından Bezci Süleyman Ağa'nın oğludur. 1861 yılında Niş'te rüştiyeyi bitirir ve 1864'te Rusçuk'ta Tuna Vilâyeti Mektubî Kalemî'nde memur olur. Çalışmalarıyla dikkatini çektiği Mithat Efendi tarafından kendisine "Mithat" adı verilir. Bu dönemde *Tuna* gazetesine yazılar yazmakta, Fransızcasını geliştirmeye çalışmaktadır. Çeşitli görevlerde bulunan Ahmet Mithat 1869'da *Tuna* gazetesi başyazarı olur. Yine 1869'da Bağdat Valiliğine atanan Mithat Paşa ile beraber Bağdat'a giderek matbaa ve gazete müdürlüğü yapar. *Ceride-i Askeriyye* gazetesi başyazarlığı yaparken evinde kurduğu matbaada kendi kitaplarını da basmaya başlar. Daha sonra matbaasını Babiâli'ye taşır. Namık Kemal'le tanıştığı bu dönemde *Basiret*'te yazmaktadır. Kısa bir ara *İbret*'in basım işlerini de üstlenir. *Devir* ve *Bedir* adlı gazeteler ile *Dağarcık* ve *Kırkanbar* adlı iki dergi çıkaran yazar, 1873'te Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre*'si oynandıktan sonra kara listeye alınıp sürülenler arasındadır. Rodos'ta üç yıl kaldığı sürgünden, V. Murat'ın tahta çıktığı dönemde çıkarılan af ile geri döner. *İttihad* gazetesini çıkarır. *Takvim-i Vekayi* ve *Matbaa-i Âmire*'ye müdür olur. *Tercüman-ı Hakikat*'i kurar. Çeşitli üst düzey görevler alan Ahmet Mithat, Meşrutiyet'te emekli olur. Darülfünûn'da ve Darülmuallimat'ta tarih, pedagoji dersleri verir; Darüşşafaka'da gönüllü görev alır. 1912 yılında, okulda nöbetçi olduğu bir gece hayatını kaybeder.

Hayatını kalemiyle kazanan ve çağının en çok okunan yazarı olan Ahmet Mithat Efendi, bütün eserlerini nesir türlerinde vermiştir. İki yüzü geçen yapıtlarının alan yelpazesi çok geniştir (ders kitapları, tarih, astronomi, iktisat, felsefe, din...) Hikâye, roman, tiyatro, anı, gezi, makale gibi pek çok türde ve halkın anlayacağı bir dille eserler vermiştir.

Gazetecilik ve dergicilik alanında önemli işlere imza atan Ahmet Mithat Efendi, tenkit konusunda da döneminin önem-

li isimleri arasındadır. Geleneği her konuda reddederek ölçüsüz, sınırsız sayılabilecek bir biçimde Batılılaşmayı savunan edebiyatçıları, Servet-i Fünun kuşağını hedef alarak kaleme aldığı ünlü “*Dekadanlar*” makalesi, edebiyatımızın en ünlü edebî tartışmalarından biridir.

Eserleri

Romanlar: *Hasan Mellâh yahut Sır İçinde Esrar* (1874), *Dünyaya İkinci Geliş yahut İstanbul’da Neler Olmuş* (1874), *Felâtun Bey ile Râkım Efendi* (1875), *Karı-Koca Masalı* (1875), *Paris’te Bir Türk* (1876), *Süleyman Muslî* (1877), *Hüseyin Fellah* (1875), *Çengi* (1877), *Yeryüzünde Bir Melek* (1875), *Henüz On Yedi Yaşında* (1881), *Karnaval* (1881), *Vah!* (1882), *Dürdane Hanım* (1882), *Acâib-i Âlem* (1882), *Cellâd* (1884), *Esrâr-ı Cinâyât* (1884), *Volter Yirmi Yaşında yahut İlk Muaşakası* (1884), *Hayret* (1885), *Haydut Montari* (1888), *Fennî Bir Roman yahut Amerika Doktorları* (1888), *Arnavutlar-Solyotlar* (1888), *Demir Bey yahut İnkişâf-ı Esrâr* (1888), *Gürcü Kızı yahut İntikam* (1889), *Müşâhedât* (1891), *Hayal ve Hakikat* (Fatma Aliye ile, 1892), *Ahmet Metin ve Şîrzât yahut Roman İçinde Roman* (1892), *Taaffüf* (1895), *Gönüllü* (1896), *Jön Türk* (1910), *Rikalda yahut Amerika Vahşet Âlemi* (1890), *Aleksandr Stradella* (1890), *Şeytankaya Tılsımı* (1890), *Bir Acibe-i Saydiyye* (1893), *Mesâil-i Muğlaka* (1898), *Hikmet-i Peder* (1898)

Öyküler: *Kıssadan Hisse* (2. bas., 1870) *Letâif-i Rivâyât* (25 kitap, 1870-1893), *Durûb-u Emsâl-i Osmâniyye Hike-miyâtının Ahkâmını Tasvir* (1871)

Diğer eserlerinden bazıları: *Çerkes Özdenler* (1884), *Beşir Fuat* (1887), *Kâinat-Kütüphane-i Tarih* (15 kitap, 1871), *Üss-i İnkılâp* (1877-1878), *Menfâ* (1876), *Mufasssal* (1885-1887), *Avrupa’da Bir Cevelan* (1896), *Fatma Aliye Hanım yahut Bir Muharrire-i Osmaniye’nin Neşeti* (1893)

İÇİNDEKİLER

YAYIMA HAZIRLAYANIN NOTU	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
İKİNCİ BÖLÜM	19
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	51
BEŞİNCİ BÖLÜM	69
ALTINCI BÖLÜM	89
YEDİNCİ BÖLÜM	109
SEKİZİNCİ BÖLÜM	135
DOKUZUNCU BÖLÜM	157
ONUNCU BÖLÜM.....	179
ON BİRİNCİ BÖLÜM	201

YAYIMA HAZIRLAYANIN NOTU

XVIII. asırda başlayan Batılılaşma hareketleri, özellikle 1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile hızlanmış; yönetim, eğitim, hukuk, ekonomi, sanat gibi birçok cephede yapılan yenilikler, çok katmanlı bir değişim yaratmıştır. Batı uygarlığı ve kültürü etkisiyle, edebiyat da yönünü Batı'ya çevirmiş; genç aydınlar, eski edebiyatın yeni yaşamı anlatmada yetersiz kaldığını ileri sürerek Batı Uygarlığı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatının ilk örneklerini vermeye başlamışlardır. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı, bu sürecin ilk evresidir. Yeni bir uygarlıkla tanışılmaya çalışılan bu devirde, Batılılaşmayı özünden uzak bir bakış açısıyla benimseyenler özentili bir alafranga hayat peşinde koşarken, elbette hem komik hem düşündürücü sahneler çıkmıştır ortaya. İşte Ahmet Mithat Efendi de böyle bir hikâye anlatır, *Felâtn Bey ile Râkım Efendi*'de. Bir mirasyedi olan Felâtn Bey'le tam da Ahmet Mithat gibi küçük yaştan itibaren hayatını çalışarak sürdüren ve kazandıklarını en akıllı biçimde değerlendiren Râkım Efendi, yazarın inandığı doğruları kanıtlayan bir kurgu içinde okuyucuya ders vermek amacına hizmet ederler. Alafrangalığın olumsuzlukları ile alaturkanın üstünlükleri konusunda okuru kendi görüşüne inandırmaya çalışan yazar, ironik bir üslupla yanlış Batılılaşmanın temsilcisi olan Felâtn'un düştüğü kötü durumları gösterirken, alaturkayı temsil eden Râkım'ı en güzel meziyetlerle donatmış, en doğru işleri yapmasını sağlamıştır. İsim sembolizasyonunun da anlatıya destek olarak kullanıldığı romanda Cariye Canan, Arap dadı Fedai, Fransız müzik hocası Jozefino, İngiliz aile Ziklaslar,

Ermeni aşçı, Tabip Mösyö, Salıpazarı, Beyoğlu gibi dönemin sosyal yapısını canlı bir şekilde anlatan kahraman kadrosu ve mekânlar ile sağlanan renklilik eserin önemli özelliklerindendir.

Eser yayıma hazırlanırken yazım ve noktalamada günümüz kabulleri esas alınmış; orijinalliği korumak üzere asıllarına uygun biçimde verilmeye gayret edilen yabancı kelimeler ilgili sayfanın altında açıklanmıştır.

Batılı anlamda Türk romanının ilk örneklerinden olan eser, yazıldığı dönem çerçevesinde değerlendirilmeli; romancılığımızın temelini atanlardan biri olan, Tanzimat Edebiyatı'nın üretken yazarı Ahmet Mithat da, Türk insanına “kıssadan hisse” vermeye devam etmelidir.

Esra Çaplı

BİRİNCİ BÖLÜM

Felâtun Bey'i tanır mısınız? Hani, şu Mustafa Merakî Efendizâde Felâtun Bey! Galiba tanıyamadınız. Fakat tanı-
nacak bir çocuktur.

Mustafa Merakî Efendi, Tophane'nin Beyoğlu civarında
bir mahallesinde oturur. Mahallesinin semtini haber vermek
olamaz. Semtini anladınız ya? Bu kadarıyla yetininiz.

Kendisi kırk beşlik bir adamdır. Fakat babası bir çocuğu
genç evlendirirsen yüzü gözü açılmadan dünya evine gir-
miş olacağından ahlakını güzel muhafaza eder düşüncesiyle
Mustafa Merakî Efendi'yi on altı yaşındayken evlendirmiş-
ti. Bu nedenle Mustafa Merakî Efendi henüz kırk beş yaşın-
da olduğu hâlde yirmi yedi yaşında bir oğlu vardır ve o da
Felâtun Bey'dir. Fakat Mustafa Merakî Efendi'nin çocukları
yalnızca Felâtun Bey'den ibaret değildir. Bir de kızı vardır
ki ismi Mihriban Hanım'dır. Mustafa Merakî Efendi kırk beş
yaşında olduğu zamanda bu kız on beş yaşındaydı.

İnsanın kırk beş yaşındayken böyle yirmi yedi yaşında bir
oğlu ve on beş yaşında bir kızı olması ne büyük saadettir.
Ama size derhâl şunu da hatırlatalım ki, böyle saadet genel-
likle babalara mahsus olup anneler için bu saadet musibet
sayılır. Mustafa Merakî Efendi'nin eşi için de öyle olmuştu.
Zira Mustafa Merakî Efendi on altı yaşındayken pederi ta-
rafından evlendirildiği zaman on iki yaşında bir kızla evlen-
dirilmişti. Öyle ya! Kadının, kocasından dört beş yaş küçük
olması daha uygun değil midir? Durum böyle olunca on iki
yaşındaki kızcağız, on beş yaşındayken dünyaya çocuk getir-

di. Ancak ondan sonra kaç defa gebe kaldıysa da çocuğunu rahminde barındıramayıp düşürdü. Hekimler işin aslını tetkik etmediklerinden hanımın rahminde tedavi ve tamiri imkânsız bir sorun olduğuna karar vererek vazgeçtiler. İş ebelere kaldı. Onlar sargılarla falanlarla Mihriban Hanım'ı düşürtmeyip muhafaza edebildilerse de biçare annesi bu kızı doğurduktan sonra lohusa yatağındayken şehit olarak vefat etti.

Mevlâ rahmet eylesin! Böyle şeyler olağandır! Başka ne diyelim? Mustafa Merakî Efendi eşinden ayrıldığı zaman elinde on üç yaşında bir oğulla bir kız bulunduğundan bir müddet mecburen evlenemedi. Hâlbuki son asrın medeni gelişmeleri İstanbul'da bir adamın bekar olarak yaşayabilmesine müsait olduğundan bir müddet bekar kaldıktan sonra Mustafa Merakî Efendi bir daha evlenmeye de göremedi. Kızına dadı olarak geçkince bir cariye aldı. O cariye çocuklara bakardı. İhtiyarca Rum kadınıydı bu, yukarı hizmetini görürdü. Bir Ermeni kadın da aşçılık ederdi.

Nasıl? Hanenin iç işleyişini tuhaf mı gördünüz? Bizim Mustafa Merakî Efendi alafranga meşrep bir adamdı. Hem de hangi alafranga meşreplerden biliyor musunuz? Hani, bundan on beş-yirmi sene evvel İstanbul'da alafranga meşrepler yok muydu? İşte onlardan. Hâli vakti pek yolunda, hem de ziyadesiyle yolunda olduğundan kendisi zaten Üsküdarlı olduğu ve orada güzel konağı, bağı, bahçesi dahi bulunduğu hâlde bekâr alafranga yani rahat yaşamak için hepsini ucuza pahalıya bakmayarak satıp gelmiş, Tophane'nin Beyoğlu taraflarında bir mahallesinde yeniden güzel bir ev inşa ettirip oturmuştu. Alafrangaya olan merakın derecesini şundan anlayınız ki, yaptırdığı hane mutlaka alafranga olsun diye kâgir olarak yaptırılmıştı. Şimdi böyle bir semtte böyle bir hanede bu kadar alafranga olan bir adam artık hanesine Arap çorap doldurur mu? Özellikle, arada bir alafranga dostları da gelmekte olduğundan bunlar arasında hizmet etmek için Rum ve Ermeni hizmetçilere ihtiyacı ortadadır.

Bizim asıl maksadımız Felâtun Bey'den bahsetmek yani siz okuyuculara tanıtmak olduğuna göre pederi Mustafa Merakî Efendi hakkında böyle eski bilgiler vermeye lüzum yoktur zannetmeyiniz. Felâtun Bey'i tanımak için kendisinin geldiği yeri görmek elbette lazımdır. Böyle bir kökten çıkan kişinin hâli ve tavrı daha kolay anlaşılabilir.

Felâtun Bey'in çocukluk zamanını nasıl geçirmiş olduğunu anlatmak için tafsile ihtiyacımız yoktur. Mustafa Merakî Efendi son derece alaturkalıktan yine son derece alafrangalığa birdenbire sıçramış bir adam olduğu ve bu değişimse yalnız kendi maddi ve manevi zevklerinin peşinden gitmesi sebebiyle yaşandığı için böyle bir adamın hem de öksüz kalan evladı nasıl bir terbiye altında büyüteceğini her kim düşünse bulabilir. Gerçi çocuk Mekteb-i Rüştîye'ye¹ verilmiş olduğundan her gün çantası elinde gider gelirdi. Bundan başka bir de Fransız hocası vardı ki haftada iki defa gelir giderdi. Lakin Mustafa Merakî Efendi öyle tahsil görmüş bir adam olmadığı gibi çocuğunun tahsiline nezarete dahi vakti olmadığından oğlunun mektebe gidip gelmesini ve Fransız hocasının dahi eve gelip gitmesini bir çocuğun terbiyesi için kâfi görürdü.

Oğlunun gördüğü terbiye bu yolda olduktan sonra kızının terbiyesinin ne hâlde kaldığını da tahmin edebilirsiniz. Fakat şunu da ihtardan geri durmayalım ki bu çocukların giyinmesi kuşanması elbette söz götürmezdi. Beyoğlu'nda çocuk elbisesi olarak her ne ki moda olsa, Merakî Efendi herkesten evvel onu alıp çocuklarına giydirmeye mecburdu.

Ha! Bak biz şunu hatırlatmayı unuttuk. Bizim Mustafa Merakî Efendi'nin ismi yalnız Mustafa Efendi'dir, Merakî lakabı kendisine sonradan verilmiştir. Zira bu adamın bazı tuhaf hâlleri vardır. Mesela kendi hanesinde mükemmel yemekler dururken bazı akşamlar gidip Beyoğlu'nda bir bakkal dükkânında çiroz ve zeytin gibi şeylerle akşam yemeği ye-

¹ Osmanlı'da Tanzimat ile birlikte açılan ortaöğretim kurumları

mesine ahababı itiraz ettikçe “Ne yapalım, merakımdır!” ve mesela bazı geceler Naum Tiyatrosu’na² bedel Elmadağı’nda balıkçı ve kuşbaz takımının gittikleri yerlere gitmesine bir mana veremeyenlere “Merak bu ya!” gibi karşılıklarda bulunduğundan “Merakımdır,”, “Merak bu ya!”, “Merakıma dokundu,”, “Merakıma elvermez,” sözleri kendisine “Merakî” lâkabının verilmesine sebep olmuştur.

Buraya kadar söylediğimiz sözlerden bizim Felâton Bey’in ilk zamanları hakkında alınacak malumatla peyda edilecek fikir kâfidir. Şimdi dikkatlerimizi Mustafa Merakî Efendi’nin kırk beş yaşında bulunduğu zaman oğlu Felâton Bey’in yirmi yedi ve kızı Mihriban Hanım’ın dahi on dört yaşlarındaki hâllerine çevirelim:

Bu esnada Felâton Bey büyücek kalemlerin³ birisinde memurdu. Ama hani kalemlerde bazı efendiler vardır ki, kesinlikle ileride devletin en büyük makamlarını tutabilmek hazırlığıyla kâtiplik zamanını gece gündüz çalışmak ve içinde bulunduğu dairenin değil belki devletin olanca şubelerinin işlerinde yetkinliği elde etmek için iğne iplik olarak gayret ederdi. Böyle gayretli kişileri tanırırsınız! Bizim Felâton Bey Efendi bunlardan değildi. Nesine lazım? Ayda en az yirmi bin kuruş geliri olan bir babanın tek oğlu. Kendisiyse felsefi yargılarını gerçekten Eflâtonlardan daha incelikli bulmakla âlemde yirmi bin kuruş geliri olan adamın başka hiçbir şeye ihtiyacı kalmayacağını hükmetmiş ve kendi erdemlerini kendisi beğenmiş olduğundan cuma günü mutlaka bir seyir mahalline gidip cumartesiye dünkü yorgunluğu çıkarır ve pazar günü gezinti yerleri daha alafranga olduğundan gitmemezlik edemez. Pazarın yorgunluğunu dahi pazartesi çıkarır. Salı günü kaleme gitmeye hazırlanıyorsa da havayı uygun görünce Beyoğlu’nun bazı ziyaret mahallerini, baba dostlarını, ahababı vesaireyi ziyaret arzusu o günü de tatil ettirir. Çarşam-

2 Beyoğlu’nda, Çiçek Pasajı’nın olduğu yerde açılan ve 1844-1870 yılları arasında aktif olan ünlü bir tiyatro

3 Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin yürütüldüğü makam

ba günü kaleme gidecek olursa saat altıdan dokuza⁴ kadar olan vakti ancak o haftanın vukuatını anlatmaya ayırabilip akşam için mutlaka iki dalkavukla gelir. Bunlar da kendisi gibi gençlerdir ve özellikle Felâtun Bey Efendi Beyoğlu'nda oturmak münasebetiyle ahababını alafranga bir yolda eğlen-
dirmek gerektiğinden perşembe gecesini alafranga eğlen-
ce yerlerinde geçirir. O gece sabahlandığı cihetle perşembe
günü akşama kadar uyunur. Nihayet yine cuma gelir ve işte
şu bir haftalık meşguliyet nasılsa diğer haftaların meşguliyet-
leri de ona benzerdir.

Ya böyle haftada üç saat kaleme giderek onu da hikâye
anlatmakla geçiren bir delikanlı ne öğrenebilir?

Nasıl ne öğrenebilir? İşte Felâtun Bey öğrenmiş ya! Ya-
zısı var, okuması var, Fransızcası var. Zeki, çabuk kavrayan,
mizaçgir, özellikle babasının ayda yirmi bin kuruş da geliri
var! Dünyada bir adamın öğreneceği daha ne kaldı?

Bak Allah için söyleyelim: Felâtun Bey yeni yayınlara
çok meraklıdır. “Canım şöyle bir hikâye basılmış,” dediler
mi, Felâtun Bey için “Onu görmedim,” demek imkânsızdı.
Hangi kitap çıkarsa çıksın kendisine daima kitap götürmeye
alışmış olan satıcı en evvel Felâtun Bey’in kitabını götürüp
Beyoğlu'nda ciltçi Gulâm'a teslim eder ve o da güzelce, alaf-
ranga olarak ciltleyip arkasına altın yaldızla “A”, “P” harfle-
rini de bastıktan sonra götürüp Felâtun Bey’in uşağına verir
ve akşam bey geldiğinde kitabı görüp gayet düzenli olan kü-
tüphanesine yerleştirirdi.

Fransızca bu iki harfi tanırırsınız ya? Birisi “A” birisi “P”
harfleridir. Evvelkisi Ahmet Felâtun Bey’in isminin ilk har-
fi ve ikincisi Felâtun sözcüğünün Fransızcası olan “Platon”
kelimesinin birinci harfidir. Alafrangada, bir adamın isminin
yahut isimlerinin böyle ilk harfi yahut harflerinin kullanılma-
sı vardır ki buna o adamın “markası” denilir.

4 Alaturka saat

Niyetimiz burada Felâtun Bey'i yermek değil, kendi hâl ve tavrını okuyuculara münasip bir dille tanıtmaktır. Fakat şunu da ilave edelim ki:

Bizim Felâtun Bey'in bu kadar zengin ve özgüveninin -yani avam terimiyle kibrinin- de fazla olmasına bakınca tavrından, büyüklenmesinden geçilmemesi gerekse de Falâtun Bey'in davranışları bunun tam tersiydi. Alafrangalık hâli, malum! Herkese tevazu göstermeye, herkesin yüzüne gülmeye insan mecburdur. Hatta bazı zamanlar Felâtun Bey'in yanında bulunan uşağı kendi beyini bir adamla gayet tatlı ve nazikâne ve saygılı konuşuyor gördüğünde "Bu Efendi bizim Bey'in pek dostu olmalıdır," diye düşünürdü. Lakin o adamdan ayrıldıktan sonra beyefendinin hiddetinden çıldırmak derecesine geldiğini ve hatta sövüp saydığını görünce ve işitince uşak şaştığından ne düşüneceğini dahi bilmezdi. Gerçi efkâr-ı atika⁵ erbabı⁶ sonra arkasından sövüp sayacağı bir adamın yüzüne karşı böyle nezaket göstermeyi kendilerinin dava eyledikleri mertliğe muvafık bulamazlarsa da alaf-ranga olanlar dahi, mertlik âdeta budalalıktan ibarettir diye hükmederler.

Burada Felâtun Bey'in uşağını zikreyledik de hâlini, birazcık olsun söylemedik. Bu Mehmetçik "Gâstangalı'dan"⁷ yeni gelmiş, daha dünyayı öğrenmemiş, ayda yüz kuruşun meftunu, ensesine muhabbet ve aferin makamında bir tokat vurulmasının düşkününü bir adam olup, hizmet ettiği efendinin bir oğluyla bir kızı olduğunu öğrenmeye muvaffak olmuş ve hatta oğlunun isminin "Pantolon Bey" ve kızınınınkinin de "Merdiven Hanım" olduğunu bile bellemişti.

Ne zannettiniz? Felâtun isminden "Pantolon" kelimesine ve Mihriban isminden de "Merdiven"e geçebilmek haylice anlayışa bağlıdır. Mehmetçik asıl büyük efendiye de "Merak-

5 Eski düşünceler

6 Sahibi

7 Kastamonu'dan

lı” Efendi dese de efendisinin isminde “l” harfı olmadığı için bunu doğru söylemediğini anlayarak mahcup olurdu. Hem bizim Mehmet memleketindeyken amme cüzüne⁸ kadar okumayı bile başarmıştı.

Merakî Efendi’nin alafrangalığına rağmen böyle bir Mehmetçiği konağına kabul etmiş olmasına şaşmayın. Onu terbiye edecekti. Hatta terbiye etmeye başladı bile. Bir gün “Mehmet! Beyefendi ne yapıyor?” deyip de Mehmet’ten “Çorba içiyor,” cevabını alınca “Oğlum, öyle söyleme, alafrangada supe⁹ yiyor derler,” demiş ve Mehmet “Hayır efendim! Allah göstermesin! Sopa yediği yok, çorba içiyor,” dediği hâlde dahi Merakî Efendi meraklanmayıp “Oğlum! Alafrangada çorbanın ismi supe’dir, bunları birer birer öğrenmelisin,” diye nasihat vermişti. İşte anlayınız ki Mehmet dahi yavaş yavaş alafranga olacaktır.

Nasıl olmasın? Olmamak mümkün mü? Büyük efendi neyse ama küçük bey Fransızcadan başka söz söylemiyor ki! Sütlü kahve isteyeceği zaman “kafe ole”¹⁰ diyor Mehmet’s’e bunu “kavala” dan başlayıp evvelce öğrenmiş olduğu “karyola” kelimesine kadar uygulaya uygulaya, ister istemez beliyor.

Felâtun Bey’in kıyafetini sorarsanız tariften aciz kalırız. Şu kadar diyelim ki, hani Beyoğlu’nda elbiseci ve terzi dükânlarında modaları göstermek için karton üzerinde birçok resimler vardır ya? İşte bunlardan birkaç yüz tanesi Felâtun Bey’de mevcut olup elinde resim, boy aynasının karşısına geçer ve kendisini resme benzetinceye kadar mutlaka çabaldı. Dolayısıyla kendisini iki gün aynı kıyafetle gören olmazdı ki “Felâtun Bey’in kıyafeti şudur,” demek mümkün olsun.

Bak, şeklini simasını pek kısaca tarif edebiliriz. Ortaca boy, zayıf bir vücut, sarıca beniz sahibi bir delikanlı olup,

8 Eski eğitimde temel bir aşama

9 Fr. soupe: Çorba

10 Fr. café au lait: Sütlü kahve

kaşları gözleri, siyah saçları, ağzı burnu filan hep bir kadının “elverişi” diyeceği kadar güzellik gösterirdi.

Mademki Felâtun Bey hakkında bu kadar bilgi aldık, biraz da Mihriban Hanım hakkında bilgi alalım:

Bu kızın, her şeyde olduğu gibi şekil ve simaca da Felâtun Bey’in kardeşi olduğu belli olurdu. Ama kız çehresinde mutlaka ve her şekilde inceliğin daha fazla olacağı ayrıca düşünülecek bir şeydir.

Diğer kızlar gibi Mihriban Hanım oya yapmasını bilmez. Zira alafrangalarda oya yoktur. Kese, çorap vesaire örmesini de bilmez. Çünkü onları motist¹¹ kızları örer. Nakışı dahi onlar işler. Yapma çiçekler Beyoğlu’nda çok! Bunları yapmak için niye zahmete girsin? Çamaşır yıkamak, ütölemek hizmetkârların ve yemek pişirmek dahi aşçının işidir. Hatta kendi saçını taramak bile alafrangada olmayıp özel olarak perukâr¹² kadın gelir tarar.

Alafrangada kızlar için okumak yazmak gerekli olsa da biçare kızcağız öksüz büyüdüğünden başaramadı. Babası müzik eğitimi için çok iyi bir piyanocu madam getirmişti. Ama madam kendisi çalıp babası dinlediği için Mihriban Hanım “Taş altında bir yılan, kaşları durur divan” şarkısından başka bir şey öğrenemedi.

Bununla beraber kızcağız hoppa mı hoppa! Şen mi şen! Zıp zıp sıçrar! Ter ter tepinir! Kendisi yetişmiş, büyümüş olduğu için birkaç yerden görücüye gelmişlerdi. Özellikle babasının meşhur serveti her servet avcısını çekerek. Ancak Mihriban Hanım görücülere oğullarının ne olduğunu sorar, “Kâtip,” cevabını alınca “Oh, cebi delik!” der; “Asker,” cevabını alınca “Yarım kunduralı,” der; “Hoca,” cevabını alınca “Sarımsak başlı,” der. Özetle her biri için bir kulp uydurup maazallah görücüler “A hanım kızım niçin böyle söy-

11 Terzi

12 Kuaför

lüyorsunuz? Oğlumuz şöyledir böyledir,” diyecek olursa bir püsküllü kahkaha koyuverip “Oh, kalmış kalmışım da sizin oğlunuza mı kalmışım! Hanım, oğlunuza başka yerden kız arayınız!” diye kalkar yürüyüverirdi.

Nasıl, Mihriban Hanım’ın bu kadar serbestliğini tuhaf mı buluyorsunuz? Şaşırmayınız. Zira kızcağız bir evin hanımı olarak büyümüş olduğundan gelen görücülere gelin makamında da kendisi çıkardı. Kayınvalide makamında da kendisi görücü hanımlara verdiği cevabıysa bir kayınvalide sıfatıyla verirdi. İşte şaşıracaksanız bu serbest kayınvalideye şaşırın.

Eğer şu Felâtun Bey ve Mustafa Merakî Efendi ve Mihriban Hanım’ın durumundan size usanç geldiyse affınızı isteyerek son olarak şunu da söylememe müsaade buyurmanıza rica ederim:

Bu baba-oğul ve kız yahut kız kardeş üçü bir yerde bulundukları zaman baba-oğul eğer Mihriban Hanım’ın bir çiçeğini veya eldiven giyişini beğenmeyecek olsalar, kızcağızın üç gün üç gece ağlayacağını bildikleri için, başına bir çiçek değil saksıyı giymiş olsa bile çok yakıştığına yemin etmeye mecburdular. Felâtun Bey ise bir fikrini babası kabul etmediği zaman herifin cehaletini ortaya koymaktan çekinmediğinden, biçare adamcağız oğlu Felâtun’un yanında mahcup olmamak için beyefendi her ne görüş ve fikir ortaya koysa güya kırk yıldan beri o fikir ve görüşteymiş gibi bir an önce onaylamaya mecburdu. Hatta bir gün babayla oğul arasında günlerin uzayıp kısalmasının sebebinin ne olduğuna dair bir konu açılmıştı. Mustafa Merakî Efendi bu konuda kendi görüşünü söylemekten kaçınarak oğlunun hikmetli görüşlerine gözünü dikip beklemeye başlamıştı. Hele çocuk “Kış mevsiminde havalar bulutlu olduğu için bulutlar güneşin ışığını, bize ulaşmasını engelleyerek geciktirir,” dediği zaman, pederi “Maaşallah, maaşallah! Gerçekten Eflâtunlar aciz kalacak. Vallahi ben de böyle düşünüyordum ama bir kere de sizin fikrinizi anlamak isterdim,” demişti.

Ama inanınız ki zavallı adam, oğlunun bu fikrini felsefenin zirvesi olarak kabul eyledi. Hatta oğluna rica ve minnetle bu meseleyi kaleme de aldırıp zamanımızda çıkan bilim dergilerinden birisine konulmak üzere matbaaya götürdüyse de kabul ettiremediğine öfkelenerek geri döndü.

İKİNCİ BÖLÜM

Önceki bölüm bize hikâyemizi kendi isimlerine dayandırdığımız iki kişiden birinin özelliklerini epeyce öğretti. Burada da yine böyle kısaca da olsa Râkım Efendi'nin özelliklerini görmeye muhtacız.

Râkım Efendi dediğimiz çocuk eski Tophane kavaslarından birisinin oğlu olup bundan yirmi dört sene evvel pederi vefat eyleyince, validesi elinde bir yaşında yetim olarak kalmıştı. Bir kavas, evladına ne bırakabilir? Bizim Râkım Efendi'nin babasıysa miras olarak Salıpazarı tarafında üç odalı bir çürük kümes ve bir de Arap cariyeden başka mal denilebilecek hemen hiçbir şey bırakmamıştır.

Validesi gayet hanımefendi ve Fedai namı Arap cariyesiye validesinden belki de daha hanımefendi olduğundan kocasının ayrılık ateşi sönüp de aklını başına aldıktan sonra validesi “Fedai, artık aramızda hanımlık halayıklık kalmadı! İkimiz de çalışıp kendimizi ve bir de şu yavrucağı beslemekten başka çaremiz yoktur,” dediğinde sadık Arap “Ah hanımcığım! Sen niye çalışacaksın? Ben çalışırım hem seni hem küçük beyimi, evladımı beslerim,” diye bütün idareyi kendi üzerine almaya kadar göze aldirmıştı. Bununla beraber validesi hayatın yükünü yalnız Fedai üzerinde bırakmadı. Kendisi el dikişi diker, oya yapar, çevre,¹ uçkur işler ve bunları Salıpazarı'nda Fedai'ye sattırır; diğer günlerdeyse Fedai'yi büyükçe yerlere çamaşıra, tahtaya gönderir, arada bir kendisi de gider, özetle ellerinin emekleriyle kimseye muhtaç olmandan geçinebilirdi.

1 Üstüne nakışlar basılmış mendil, başörtüsü

Râkım büyüdü. Beş yaşında Salıpazarı'ndaki Taş Mektebe verilip on bir yaşında İstanbul tarafında Valide Rüştiye Mektebine alındı. On altısında oradan çıkıp Hariciye Kalemine kendisini kabul ettirmeye yol buldu.

Ama bu çocuk ne kadar çalışıyordu! Hani ya “Gece gündüz çalışıyor,” derler ya, işte gece gündüz gerçekten çalışan buydu. Tam evladını bu boya getirdikten sonra validesi vefat etmesin mi! Ama bu dahi hakkında bir nimetti. “Ah! Râkımcığımın bir kere insan içine karıştığını görsem hiç gözüm arkada kalmazdı,” derdi ve işte arzu eylediği bu nimete kavuştu.

Râkım'da henüz aylık, yıllık yok. Sadık Fedai hâlâ dikiş diker; mendil, çevre işler; kahve torbası diker; çamaşıra, tahta silmeye gider. Aldığı paradan evinin zorunlu masrafını ayırdıktan sonra kalanını “Delikanlıdır, parasız kalmasın,” diye tamamen Râkım'a verirdi. Fakat Râkım'ın cep harçlığına o kadar ihtiyacı yoktu. Sabahleyin Süleymaniye'ye medreseye gidip saat dörtte oradan çıktıktan sonra kaleme, ardından kalemde aldığı Fransızca dersini takviyeyle beraber bu dilde bir kat daha ilerlemek için Galata'da bir hekime giderek akşam saat birde evine gelen ve yemekten sonra Kazancılar Mahallesi'nden Beyoğlu'na çıkıp yine Hariciye Kalemünde arkadaşısı olan bir Ermeni'ye Türkçe okutmak ve bu hizmete mukabil birçok Fransızca kitaplarını karıştırmakla vakit geçiren bir çocuğa, paranın ne lüzumu kalır?

Hatta cumaları bile Râkım bahsedilen Ermeni arkadaşının kütüphanesinden çıkmazdı. O kadar ki ev halkınca ve ailece Râkım'a tam bir güven duyulduğundan pazar günleri Hariciye Kalemide tatil olarak Râkım yine arkadaşının evine gittiğinde de eğer o gün ailece bir yere gidilecekse Râkım'ı kütüphane odasına kapayıp da öyle giderlerdi. Râkım için böyle bir gün ne mesut gündü.

Bizim Râkım Efendi bu şekilde tamam dört sene daha tahsile devam etti. Koca Fedai, halk mutfaklarında kül kömür olarak hanımının kendisine emanet bırakmış olduğu

göz nurunu, hor ve hakir bırakmak şöyle dursun, âdeta hâli vakti yolunda bir adamın çocuğuymuş gibi büyüttmeyi başardı. Lakin Râkım Efendi'nin aldığı terbiye ve gördüğü tahsil öyle hâli vakti yolunda olan adamın evladına nasip olamazdı. Kendi isteği ve dadısının sevk ve teşviki sayesinde Arapça gramer bilgisini filan da başka Risale-i Erbaa'yı² şerhleriyle beraber layıkıyla gördü. Hele mantık derslerini tasdikâtın³ sonuna kadar pek kuvvetli öğrendi. Hadis ve Tefsir ilimlerinde oldukça nasiplendi. Fıkıh⁴ da gözden geçirdi. Farsçadan Gülistan, Baharistan ve Bostan⁵ ve Pend-i Attâr⁶ ve Hâfız ve Saib'i⁷ tamamen öğrenmesi bir yana seçme parçalarını ezberledi bile. Fransızcaya gelince: Bir kere dilde derinleşti. Sonra Galata'daki dostundan doğa felsefesi, kimya, anatomi öğrenip Beyoğlu'ndaki Ermeni dostunun kütüphanesinde de coğrafya, tarih, hukuk ve uluslararası ilişkilere dair gereğinden fazla bilgi ve genel kültür edindi. Hele okuduğu Fransız romanlarının ve tiyatro metinlerinin şiir ve edebiyatının âdeta sınırı yok gibiydi. İki gece kendisinde kalmak üzere bir kitabı hanesine götürmek için müsaade alabilecek olsa onu yalnız okumakla yetinmeyerek en güzel parçalarını yazıp, kopyalardı. İşte Râkım Efendi'nin ilk zamanları bundan ibaretti. Parasızlıksa âdeta yirmi yaşına kadar devam eylemişti. O zamana kadar kalemde kazandığı maaş yüz elliye kadar varmışsa da yirmi yaşında bir hariciye katibi için bu paranın, para bile demek olmadığı kabul edilecektir.

Bir gün Râkım Efendi'nin yakın dostlarından bir matbaacı kendisine Fransızca bir kitap getirdi. Bunu Türkçeye tercüme ederse yirmi altın kadar verebileceğini söyledi. Kitap yüz elli, iki yüz büyükçe sayfalık bir şey olduğundan koca Râkım bunu bir haftada çevirmek cesaretiyle kabul eyledi. Gerçi bir

2 Mekteb-i Rüştîye'de okutulan ders kitabı

3 Mantık derslerinde bir aşama

4 İslâm hukuku

5 İran şairi Sâdi'nin eserleri

6 Feridüddin Attâr'ın öğütnâmesi

7 Ünlü İran şairleri

hafta değil ama on iki günde kitabı bitirip götürdü. Matbaacı anında yirmi lirayı verdi.

Haydi bakalım, bu parayı aldığı zaman şu Râkım Efendi'nin ne kadar sevinmiş olduğunu kim hesap edebilir?

Nafile, kimse hesap edemez. Biçare Râkım o zamana kadar bu miktar parayı Galata'da sarraf dükkânlarından başka bir yerde görmemişti. Hele bir gün olup da kendisinin hem de el emeği olarak bu miktarda paraya sahip olabileceği ihtimalini (gerçi arzu etse bile) hiç düşünemezdi. Şimdi bu serveti, bu hazineyi avucu içinde görünce hâlâ kendisinin olduğuna inanamayıp bir hayli düşündükten sonra bu hazineye sahip olduğuna inandığı zaman gözlerinden dolu taneleri gibi mutluluk gözyaşlarının akmasını engelleyememiştir...

Ne o? Şaşırdınız mı? Hey kardeşim hey! İçinizde Râkım hâlinde büyümüş adam varsa düşünsün baksın; el emeği olarak ilk kazandığı paraya ne kadar sevinmiştir, hatırlasın. “Bir adamın yirmi lirası olamaz mı?” diye düşünmek boşunadır. İşte ömründe yirmi lirayı görmemiş ve insan olmak için ne lazımsa elde etmek için çalışmaktan geri durmamış olduğu hâlde ilk defa bu parayı kazanmış olan kişi bizim Râkım Efendi'dir.

Biçare oğlan paraları alınca hemen hanesine koşup sadık dadısının önüne koydu. Ne dersiniz? Kadıncık bunları görünce son derece bozulup “Aman beyim, bunları nereden buldun? Sakın...” diye neredeyse bir büyük, bir kötü şüphesini söyleyecekken, Râkım paranın geldiği yeri dadıya anlatarak onu kendisinden daha mutlu etmiş ve “Ah! Validen sağ olaydı da senin böyle dört kese akçeyi birden kazandığını göreydi! Mevlâ rahmet eylesin!” dediği zaman kendi kendisini tutamayıp ağlamaya başladığı gibi, Râkım'ı da ikinci defa ağlatmıştır.

Sonra, şu ilk servetin harcanacağı yeri düşünmeye başladılar. Zira biz Râkım'ın bu kadar paraya ilk defa sahip oldukları-

nu söylemekle kendisinin aç gözlü olduğunu kastetmemiştik. Aksine Râkım fakirlik içinde tok gözlü büyümüş olduğundan eline para geçtiği zaman onu saklamaya mümkün değil razı olmayarak akçeyi saadet kaynağı bilir ve bundan dolayı mutluluğu yolunda harcamak için para kazanmayı severdi. Kendi dadısı “Beyim! Bana kalsa bu parayla birkaç kat elbise alırdık da halk içinde temiz temiz gezerdik,” dediyse de Râkım “Hayır dadıcığım! Benim üstüm başım bana yeter, birinci iş seni artık başkalarına hizmet etmekten kurtarmaktır. Zira sen artık ihtiyarladın,” diye paranın yarısını ayda ikişer yüz elli kuruş harcamak üzere dört aylık garantileri olarak ayırıp ve diğer yarısıyla da çok eskiyemeye başlamış olan evlerini tamir ettirdiler.

Her başlangıçta, her sifhta bir bereket olduğu işi bilenlerce inanılan bir şeydir. Bu inancı bizim Râkım Efendi’de gerçekleştirecek hâller de gecikmedi. Kendisi Bab-ı Âlî’ye gelmesi eksik olmayan ecnebi gazetelerini baştan aşağıya süzerek aldığı malumat üzerine diplomatlığa da aşına olduğundan vakit buldukça bazı haber yayınlarına yazılar yazmaya başladı. Bu hizmeti bir ara bedava yapıyorduyorsa da matbaacılar kendisini devam etmeye mecbur eylemek için haftada, on beş günde Râkım’ın eline birer ikişer lira kıstırmaya başladılar. Hatta bu geliri sonraları daha da arttı. O kadar ki Râkım haftada iki lira kadar mütemadiyen gelmekte olduğunu görünce kalemdeki işini de terk etmek zorunda kaldı.

Biz bu ayrılığa üzüldük. Zira koca Râkım kalemde kalmış olsaydı feyz alacağına şüphe edilemezdi.

Râkım bir ara Frenk dostları çoğalttı. Bunların çoğalması kendisine bir alafranga arzuhâlcilik ve tercümanlık yolu açtı, yabancılardan Türkçe bir nota, rapor, protesto, arzuhâl falan yazdırmak isteyenler işlerini Râkım’a havale ederlerdi.

Sözü uzatmaya neden mecbur olalım? Râkım birkaç sene bu yola devam eyledikten sonra ayda yirmi otuz liraya kadar

kazanmaya başlamıştı. Fakat çaresiz çocuk bu parayı kazanabilmek için yirmi dört saat gününden yalnız yedi saat kadarını uykuya, istirahat ve yemeye içmeye ayırarak on yedi saatini neredeyse aralıksız çalışmakla geçiriyordu.

Salıpazarı'ndaki evceğizini yenileyerek tamir etti. Pek güzel ve doğal bir şekilde dayattı döşetti. Kendisine bir kütüphane kurmaya başlayıp Türkçe ve Fransızca en seçkin eserleri toplardı. Bu kadar masrafla beraber yine Râkım'ın kendisinde para eksik olmazdı.

Dadısı birkaç defa Râkım'ı evlendirmeye kalkıştı. Râkım kendisinin evlenmeye ihtiyacı olmadığını söylüyordu. Sadık Fedai, ev içine bir gelin gelmesini yalnız Râkım için istemediğini, ihtiyarlık zamanında kendisinin de bir can yoldaşına ihtiyacı olacağını söylediğinde Râkım işin bu tarafını münasip görerek bir carie alınmasına karar verdi.

Dadısı tanıdığı bazı esircilere sipariş etmiş olduğu için öteden beriden birkaç Arap carie geldiyse de Fedai bunları bir, nihayet iki gün dener; beğenmez, iade ederdi. Bir gün Râkım Efendi Tophane'den Beyoğlu'na çıkmak için Kumbaracı Yokuşu'na kestirmeden varmak üzere Karabaş' tan geçerci. Malum dere üzerinde ihtiyar, ak sakallı bir Çerkez'in yanında bir kızla bir kapıyı çaldığını gördü. Kıza dikkatle baktı. Baktığı anda yüreği kıza aktıysa da "Adam, neme lazım? Dadım beyaz istemiyor. Arap istiyor; bu bizim işimize yaramaz," diye alıp yürümeye devam etmişti. Zira ak sakallı ihtiyarın yanında bulunan kız, beyaz hem de güzelce bir Çerkez'di.

Râkım alıp yürüyüverdi ama bir türlü ayakları ileri gitmiyordu ki! Ne için olduğunu kendisi de bilmiyordu. "Canım, bir kere görür sorarsam almaya borçlu olacak değilim ya!" diye geriye dönüp ihtiyar ve kız kapıyı açtırıp ve ardından kapatmış olduklarından bu defa kapıyı kendisi çalmaya mecbur oldu.

Açtılar. Râkım ihtiyarı çağırdı, geldi. Kızın carie ve satılık olup olmadığını sordu. Carie satılmış. Görmek istedi. Gösterdiler. Uzun boylu, güzel, kara kaşlı, ufacık ağızlı,

güzel burunlu hasılı vücutça gayet orantılı bir şey idiyse de; gayet zayıf ve hastalıklı, on dört yaşında olduğundan öyle olur olmaz müşterinin beğeneceği bir şey değildi. Fakat neydi kızda o baygın bakışlar? Neydi mahzun tebessümler?

Râkım kızın elini kim bilir ne için, fakat yüksek ihtimalle ki âdeta şaşkınlıkla kendi eline almış bulunduğundan sonra dahi bırakmak aklına gelmemişti. Heriften fiyatını sordu. Yüz altın demesin mi?

Herif kızın değerinden bahseder. Ya Râkım ne yapar? Râkım çocuk gibi ağlar! Ay kıza ne oldu? Zira o da Râkım'a karşı ağlamaya başladı!

İhtiyar ne mana vereceğini bilmez. Bir kimsesine mi benzettiğini Râkım'a sorar, bir cevap alamaz.

Hayır, Râkım kızı kimsesine benzetmemişti. Size biz haber verelim: Râkım, âdeta Cenab-ı Hakk'ın kendisi gibi bir öksüze böyle beyaz cariyе almasında lütfunu, inayetini esirgemediğine şükrettiğinden mutluluktan ağlıyordu. Evet! Râkım bu kadar kadar hassas ve duygulu bir çocuktur. İhtiyara “Bu kızın değeri var mı, yok mu diye sormuyorum. Satılan şey bunun hürriyetidir. Hürriyetin dünyalara değeceğini kabul ederim. Lakin benim seksen altından başka param yoktur. Bu para karşılığında kızı verirsen alayım,” demiş ve ihtiyar Râkım'ın ağlamasına bakıp yüz elli altın istemediğine pişman olarak bir para aşağıya veremeyeceğini söyleyince “Öyle olsun, bana yirmi altın için bir ay müsaade verirseniz alırım,” demesiyle ve ihtiyar dahi (Zaten kızda ince hastalık hissetmekte bulunduğundan bir ayak evvel elinden çıkarmak için) uygun bulunca hemen alım satım işlemleri yapılmıştı.

Ne dersiniz? Râkım kızın elini eline almamış mıydı? Ta kız kendisine mal olduktan sonraya kadar elini elinden bırakmadı!

Sonra Beyoğlu yürüyüşünden vazgeçerek ihtiyarla Salı-pazarı'na geldiler. Kızı kapıdan içeri salıverip kendisi dadı-

sından akçesini istedi. Seksen altını esirciye saydıktan sonra yirmi altın için de bir senet yazıp Tophane’de kendisini tanıyanlardan dört beş adamı şahit ederek esirciyi yerine gönderdi.

Bu işleri görüp de evine dönerken yolda “Acaba dadım bu işe ne diyecek? Gördün mü bir kere, çocukluk ettim! Bir kere de anam makamında dadıcığım danışmalı değil miydim?” diye bir masumane vesvese ve samimi bir pişmanlık içini sarmıştı. Hanesine geldiğinde dadısı kendisini karşılayarak “Aman beyim! Ne kadar isabet ettin, ne de can sevecek bir kız! Sen bana bunu can yoldaşı diye almadın mı? Adı Canan olsun,” diye hoşnut olduğunu görünce biçare Râkım her şeyden ziyade dadısını memnun edebilmiş olduğuna sevinerek ismi de kabul etti.

Şurası bilinmelidir ki Râkım bir beyaz cariyeye aldığı için işinden geri kalacak adamlardan değildi. O günse Beyoğlu’nda iki mühim işi olup bu işleri her halükârda görmek üzere kalktı. Bu defa Kazancılar tarafından Beyoğlu’na çıktı. İki mühim işinden birisi Ermeni milletinden “G” Bey’i görmektir. Zira daha bir akşam evvel bu bey, hizmetkârını gönderip kendisini mutlaka çağırtmıştı. Hanesi Ağa Hamamı’ndaydı, vardı, kendisini hanesinde buldu. Silistre eyaleti ağnam vergisini⁸ “G” Bey yeni almış, oraya gönderecek adamıyla Silistre Valisi’ne bir dilekçe yazdıracakmış. Râkım bu dilekçeyi bir çeyrek saatte yazıp temize çekerek beye mühürlattirdi, üzerini de mühürlettikten sonra beyin yanındaki çekmecenin üzerine koydu. Başka bir emri olup olmadığını sormak için bekleyince de bey, yazıcısını çağırıp Râkım’ın görülecek hesabı varsa görmesini emreyledi. Bu emri üzerine Râkım mahcup olarak “Ben başka bir emriniz var mı diye beklemiştim,” dediyse de bey Osmanlı adamı olduğundan “Verdiğim emir de emir değil midir? Bu emir de yerine getirilmelidir,” diye bir latife etti. Biraz sonra yazıcı elinde Râkım’ın üç aydan beri yazdığı evrakı kapsayan bir pusulayla içeri girdi.

8 Küçükbaş hayvan vergileri

Bey pusulayı alıp okumaya başladı: “Bursa eyaletinin ... senesi ağnamının kalan miktarının tahsil edilmesinin sağlanması için Bursa Valisi’ne dilekçe, on kıta; bunun cevabına cevap on, Varna Sancağı öşür⁹ ve ağnamının bir senelik muhasebe incelemesi şeklinde Maliye Nezaret-i Celilesine,¹⁰ alt tarafı raporlu bir defter ki, altı sahife üzerine yazılmıştır. Bu defter dahilinde bir de detaylı yazı. Perakende mektuplar sekiz kıta.”

Bey pusulayı bu şekilde okuduktan sonra yine sevinerek “Bunların hiçbirisi için bir para vermeyeceğim. Yalnız Bursa vergisinin kalanı bence ümitsiz bir parayken talebi güzel yapmış olduğundan tamamıyla tahsil edildi. İşte onun için beş on para gözden çıkarabileceğim,” diye Râkım’a otuz lira verilmesini yazıcısına emretti.

Vay Râkım’da sevinç! Vay Râkım’da teşekkür! Hem de duygularının göstergesi olan gözlerine yaş dolarak bir teşekkür, ama kime? Kendisi gibi bir öksüze bu kolaylığı sağlamış olan Cenabıhakk’a!

Hakkını aldıktan sonra ikinci işine gitti. Bu ikinci iş, İngiltere’den yeni gelerek Asmalı Mescit Sokağı’nda bir haneye yerleşmiş olan oldukça kibar bir İngiliz ailesi yanında görülecek işti. Lakin işin ne olduğunu Râkım bilmiyordu. Sadece bir dostu kendisi için orada görülecek bir iş olduğunu haber verdiğinden öylesine gitmişti. Vardı, dostunu da orada buldu. Meğer iş denilen şey İngiliz’in iki kızlarına haftada birer gün Türkçe ders vermekmiş.

Hiç Râkım için iş bulunur da kabul etmemesi mümkün olur mu? Adam iş makinesi! Bunu da memnuniyetle kabul etti. Kendisi aylık haftalık falan için ağzını açmadığı hâlde dostu her defası için birer İngiliz lirası ayak teri verileceğini söyleyerek, kabulü için İngiliz tarafından rica etti. Râkım

9 Osmanlı döneminde köylülerden, ürettikleri tarım ürünleri için %10 oranında alınan vergi

10 Ulu Maliye Bakanlığı

hem hicabından morarıp hem de Cenabıhakk'ın bu lütfuna da teşekkürle kızarıp işi almaya karar verince, dört yol ağzından Kumbaracı Yokuşu'na doğru ayakları sanki yere basmayarak indi. Tophane'ye Karabaş'a varıp esirciler kahvesinde Çerkez'e rastlayarak "Gel baba gel! Ben borçtan hoşlanmam. İşte, paranı tedarik ettim. Bin kere şükür olsun, Cenabıhak hiç ummadığım yerden gönderdi," diye yirmi altın borcunu vererek senedini kurtardı. Hatta lüzumu bile olmadığı hâlde durumu şahitlere de haber verip serveti olan on altını cebinde olduğu hâlde hanesine can attı.

Bu haberi dahi sadık dadısına müjdelediği zaman vay Fedai'deki sevinç! Kıza sevgisi bir kat daha arttı. Vermiş olduğu Canan ismine "uğurlu" mahlasını da ilave etti.

İşte hikâyemizi kendi isimlerine dayandırdığımız iki kişinin ikincisi de budur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Râkım Efendi ile dadısı Cenabıhakk'ın tamamen lütfu ve ihsanı olarak gördükleri Canan'ın eğitimine başladılar. Gerçi biçare kızcağızda bazı hastalıklar varmış. Geldiğinin ikinci günü Râkım, Galata'daki hekim dostuna koşup durumunu anlatarak biçare Canan hakkında hekimi değil âdeta onun bütün merhamet ve şefkatini davet etti. Birer binek hayvanına binerek geldiler. Tabib, kızı etrafıyla muayeneden ve hâlini, durumunu sorduktan sonra "Kızda korkulacak hiçbir şey yok. Bu hastalığın kaynağı Kafkasya'dır. O soğuk memleketten İstanbul gibi sıcak memlekete geldikten sonra kendi kendine iyileşir. Şimdi ben bir hap vereceğim, onu yutmalı. Siz de her sabah kalktığı gibi yüz elli dirhem kadar has inek sütünü kaynatıp sıcak sıcak içirmelisiniz. Tozlu topraklı yerlerde gezmemeli, şarkı söylemek için falan göğsünü incitmemeli, arada geniş yerlere götürüp ve denize çıkarıp hava aldırmalı, sık sık nefes almaya mecbur olacak kadar yormamalı. Yüce Allah'ın izniyle bir şey kalmaz. Zaten bir şey yok. Bunları da önlem almak adına yapıyoruz. Güzel kızcağızdır, Allah'a emanet," dedi.

Dadı kalfa bu önlemlerin nasıl bir hastalık önlemi olduğunu anlayamamışsa da Râkım işin farkına varmıştı. Tabibi teşekkürlerle gönderip, söylenen tariflere harfiyen uyulmasını tekrar dadısına söyledi. Biçare Fedai için böyle garibanlara edilecek hizmeti hatırlatmaya gerek var mıdır? Arapçık kızı kendi rahatı için getirmiş olmadı, güya kendi rahat ve huzurunun bütün bütün kaybolmasıyla kızın rahatı için oraya getirmiş oldu. Bu Arapların iyileri ne kadar iyi olur!

Canan bir tarafta tedavi ve terbiye ediledursun, biz hikâyemizin şu tarafına bakalım:

Asmalı Mescit'teki İngiliz'in kızlarına verilecek ders için cuma günleri ayrılmış olduğundan cuma geldiğinde Râkım öğleden sonra saat yedide kalktı, oraya gitti.

Bu İngilizlere kibardan demiştik. Hikâyemizin başlıca kişilerinden birisi de bu İngiliz olduğundan durumu hakkında biraz malumat almalıyız:

Evet, İngiliz oldukça kibardandır. Kibardandır ama öyle lord, dük filan gibi soylulardan değil. Kâğıt alım satımıyla mevcut parasını beş yüz bin İngiliz lirasına çıkardıktan sonra ticareti bırakıp ömrünün geri kalanını rahat geçirmek için İstanbul'a gelmişti. Zira herifin erkek evladı olmayıp, ailesinin bir eşiyle iki de kızından ibaret olmasına ve bu kadar servetle kızlarını herkes alabileceği gibi zevcesi de bunlar arasında saadette yaşayacağı hesabına dayanarak artık İngiliz'i rahat rahat yaşamaktan hiçbir iş, hiçbir fikir, hiçbir düşünce men edememişti.

Ecdadından zaten kendisine intikal eden isim "Ziklas" olup zevcesi doğal olarak "Mrs. Ziklas" diye hitap edilirdi. Kızları da bu isimle bilinirlerse de hanesi içinde büyük kıza "Can" ve küçüğüne de "Margrit" isimleriyle seslenirlerdi. Bu aile Canterbury¹ şehri halkındandı, kendi çevrelerinden başka ticaretleri hasebiyle de Fransızlarla çok görüştüklerinden her biri pek güzel Fransızca konuşurdu. Bu yüzden Râkım kendileriyle konuşmayı becerebileceğinden derste de muvafak olacağını anladı.

Can ile Margrit, hani şu "Elmanın yarısı o, yarısı dahi bu" demezler mi? İşte bu sözün tam karşılığıydılar. İkisinde de fidan gibi boy, nahif endam, fakat kıpkırmızı çehre, masmavi gözler, beyaza yakın açık lepiska saçlar... İngiliz kızları ves-selam.

¹ İngiltere'de bir şehir

Gerçi tarifimizden bunların yüzlerine bakılmakla kalbe pek de ferahlık gelmeyeceği sanılabilir. Lakin bu düşüncede acele edilmemelidir. Her güzelin kendisine mahsus bir güzelliği olup her güzelin de o kendisine mahsus olan güzelliği rağbet edenlere beğendirip sevdirebileceğini tecrübe sahipleri bilirler.

Özetle Râkım güzel bir tabaka İngiliz kâğıdı üzerine kalın kalem ile “elif, be, pe, te, se, cim, çe, ha, hı, dal, zel, ra, ze, je...” derken alfabeyi çizip isimlerini de belletti ve bir hafta müddet içinde bunların şekillerini zihinlerine yerleştirmelerini tembih ettikten sonra kalktı, geldi.

Vay yazar efendi! Yalnız bu kadar mı oldu? Aralarında söz filan... Hiç olmazsa babalarıyla analarıyla dereden tepeden... Hayır! O gün iş yalnız bundan ibaret kaldı. Hanesinde dadısıyla Canan’ı merak eylediğinden hemen Kumbaracı Yokuşu’ndan Tophane’ye inip (Parasının elverdiğinden) bir sürücü beygirine binerek Salıpazarı’nda hanesine geldi.

Vay! Artık yaya yürümemeye de mi başladı?

Estağfurullah! Kendisine her ders için bir İngiliz lirası ayak teri hayvan kirası namıyla veriyorlardı. Mademki sonsuz cömert olan Allah bu geliri de Râkım Efendi’ye şu isimle verdi. Artık Râkım Efendi’nin bu nimete şükür olarak ders günleri Beyoğlu’na hayvanla gidip gelmesi gerekir. Hatta sabahleyin de niçin bir hayvana binmemiş olduğuna da teessüf eyledi. İşte bizim Râkım’ın Allah ile pazarlığı böyle bambaşkaydı!

Her vakit hanesine geldikçe kendisini dadısı karşıladı. O akşam kendisini karşılayan Canan’dı. Kızın hâli günden güne değişip Dadı Kalfa’nın kadınlığı sayesinde üstü başı düzelmiş hatta çehresine de renk gelmiş olduğunu gördüyse de Dadı Kalfa’nın âdeti değiştirmiş olduğuna bir anlam veremeyerek açıklama istedi.

Râkım, “Dadı, ben her akşam geldikçe en evvel senin yüzünü görmeye alışmıştım. Bu akşam bu âdeti değişmiş gördüm,” dedi.

Fedai, “Evladım, beyim! Allah bize bir güzel, beyaz cariyeye vermiş olduğu hâlde artık akşam gelir gelmez benim siyah yüzümü görmekte ne mana kalır? Ben tembih ettim,” dedi.

Râkım, (Koşup dadısının kucasına atılarak ve boynuna sarılıp şapır şupur öperek) “Yok dadıcığım, yok! Senin yüzün, bana valide çehresi kadar tatlıdır. Cennetten hûri çık-
sa da gelse bana senden güzel olamaz. Ben her akşam senin mübarek yüzünü görmeliyim. Sonra vallahi Canan’ı buradan defetmeye beni mecbur edersin. Hem ona bu tembihleri verme. Çocuktur; ihtimal ki bazı ümitlere düşer. Bendeysen o gibi ümitlerin eseri bile yoktur,” dedi Fedai’ye.

“A beyim, canım, niçin böyle?” diye sordu.

“Sana dedim ya işte! Sen beni evladın gibi seviyorsan ben arzu ettiğim şekilde hareket edersin,” cevabını verdi.

Koca Râkım dadısına bu hutbeyi okuduktan sonra “Hazır İngiliz kızlarını bugün başlattık ya! Dur bakalım şu Çerkez’i de başlatalım. Bu mu onları geçer, yoksa onlar mı bunu?” diye Canan’ı yanına çağırıp ona da alfabeyi çizerek gösterdi. Vay kızcağızdaki sevinç! Evet, Çerkez kısmı okumaya pek düşkün olduğundan bir Çerkez’e okutmak kadar sevgi göstergesi yoktur.

Şu kadar var ki Canan’ın İngiliz kızlarını geçeceği daha ilk haftasında anlaşıldı. Zira Râkım her gece Canan’ın yanında bulunup kızsız layıkıyla öğrenmiş olduğu dersi yenilemesini istediğinden mecburen yeniliyordu.

Öte tarafta İngiliz kızlarına da devamı bir aya varmış ve bu bir ayda verdiği dört dersle kızlara yalnız “elif, be” gibi harfleri değil harflerin birleşme kurallarını da belletmiş ve bunların hangisinin kelimenin ortasına, hangisinin sağa ve sola geleceğini anlatmıştı. Daha sonra da ayrıca “elif, vav, he, ye” harflerinin Türkçe harf-i med, zamme, fetha ve kesre işaretlerinin de hareke² olduklarını ve bunların görevlerini

2 Arap alfabesinde harflerin üzerine konan ve harfin nasıl okunacağını belirten işaretler

anlatarak “baba, kuzu, küpe, tufi” gibi kelimeleri yazdırma-ya bile başlamıştı. Lakin Canan bunlarla kıyas edilmez. Bir ayda Canan dört beş heceden ibaret kelimeleri yazabildiği gibi bunları “benim, senin, onun, bizim, sizin, onların” gibi zamirlerle de birleştirebiliyordu.

Demek oluyor ki, Râkım ders vermek için kendisince bir yol bulmuştu. Evet, öyleydi.

Bir cuma günü Râkım her zamanki gibi Mr. Ziklas’ın hanesine gidince kime rastlasa beğenirsiniz? Felâtun Bey’e rast gelse beğenirsiniz ya! İşte ona rast geldi. Felâtun Bey’i kızlarla validesi ve pederi yanında bulup o gün ders günü olmakla muallim efendinin vücuduna intizar üzere bulunduğu Felâtun Bey de kızların derslerini imtihan ededi. Râkım Efendi’yi görünce İngilizlere de anlatabilmek için Fransızca olarak ve bir tebessümle:

Felâtun:

“Ha ha hay! Sen miydin birader, hanımların hocası?”

Râkım:

(Mahzunâne) “Evet, bendenizdim beyim!”

Mr. Ziklas:

“Vay, demek oluyor ki tanışıyorsunuz!”

Felâtun:

(Ağır başlı bir biçimde) “Evet, kendilerini pek severim. O da beni sever zannederim.”

Râkım:

“Dünyada benim sevmediğim adam mı vardır? Ben ki herkesin takdirine şiddetle muhtacım. Herkesi sevmeye bu yönden de mecburum.”

Felâtun:

(Râkım'a) "Mr. Ziklas ve Mrs. Ziklas ile tanışalı iki ay oldu. Sizin de buraya gelişiniz bir ayı geçmiş ama nasılsa denk gelmemişiz."

Râkım:

"Kısmet bugün içinmiş efendim."

Felâtun:

"Tanışıklığımız babam vasıtasıyla oldu. Kendilerini ben-den evvel tanımak şerefine nail olmuşlar. Sonra beni de getirip Mr. Ziklas ile kızlarına takdim ettiler!"

Mister:

"Evet! Bu iyiliklerinden dolayı babanız efendi hazretleri-ne nasıl teşekkür edeceğimizi bilememekteyiz."

Felâtun:

(Ağır başlılığına tevazu katmış bir tavırla) "O sizin neza-
ketiniz gereğidir efendim."

Aradan bazı havadan sudan sözler geçtikten sonra:

Râkım:

"Beyimiz, müsaade buyurur musunuz? Biraz da derse ba-
kalım mı?"

Felâtun:

(Hâlâ o mübarek tebessümü dudakları üzerinde tazeleyerek)
"Hay hay! Hatta ben de şimdi hanımları imtihan ediyordum."

Râkım:

"Nasıl bari, epeyce buldunuz mu?"

Felâtun:

(Hâlâ o mübarek tebessümle) "Hanımların zekâlarına ve kavrayışlarına söz ister mi? Fakat birader ben bu derslerin içinde bazı şeyler görüyorum da bir mana veremiyorum. Ez-

cümle şu alfabede bu pe, çe, je harfleri var mı ya? Biz mektepteyken elif, be, te, se, cim, ha, hı, dal, zal, ra, ze, sin, şın diye okuduk. Bunları görmedik. Bunlara ne isim vermeli?”

Can:

“Evet Muallim Efendi! Felâtun Efendi öyle söyledi. Bizim zihnimiz şaşırdı.”

Râkım:

“Hayır efendim! Bunda zihin şaşıracak bir şey yok. Felâtun Bey Efendi iyi bilirler ama birdenbire zihinlerine gelmedi. Gerçi beyim, mektepte biz buyurduğunuz gibi okuduk. Ama bizim okuduğumuz alfabe yalnız Arapça içindir. Türkçe içinse ondan fazla birkaç harfe ihtiyacımız vardır. Mesela “paşa, çavuş, müjde” yazacağımız zaman nasıl yazarız? Elbette bu harflere muhtaç olmaz mıyız?”

Meğer Felâtun Bey evvelce bu harfleri görüp de eski alfabede mevcut olmadığını düşündüğü zaman hazır acemi İngilizlere Eflâtunluk satmak için muallim bulunan zatın aslâ Türkçe bilmediğini ve böyle adamlara müracaat olunursa kızların hiçbir şey öğrenemeyeceklerini falanı söyleyerek henüz kim olduğunu bilmediği muallimi bir güzel küçümseyip alay etmiş. Şimdi işi anlayınca suratına garip bir kırmızılık gelerek:

Felâtun:

“Evet evet! Hakkınız var. Anladım!”

Mister:

“Ben de öyle düşünmekteyim. Bizde Türkçe harflerini öğrenmek için bir kitapçık vardır, onda harfler mevcuttur.”

Felâtun:

“Benim de aklıma geldi efendim. Bir şüphem daha var ama arz etmek için muallim efendi hazretlerinin müsaadelelerini isterim.”

Râkım:

“Esağfurullah efendim! Murad, hanımların istifadesidir. Şayet zatîâlinizden faydalı bazı tavsiyelere nail olursak fayda...”

Felâtun:

“Esağfurullah efendim! Hatırıma gelen şu ki biz şu “be”-yi görmüşsek de böyle “be”ler görmemiştir. Hani demek isterim ki efendim böyle dağdağalı şeylerle hanımların zihni bozulmasa daha güzel olurdu.”

Margrit:

“Öyle ama bu harfleri öğrenmemiş olsak harfleri birbirine nasıl bitştirebiliriz? İşte pederimin az evvel haber verdiği kitapçık bizim yanıımızdadır. Biz hoca efendinin verdiği dersleri o kitapçığa denk değil, ondan daha iyi bulmaktayız,” dedikten sonra kız kitapçığı açıp bahsedilen harfleri gösterdiyse de Râkım ona hacet bırakmayıp bir kalem alarak: “Efendim! Mesela ‘Mustafa’ yazacak olsak ‘mim, sad, tı, fe, ye’ diye yazmayız. Bunları mutlaka birbirine bağılı yazarız,” deyince Felâtun bunun da farkına varmış, fakat bu defaki hicabı, evvelki hicabını geçmiştir.

Amma yaptınız ha! Artık Felâtun alfabeyi bilmesin olur mu?

Bilmiyor değildi. Fakat hani bazı adamlar vardır ki kendi bildikleri şeyleri nasıl öğrenmiş olduklarını bilmezler. İşte Felâtun Bey de bildiğı şeyi nasıl öğrenmiş olduğunu bilmeyenlerdendi. Pek şaşırmayınız. Biz bir efendi gördük ki gerçekten kâtip ve hüsnühat sahibiyken, divanî kırması³ olarak tamamı bir yerde ve birbirine bitişik şekilde yazdığı “bulduğundan” kelimesinin o birleşme kurallarını göstermekten ve tarif etmekten aciz kaldı!

3 Resmî yazılarda kullanılan bir yazı çeşidi. Süratle yazıldığı için bazı kaidelere uyulmadığı görülür. Çok basit olmakla birlikte karışık olanları da bulunur.

Felâtun Bey yaşadığı utanç üzerine daha fazla rahat edemeyip biraz sonra kalktı, gitti. Râkım ise Felâtun Bey gittikten sonra ne erdemi ne de cehaleti hakkında bir kelime etmeyip sadece kendi işiyle meşgul olmuştu. Fakat akşamüzeri giderken kızlar, pederi ve validesi hazır olduğu hâlde “Efendim, böyle haftada bir dersi hanımlar için az ve bana ettiğiniz lütfuysa hizmetime nispetle çok görüyorum. Rica ederim, dersleri haftada iki defaya çıkarmaya müsaade buyurunuz,” demiş ve bu ricası memnuniyetle kabul olunmuştu.

Bir ayda Râkım Efendi’nin Mister Ziklas hanesinde kurduğu yakınlığın derecesini sorar mısınız? O kadar ki, bu aile arasında yalnız hoca olarak görülmezdi. Belki aile dostu namuslu, edepli, mahcup, âlim, kâmil bir kişi olarak görülür, saygı gösterilirdi.

O akşam Râkım hanesine biraz erken geldi ve hanesinde fevkalâde bir şey gördü. Gördüğü fevkalade şeyse Canan’ın orada bulunmamasıydı.

Râkım:

“Dadı! Canan nerede?”

Fedai:

“Buradadır beyim!”

“Buranın neresinde? İşte evimiz üç oda bir sofadan ibaret. Her yere baktım yok.”

Fedai:

(Biraz bozularak) “Buradadır beyim. Şimdi gelir.”

“Canım neredeyse söyle. Söylenmeyecek bir yerdeyse onu da söyle. Benden saklı bir işiniz var diye mi düşünüyüm?”

“Vallahi beyim, biz bu işi senden saklı görmeye karar vermiştik ama hata etmişiz.”

Râkım:

(Telaşla) “Ne oldu canım?”

“Bir şey olduğu yok. Komşumuz... Beyefendi, cariyeleri için piyano öğretmek üzere bir madam bulmuş. Biz de heves ettik. Sana söylemiş olsak şayet izin vermezsin diye korktuk da...”

Râkım:

(Biraz öfkeyle) “Evet dadıcığım! İzin vermezdim. Hâlâ da iznim yoktur. Canan piyano öğrenmek hevesine düşmüşse hiçbir arzumuzun gerçekleşmesine mâni olmayan Cenab-ı Hak bu arzunun gerçekleşmesini de kolaylaştırır. Sana fikrimi doğrudan doğruya söyleyeyim mi? Sen yanında olmadıktan sonra Canan’ın sokak kapısından dışarı çıkmasına razı değilim. Sen yanında olduktan sonra nereye istersen al götür. Dünyanın hâli acayıptır. Sonra kıza verdiğimiz terbiyeyi kabul ettiremezsek yazık etmiş oluruz.”

Biçare Râkım bu sözleri öyle bir sanatkârane söyledi ki dadısına anlatmak istediği fikri, Fedai fazlasıyla anladı. Aradan yarım saat kadar zaman geçtikten sonra Canan da geldi. Beyi eve gelmiş bulunca huzuruna çıktı. Ama korkusundan titreyerek çıktı. Yani Râkım, bir sert söz söyleyecek olsa kıza âdeta bir fenalık geleceğini hâlimden anlamıştı. Bunun üzerine:

Râkım:

“Gel bakalım Canan. Gel, korkma yavrum. İşte ben dadıma tembih ettim. Bundan sonra nereye gitmek isterseniz dadımla beraber gidebilirsiniz. Fakat dadım olmayınca kapıdan dışarıya çıkmaya rızam yoktur. Sen piyanoya mı heves ettin kuzum? Ben sana piyano alırım. Ben de buraya senin için muallime getirebilirim.”

Zavallı kızcağız, efendisi kendisini takdir edip bir de piyano alacağını vaat ettiğini işitince sevincinden efendinin

boynuna sarılacağı geldi. Bu iyiliğe teşekkür edecek oldu. Lakin Türkçeyi daha layıkıyla becerememekte olduğundan söyleyeceği söz de ağzında kaldı.

Bundan sonra artık Râkım'da bir piyanoyla bir de piyanocu arzuları baş gösterdi. Her akşam hanesine gelip de Canan'ın yüzünü görünce güya kızın çehresi "Hani vaadin?" diye sual ediyormuş zannederek mahzun olurdu. O ara parası yirmi beş otuz lira verip de bir piyano almaya müsait değilse de bu uğurda bir borca girmeyi göze aldirmek Râkım için işten bile değildi. Fakat asıl mesele usta meselesiydi ki ayda dört beş lira usta ücreti vermek Râkım için güçtü.

Bir gün Râkım yine Beyoğlu'nda Mateo Ancel namlı bir Fransız dostunun hanesinde bulundu. Salonda bulunan dört beş kadın piyano çalarlardı ki bunların birkaçı da Mateo'nun zevce ve hemşire gibi akrabasıydı. Râkım'ı herkes sevdiği gibi bu aile de pek sevdiğinden o gün orada bulunması evdekiler için ayrıca bir memnuniyet sebebi oldu. Hatta Râkım diğerlerini temsilen edilen rica üzerine, bir esmer ve güzel madam piyano başına geçip "O dökülen kumral saç" ile "Hüsnünde varken" gibi birkaç alaturka havalar da çalmıştı. Orada bulunanlar bu havaların Râkım'ı memnun edeceğini düşündükleri hâlde bilakis kederlendiğini görerek şaşırdılar. O kadar ki sebebini sormaya dahi mecbur oldular. Râkım "Adam bende olan çocuklukları bilmez misiniz?" diye müdafaa göstermek istediye de kimisi Râkım'ın bir aşk ateşiyle yandığına, kimisi başka bir şeye yorduğundan Râkım "Hayır efendim, hayır! Gerçi gönlüm pek hassastır. Ancak henüz bir aşka bağlı değil, hürdür. İşin içinde başka iş var. Bir cariyem vardır ki piyano çalmayı merak ederek ... Bey'in hanesine gelen bir muallimeden diğer cariyelerle beraber ders almaya gidermiş. Henüz acemi, henüz âlemde bir şey değil. Âlemin var olduğunu da bilmeyen bir kızı öyle her yere göndermek merakıma elvermediğinden yasakladım. Kendisine piyano alacağımı da vaat ettimse de şimdi aklıma yine o geldi de..."

diye durumu açıkladı. Derken sözü edilen Esmer Madam kalkarak “Evet efendim! Siz benim en yetenekli öğrencimi elimden aldınız. Ben öteki aşüftelere bir şey öğretemiyorum. Beş hafta oldu ki o kızı dersinden alıkoydunuz. Şimdiye kadar daha ileriye giderdi,” deyince Râkım bu tesadüfe şaşırarak:

“Demek oluyor ki muallimesi sizdiniz Madam,” dedi.

Madam:

“Evet efendim, o şerefle müşerreftim.”

Râkım:

“Estağfurullah! Fakat...”

“Yok, kızı ahlakı için engellediyseniz kabahatiniz yok. Zira arkadaşları pek şeytan şeylerdi.”

Mateo:

“Güzel ama şimdi bunun çaresi?”

Râkım:

“Vallahi efendim, çaresi madama bizim kız için rica etmektir ama...”

Mateo:

“Evet, işte o aması fena.... Ben de bilirim ki fenadır. Zira bizim baba Râkım öyle bir liraya filana muallime götürtemez ki!”

Esmer Madam:

“Özellikle ben Râkım Efendi’ye bir liraya da gitmem! Daha çok bir şey için gitmek isterim.”

Hepsi birden:

“Nedir bakalım o çok şey?”

Esmer Madam:

“Büyüktür efendim, büyük. Râkım Efendi’nin dostluğu! Eğer beni dostluğuyla ödüllendirirse her hafta... Bey’den çıkınca onun cariyesine de giderim.”

Râkım:

(Büyük bir teşekkürle) “Demek oluyor ki bizi iki başlı ihya edeceksiniz efendim!”

Esmer Madam:

“İşte benim pazarlığım budur! İşinize gelirse!”

Esmer Madamın adı Jozefino’dur. Madam Jozefino Râkım hakkında bu lütfu vaat etmesi üzerine yalnız Râkım’ı değil, bütün cemiyet halkını memnun eylemişti.

Jozefino:

“Bak, yalnız bir şey var ki o olmazsa olmaz. Güzel bir piyano isterim. Öyle olur olmaz piyanoya ben parmaklarımı dokunduramam. En azından sekiz yüz frangı gözden çıkarmalı.

Oradakiler:

“Öyle ya!”

Râkım:

“Olur olmaz piyanoya parmak dokundurmanızı ben de uygun görmem. Lakin piyanoyu seçebilmekte acizim. Hangi piyanoyu beğenmişseniz emrediniz şimdi alayım.”

Jozefino:

“Buradan çıkınca beraber gideriz.”

Râkım Jozefino’nun bu lütfuna da teşekkür eylemişti. Gerçi Jozefino şu mürüvveti Râkım’dan ziyade Canan’ın hatırı için esirgemediğini söylemişse de biz meselenin asıl iç yüzünü biliyoruz. O, ... Bey’in cariyeleri pek hafifmeşrep şeyler olduğundan hiçbir şey öğrenemezlerdi. Canan ise ken-

disine bir kere gösterilen meşki derhâl öğrendiğinden ileride ... Bey cariyelerinin hiçbir şey tahsil edemediklerini dava edecek olursa Jozefino “İşte filan kızcağıza da onlara verdiğim dersi verdim, o gayet iyi öğrendi, bunlarsa gayret etmedikleri için öğrenemediler,” demek için işi bu surete dökmüştü. Nemize lazım? Râkım’ın ihtiyacı bir muallimeyeydi. İstedüğinden âlâsını hem de bedava olarak buldu.

Mateo’nun hanesinden çıktıktan sonra gittiler. Kulekapısı’nda bir mızıkacı dükkânına girip Jozefino’nun seçtiği gayet iyi bir piyanoyu yedi yüz franga satın aldılar. Râkım dört yüz frangını peşin verdi. Kalanı için de yine Jozefino’nun tavsiyesi üzerine bir ay mühlet alıp piyanoyu sırık hamalına yüklettiği gibi hanesine götürdü.

Vay Canan’daki sevinç! Kız çıldıracak be! Öteki odada dadısının boynuna sarılmış, yüzünü gözünü öper! Bu hâli Râkım da gördü. Canım, ne kadar duygulandı ya? Kızın bu kadar sevinci de Râkım’ın hissiyatını gıcıklayıp gözleri yaşla dolmakla beraber bu lütuf ve iyiliklerin vasıtası bulunan kerem sahibi Allah’a kalben yönelerek bir biçare kızcağızı bu kadar sevindirmiş olduğu için teşekkürlerini sundu.

Üç odadan ibaret bulunan haneyi üç nefer kişi aralarında paylaşarak bir de misafir kabul edecek yer olmak üzere salonlarını döşemişlerdi. Madem sözü bu kadar açtık. Geliniz şu hanenin içinde bir göz gezdirelim:

Evceğiz bir katlıydı. Zeminde mutfak, kiler, odunluk ve ev altı⁴ olup merdivenden çıkınca ufak bir girintiye varılır ve karşı gelen camlı kapı açılınca salona girilirdi. Eski hâlindeyken üç odanın üç kapısıyla bir de helâ kapısı salona açılrsa da daha sonra gördüğü tamir esnasında Râkım birisi merdivenin karşısına ve ikisi dahi sağ tarafa oda kapılarının önüne bir buçuk arşın⁵ mesafeden bir bağdadî⁶ duvar çekirtmiş, böylece

4 Bir tür ahır ya da ambar olarak kullanılan zemin kat

5 Yaklaşık 68 cm’lik bir ölçü birimi

6 Dar, ensiz tahta pervazlarından yapılmış ve üstü sıvanmış bölme veya tavan

kapılar bir koridorun içinde kalmıştı. Helâysa karşıya gelen odanın sol tarafında kalır ve bu şekilde gerek odalara ve gerek helâya yol veren koridorun yalnız sağ tarafı dediğimiz taraf sokak üzeri tarafıdır ki bu durumda odalar ışığını sokak tarafından alırlardı. Salonunsa sol tarafta üç penceresi olup bunların ortada bulunanı karşısındaki kapıyla uyumlu olması için “yarık pencere” denilen camlı kapı gibi bir şeydi, yanı başlarında bulunan diğer ikisi de normal birer pencereydi. Bu pencerelerin açıldığı taraf dört yüz arşın kadar ufacık bir bahçe olup zemini sokak zemininden yüksek olmakla salonun camlı kapısından üç ayak bir merdivenle bahçeye inilebilirdi.

Hanenin şekli ve bölümlerini anladınız ya! Şimdi bunun içini güzelce boyayınız, kâğıtlayınız, yerlere güzel kilimler döşeyiniz, salonun içine yarım takım kanepeler ve bir ayna ve bir konsol koyunuz. Aynanın iki tarafına iki güzel resim de asınız. İşte Râkım’ın salonunu teşkil etmiş olursunuz. Hele merdiven yanındaki camlı kapıya karşı duvara piyano dahi konulduktan sonra o mini mini salon ne kadar güzel olur.

Râkım’ın odası sağ tarafta en başta bulunan odadır. Kapısından girerseniz doğal olarak karşınıza pencereler çıkar. Odanın sağ tarafı kütüphanedir. Sol tarafında Râkım’ın karyolası görülür. Kapıdan girildiği zaman iki tarafında kalan boşlukta da birer dolap vardır ki içinde antikaya ve tuhaf şeylere dair birçok hırdavat doludur.

Bu odanın yanındaki oda Canan’a tahsis edilmiş. Gerçi Canan’ın kendisine kapı komşu olmamasını Râkım istememişse de bu odanın yüklüğü⁷ olmadığından dadı burada rahat edemeyeceğini söyleyerek orasını mutlaka Canan’a tayin eylemişti. Odaya girildiği zaman yine sol tarafında bir karyola, sağ tarafında ufak bir konsol üzerinde bir güzel ayna, yanında iki çiçeklik, kapı semtinde bir tuvalet takımı, pencereler semtinde de bir küçük masa üzerinde dikiş falan edevatı görülüyordu.

⁷ Evlerde yatak, yorgan gibi şeyleri koymaya yarayan yer veya büyük dolap

Bu arada şunu da hatırlatalım ki, Râkım'ın topu topu bir tuvalet takımı olup o da Canan'ın odasında bulunduğundan, sabahları tuvaletini orada yapıyordu.

Öteki hattaki dadının odasına gelince: Bu odanın penceresi olmayıp koridorun oradaki bitiminde bulunan bir pencerenin bahçeden aldığı ışıqla Fedai'nin odası da yarım yamalak aydınlanırdı. Bu oda eski zaman odaları gibi yüklü dolaplı bir şey olup, Dadı Kalfa karyolada yatmadığından alaturka yatak takımı yükünde dururdu. Hâlbuki Canan'ın sandık odası da bu odaydı. Gerek Râkım'ın gerek Canan'ın sandıkları da yük altında bulunan bölmelerinde duruyordu.

Jozefino derslerini perşembe günlerine tahsis etmiş olduğundan ilk defaki perşembe günü Râkım Efendi de hanesinde bulunup, saat on üzerleri madam geldi çattı. Canan gelen hocanın kendi hocası olduğunu görünce madamı kucaklayıp yarı Çerkezce yarı Türkçe bir şekilde mutluluğunu dile getirmişse de Jozefino bir kelime Türkçe anlamadığından o da kızı kucaklayıp öperek Râkım'a "Mösyö Râkım, şu çocuğun lisanını anlamam ya! Fakat bunun gözleri, hâli ve tavrı ne demek istediğini pek âlâ bana anlatıyor," dedi. Râkım, Jozefino'nun Canan hakkında gösterdiği muhabbetten de memnun ve müteşekkir olup bu biçare kızcağızı öğrenciliğe değil, kız kardeşliğe kabul etmesini de tavsiye etti.

Jozefino, Râkım'ın salonunu pek güzel buldu. Hele salondan bahçeye bakıp bakım ve düzenin pek güzel olduğunu görünce daha fazla memnun olup:

Jozefino:

"Mösyö Râkım, evinizi pek beğendim. Ne tabiat sahibiymişsiniz! Vallahi kutu gibi bir saloncuk. Lakin odalarınızı da görmek isterim," dedi.

Râkım:

"Madam, bundan başka yerlerimiz yalnız yatak odalarından ibarettir."

Jozefino:

“Çocuk olmayınız da! Biz dost olacak değil miyiz? Yatak odaları olsun, göreceğim. Serbest adamlarda bu düşünceye şaşılr.”

Bu lakırdı üzerine Râkım odaları dahi Madam Jozefino’ya gösterdi. Canan’ın doğal yeteneğini artık uzun uzadıya tarif etmek gerekir mi? Jozefino odaları tertemiz bir hâlde buldu. Her şey yerinde, her şey intizamında. O kadar memnun oldu ki, böyle bir haneye, böyle bir cariyeye sahip olmak saadeti- ni bin defa tekrar eyledi. Râkım dadısı bulunan Fedai’yi de takdim edip onun validesi makamında olduğunu anlatınca, Jozefino onu da iltifatlara boğdu.

Bugün Canan’ın Râkım Efendi hanesine gelişinin üçüncü ayı olup özellikle Jozefino bir aydan beri Canan’ı görmemiş olduğuna ve bu müddet zarfında Canan’ın bakıma ve süslen- mesine devam edilerek kıza renk ve can gelmiş ve güzelliği artmış bulunduğundan, Jozefino yarım saat içinde Canan’ın dersini verip bitirdikten sonra Râkım ile Canan hakkında şu bir iki şeyi söylemeye mecbur oldu:

Jozefino:

“Uzatmayınız Mösyö Râkım! Cariyeniz pek güzel, pek zeki, pek kavrayışlı.”

Râkım:

“Daha da yavaş yavaş açılır Madam!”

“Onu demek istemiyorum! Siz de gençsiniz, o da! İki genç bir yerde, fena âlem değildir ha!”

“Yok, işte bu fikriniz yanlıştır.”

“Niçin sanki, ayıp bir şey mi?”

“Ne ayıp olacak? Hususi cariyemdir.”

“Öyleyse ne?”

“Ama ben kendisini hemşire gibi seversem, daha fazla memnun olacağım.”

“Durunuz bakalım, o sizi kardeş gibi sevecek mi?”

“Benden kardeşlikten başka bir şey görmezse ne yapacak? Elbet o da beni kardeş gibi sevecek.”

“Onlar bugünkü lakırdıdır kuzum. Durunuz bakalım, biraz daha zaman geçsin de... Siz de melek misiniz sanki? Bir güzelden istifade etmeyi protesto mu ettiniz?”

“Yok, hatta bu istifade için fedakârlık bile ederim ama Canan’ı o yolda terbiye etmek istemem.”

“Neyse, sizi tebrik ederim dedim ya!”

Jozefino bu sözleri bitirdikten sonra saat on bir buçuğa gelmiş olduğundan Râkım’a Canan’a ve Fedai’ye veda ederek çıktı gitti.

Bu Canan’ın ne emellerle satın alındığını düşünüyorsunuz ya! Güya ihtiyar Fedai’yi rahat ettirmek için alınmıştı. Öyle değil mi? Hâlbuki biçare Fedai hâlâ mutfaktan çıkmamıştı. Canan’ın kendisine yardımı yalnız yukarı hizmetini üzerine almış olmasından ibaret olup, haftada bir gün de çamaşıra soyunur ve diğer vakitlerini de giyinmiş kuşanmış olduğu hâlde dersiyle, dikişiyle geçirirdi. Hele piyano geldikten sonra artık bir dakikasını boş geçirmemeye başladı. Dersten usansa piyanoya, piyanodan usansa dikişe oturup sadık Fedai ise kızcağız ne kadar kendisini eğlendirirse o kadar memnun olurdu.

Fedai’nin bu kızı Râkım’dan kıskanmadığına şaşırıyor musunuz? Ne mümkün, Fedai’nin elinden gelse kızı hemen kaptığı gibi Râkım’ın koynuna koyacağı aşikârdı. Hatta “Benim beyim melek midir nedir? Karşısında hûri gibi kız gezdiği hâlde asla bir alıcı gözle baktığı yok,” diye canı da sıkılıyordu. Her ne zaman bir moda kumaş çıksa Dadı Kalfa Râkım’a rica ederek “Gençtir, giyinsin kuşansın, karşında

temiz gezsın,” diye mutlaka aldırır ve aldırıldığı anda nereden güzel biçki biçen bir hanım varsa götürüp rica minnet en yeni moda olarak biçtirir ve kızın kendisine diktirip giydirirdi. Sonra Canan biçmek için de kimseye muhtaç olmadı ya! Hangi entari kendisine daha çok yakışırse onu söker ve onun üzerinden yenisini biçip ardından ikisini dikerek amacına ulaşırdı. Biçare kızcağız endam düşkününü, güzellik züğürdü değildi ki giydiği kendisine yakışmasın. Ne giyerse kaşık gibi yakıştırdı.

Okuyucularımız arasında bu kadar saadeti Râkım için çok görenler varsa zulmetmiş olduklarını kendilerine hatırlatırız. Bir adam ki yedi sekiz sene, gece gündüz demeyerek göz nuru döküp kendini yetiştirmeye çabaladıktan sonra bu kadar mükâfata da nail olmazsa eğitimin ve okumanın ne ayrıcalığı kalır?

Tahsilde Canan nasıl bir süratle ilerlerse, İngiliz kızları da o oranda süratle gitmektedir. Bunlar her ders günleri hocalarından kırk elli kadar Türkçe kelime sorarak ve bir deftere kaydederek ezber ederlerdi ki, şu hâlde çata patara lisan da konuşmaya başlamışlardı. Hele okuma ve yazma hususunda başkalarının başka hocalardan bir senede öğrenemeyecekleri miktarı bunlar öğrenmişlerdi.

Râkım hakkında ailece duyulan hürmet ve saygıya eklenen aşırı bir muhabbet gereğince Râkım bazı kere akşam yemeği için de bunların hanesinde kalmaya başladı. Hele bir pazar günü ailece Kâğıthane’ye gidilmiş ve Râkım’ın arkadaşlık tarzından hepsi için memnuniyet hasıl olmuştu. Lakin münasebet ve muhabbet yalnız bu derecede kalmadı. Mister Ziklas’ın bütün diğer İngilizler gibi denize merakı olduğundan ve Râkım’da da bu merak Ziklas’tan aşağı kalmadığından Ziklas’ın satın alıp edindiği iki çiftte bir âlâ kik sandalı,⁸ Salıpazarı Limanı’na Râkım’ın muhafaza ve nezareti altına verdiler. Bazı pazar günleri Râkım sandalı Tophane İskele-

8 Uzun ve dar sandal

si'ne getirerek İngilizlerle orada birleşip binerler; Kadıköy'e, Adalar'a doğru çıkıp yelken kullanarak voltalar ederlerdi. Lakin bu sandal seyahati ayrıca tarif edilmeye layık bir şey olduğundan birkaç satırı esirgemeyelim.

Can ile Margrit'in sandalla seyahate çıkılacağı zaman kendilerine has denizci kıyafetini giymeleri âdetleriydi. Bu kıyafetler başta ruganları, gemici şapkaları ki etrafını bir mavi kurdele kuşatmış ve yine bir mavi kurdele çene altından sığındırık gibi geçmiştir. Saçları toplanıp ve kuru kuruya taranıp omuzlar üzerine salıverilmiş. Arkada bir beyaz Frenk gömleği ki yakaları mavi, devrik yerinde birer beyaz çapa resmi vardır. Gömleğin kolları dahi mavidir. Bu gömlek üzerinde şinel tarzı kısa bir yağmurluk. Lakin bunu lüzumuna göre üzerlerine de alırlardı. Ayakta dizden yukarı kısa ve beyaz bir fistan. Bu da mavi kurdeleden askılarla omuzlarına sabitlenmiş. Fistanın üzerinde birer mavi kuşak. Bildiğiniz yün kuşaktır. Ayakta dizden yukarı ta butlara kadar birer beyaz çorap. Bunun üzerine baldırlara kadar yüksek birer çift mavi potin.⁹ İşte bir de yarım değirmi mavi canfesten¹⁰ bir boyunbağı bir kisveyi tamamlardı.

İşbu iki genç tayfa kürek oturaklarına oturdukları zaman Ziklas dümen yekesini¹¹ ele alır ve Râkım ile Misters Ziklas da karşı karşıya otururdu. Yelken fora etmek, yelken sarmak iki genç tayfanın hizmeti olup şayet kürek çekmek icap ederse o zaman dümen yekesini Misters Ziklas eline alıp kocasıyla Râkım ve iki nefer güzel tayfa da küreğe geçerlerdi. Sandalın içinde çerezlenecek ufak tefek her şey bulunduğu gibi âlâ İngiliz arpa suları¹² da eksik olmadığından bu sandal seyahatinde edilen zevke sefaya Râkım doyamazdı. Hele hava düşüp de kürek çekilmek lazım geldiği zaman büyük kız

9 Ayakkabı

10 İnce dokunmuş, parlak ve üzerinde desen bulunmayan ama açıkly koyulu iki renk gibi görünen ipekli kumaş

11 Kayıkta, dümeni sağa ya da sola çevirebilmek için dümenin baş tarafına takılan kol

12 Biraları

pruva¹³ tarafından birinci hamlede, Râkım ikincide, küçük kız üçüncüde babaları da dördüncü hamlede bulunduğundan ve İngiliz gemicileri gibi küreklere eğilerek asıldıkları gibi ta arka üzerine yatıncaya kadar da yaslandıklarından her ne kadar biraz yan tarafta kalsa da herhâlde Râkım kendisini büyük kızın kucağına yaslanmış ve küçüğü de kendi kucağına dayanmış görürdü ki her şeyden ziyade lezzet aldığı hâl, buydu. Lakin validelerine veyahut pederlerine bir şüphe verir miydi zannedersiniz?

Vay! Râkımda böyle hevesler de vardı ha!

Niçin olmasın? Size Râkım'ı yemezler içmezler, erkeklik ve dişilik onlarda yoktur diye mi tanıtıldılar? Bununla beraber, Râkım'ın aldığı lezzet bütün bütün hissî ve vicdani bir şey olup bu içsel zevkin gerçeğe dönüştürülmesini asla hatırına bile getirmedığı için analarına, babalarına şüphenin ipucunu bile vermezdi.

Sandal seyahati dedik de hatırmıza geldi. Bir gün Felâtun Bey de Ziklas ailesiyle sandal seyahatine çıkmıştı. O gün biraz lodos olan hava Adalar açıklarında da biraz büyücek dalgalar meydana getirdiğinden volta vurdukları esnada denizin sandalı karpuz gibi kaldırıp kaldırıp da yere vurması İngilizler için en ziyade zevk olduğu hâlde, Felâtun Bey'in canını başına sıçratmış ve hele bir defasında "Anacığım, anacığım!" diye bağırmıştı. Gerçi İngilizler bu lakırdıdan bir şey anlayamadıysalar da, Bey'in hâl ve hareketlerinden korku ve dehşetini çıkardıkları için o günden sonra birkaç vakit de bu hâl ile eğlenmişler ve bunu Râkım'ın kulağına kadar ulaştırmışlardı.

Söz yine Felâtun Bey'e mi geldi?

Öyleyse söylenecek ufak tefek birkaç şey daha olduğundan şu sırada onları da anlatıverelim.

13 Geminin baş bölümü, baş yanı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kış gelmiş ve günleri kısaltmış olduğundan Râkım Efendi İngiliz kızlarının derslerini akşam saat ikiden üç buçuğa¹ kadarki zamana ayarlamıştı. Gerçi kendisi dakikliğe âdeta bir İngiliz kadar ihtimam gösterdiğinden her zaman saat tam ikiye birkaç dakika kala gelir ve ikide derse başlardı. Gerek kızlar ve gerek valideleri ve pederleri ders akşamları saat yarımında gelerek yemeğini birlikte yemelerini Râkım'dan pek çok rica ettiklerinden, bir akşam Râkım yemeği de bunların hanesinde yemek için Beyoğlu'na erkence çıkmak lüzumunu gördü ve yola düştü.

O akşam Tophane'den Boğazkesen Caddesi'yle Firuzağa üzerinden Taksim'e çıkmayı düşünmüş olduğundan, tam Bozahanebaşı'na geldiğinde Felâtun Bey'e denk geldi, onu yarı belinden aşağısı boza ya da salep gibi bir şeye bulanmış olduğu hâlde telaşla bozahaneye -hem de bu hâlde- girdiğini görünce:

“Vay beyimiz! Bu hâl ne? Üzerinize boza dökülmüş desem bozahaneye henüz giriyorsunuz,” dedi.

“Vallahi birader sorma. Şurada bir aşçı dükkânından geçiyordum. Herif camın iç tarafına bir koca tabak içinde olarak mayonezli balık koymuş. Nasılsa ayağım sendeledi. Güya cama dokunmamak istedim. Beceremedim. İşte mayonez tabağını üzerime giydim.”

“Allah Allah! Çok şükür ki cam bir yerinizi sakatlamamış!”

¹ Alafranga saat uygulamasına göre 20.00-21.30 aralığına denk gelmektedir. (y.h.n)

“İşte ben de ona şükrediyorum ya! Hem demek oluyor ki bu akşam Beyoğlu’ndasın.”

“Evet efendim. Bizim Mister Ziklas’tayım.”

“Allah versin birader, Allah versin. Artık ahbablığı artırdınız.”

“Ne yapalım efendim! Çalışmalı!”

Felâtun:

(Müstehziyâne) “Canım, çalışmalı ya! Şu matmazeller için söylüyorum. Seni ağızlarından düşürmüyorlar da! Kadınlara çatmak da sana mahsus bir muvaffakiyet. Canına yandığım! Ben ne yapsam yaranamayacağım vesselam.”

“Öyleyse ben size bir akıl öğreteyim.”

“Vallahi lütfetmiş olurdunuz.”

“Ben kadınlara asla yaranmak hevesinde bulunmadığım için beni seviyorlar. Eğer siz de bu hâlde olsanız daha çok muvaffakiyete ulaşabilirsiniz.”

“Deyiniz bakayım, beni aldatabilir miydiniz? Ben sizin ne saman altından su yürüttüğünüzü bilmez miyim?”

“Ne saman altından su yürüttüğümü bendeniz bilemiyorum. Eğer bunu bendenize gösterirseniz gerçekten siz bana lütfetmiş olursunuz.”

“Neyse! Başka vakit görüşür konuşuruz. Müsaadenizle, şu üstümü başımı biraz temizleteyim. Zira buraya kadar bu hâlde geldim.”

Zaten Râkım da saat yarımında İngiliz’in hanesinde bulunmak için acele ettiğinden, bunlar sözü burada kesip birbirinden ayrıldılar. Fakat Râkım böyle aşçı dükkânındaki mayonez tabağını üstüne başına giymiş olmaya hiçbir mana veremeyerek ayrıldı. Nihayet İngilizlerin hanesine vardı. Hane halkını yemek için kendisini bekler buldu, hemen sofraya oturuldu.

Çorbalar içilir içilmez Ziklas “Aman bugün bizim uşak bir âlâ balık almış ben de mayonezli balığı pek sevdiğim için öyle pişirmesini aşçıya sipariş ettim. Seversiniz ya Râkım Efendi?” diye orada sofrâ hizmetinde de besleme kıza yaradım eden aşçı kadına mayonezi getirmesini emretti.

Kadın durdu. Ziklas emrini tekrar edince kadın yalnız durmakla kalmayıp çehresinde bir de durgunluk görüldü. Ziklas bir daha uyarınca durgunluk da artıp kadın bütün bütün bozularak âdetâ kekeleye kekeleye mayonezin dökülmüş olduğunu bildirdi. Ziklas’ta hiddet! Râkım’da hayret. Ziklas “Canım, birisi döküldüyse yenisini yapmak lazım değil miydi?” değince aşçı kadın daha ziyade ve âdetâ fevkalâde bozularak mayonezin pek geç vakitte döküldüğünü ve yenisini yapmak için yumurta ve limon tedarikine vakit kalmadığını bildirdi.

Ziklas:

“Bereket versin ki Felâtun Bey gelmedi! Gelseydi o Râkım Efendi’ye de kıyas kabul etmez. Herhâlde misafîr sayılır, âdetâ utanırdık!”

Râkım:

(Meraklı) “Vay! Felâtun Bey Efendi de gelecekler miydi?”

Ziklas:

“Evet! Bugün kendisini gördüm. Gelmesini rica eyledim ‘Alaturka on ikiye kadar gelirsem gelirim,’ diye söz verdi. Karanlık oldu, gece geldi, hâlâ kendisi gelmediği için biz de sofraya oturduk.”

Râkım:

(Şaşarak ve gülümseyerek) “Mademki şimdiye kadar gelmediler. Efendim demek oluyor ki bundan sonra dahi gelmezler.”

Uşak:

(Aslen Rum olup yarım yamalak bir Fransızcayla) “Ya ben Felâtun Bey’i dört yol ağzında gördüm ki buraya geliyordu.”

Ziklas:

“Ne vakit?”

Uşak:

“Güneş hemen hemen batmak üzereydi.”

Ziklas:

“Ben de şimdi zannettim. Artık gelmez ya Râkım Efendi?”

Râkım:

“Efendim, saat alaturka on ikide söz verdiği ve kendisini hizmetkârınız günbatımı civarı buraya yönlenmiş gördüğü hâlde henüz gelmeyişine bakılırsa mutlaka fevkalâde bir şey olmuş ve kendisini engellemiştir.”

Râkım Mister Ziklas’a bu cevabı verirken göz kuyruğuyla aşçı kadına bakıp da kadını havuç gibi kızarmış görünce, zihninden geçmekte bulunan şüphelerin tamamını tasdik ederek kalbi bir dereceye kadar tatmin oldu.

Acaba bu şüpheler neydi?

Şimdilik malum olan kısmını söyledik. Lakin aradan üç gün geçmeden iş tamamıyla netleştiğinden üç gün sonra doğrusu görülecek bir iş için bugün şüpheli olan hâllerle, yazıyı uzatmaya vaktimiz yoktur. Her ne hâlse, güle oynaya yemek yenildi. Yemekten sonra derse başlanıp bir saat içinde derse de son verildi. Türkçeye başlanalı altı ayı geçmiş, bu müddet zarfında kızlar okuyup yazmakla kalmayarak âdeta ufak ufak cümleleri ve sözleri de yanlışsızca kurabilir ve gayet açık ibareli bir şey olursa anlamını da çıkarabilir hâle gelmişlerdi.

Dersten sonra Râkım artık eve dönmek için müsaade edilip edilemeyeceğini sorarcasına beklerken Mister Ziklas

“Mösyö Râkım, işiniz yoksa biraz kalsanız, eğlenebilirdiniz. Matmazeller bize biraz mızıka çalarlar, birkaç şarkı okurlar,” demiş olduğundan Râkım teşekkür edip, kaldı. Kızlar da ikisi birlikte piyano başına oturarak dört elle âhenk tutmaya başladılar.

Râkım bir köşeye dayanmış can kulağıyla dinlerdi. Birkaç hava alafranga çalıp birkaç da şarkı söyledikten sonra o zamanların pek moda olan “Ey sabâ, esme, nigârım uykuda!” şarkısını piyanoyla çalmaya başlayınca Rakım’ın hisleri gıcıklanmaya başladı. Derken Mistery Ziklas bu şarkıyı ağzıyla çağırmasını da Râkım’dan rica etmesin mi? Alafrangada bir delikanlıdan veya kızdan böyle bir şarkı rica eyledikleri zaman esirgemek ayıp olduğundan ve Râkım’daysa bu dereceye kadar müzik yeteneği de bulunduğundan pes perdeden² başlayıp yavaş yavaş tizleşe tizleşe piyano ahengine kadar çıkarak şarkıyı tamamladı.

Doğrusu güzel çağırması olduğu için İngilizler de beğendiler. Lakin kızlar, daha sonra şarkının güftesini yazdırmak ve Türkçesini mısra mısra Fransızcaya da tercüme ettirmek için Râkım’ın etrafını sardılar. O güzel şarkının her biri haki-katen bir sihir denilebilecek mısralarını Fransızcaya tercüme eyledikçe letafetine yalnız kızlar değil, valide ve pederleri da hayran oldular. Kızlar tercümeyi de bitirdikten sonra yine Râkım’ın da yardımıyla Türkçe sözlerini hece be hece nota üzerindeki makamâtın altına yazdılar. Sonra oturup şarkıyı Türkçe olarak meşk etmeye de başladılar. Gerçi ilk defasında uyduramadılarsa da yavaş yavaş yoluna koyacakları aşikârdı.

Râkım saat dörtten sonra İngilizlerin yanından kalkıp bir hayvana binerek hanesine doğrulduysa da yolda zihnini işgal eden şey, Felâtun Bey’in mayonez meselesinden başka hiçbir şey değildi. Kendisinin de o akşam Ziklas’ın hanesine davetli olması ve tam Asmalı Mescit Sokağı’na girmiş olduğunu uşak gördüğü hâlde davette varlık gösterememesi, üstü

2 Alçak ve kalın ses

başı mayoneze gark olduğunu Râkım bizzat gördüğü gibi sofrada da mayonezin geç vakitte dökülmüş olduğunun anlatılması göz önüne alınırsa Felâtun Bey'e şeref verecek bir hüküm çıkarılamazdı. Hanesine ulaşınca dadısını ihtiyarlık hasebiyle uyumuş ve yalnız Canan'ın kendisini beklemekte olduğunu görmüştü. Aman ya Rab! Bu Canan kız da günden güne ne kadar güzelleşiyordu. Ne kadar nazik, tatlı dilli, şen bir kız çıktı. Yüzünü gördükçe insanın içine neşe gelmemesi imkânsızdı. Gerçi Türkçeyi gereği gibi de değil, layıkıyla da öğrenmişti. Ancak Çerkezlere mahsus olan şivesiyle söz söyledikçe insanın içini tatlı tatlı gıcıklardı.

İşte bu fikirler Râkım'a geldi. Geldi ama, Canan hakkındaki fikirleri bütün bütün başka olduğundan yalnız bir içini çekerek hissiyatını yendi. Vakit geç olduğundan yalnız Canan kendisini soyunduruncaya kadar derslerine falana dair birkaç şey sorarak sonra kendisi yatağına girdi. Canan da kendi odasına çekildi. Yattılar.

Ertesi ve daha ertesi günler Râkım'ı düşündüren şey, hep mayonez hikâyesiydi. Bir de ikinci konu akşam üzeri hanesine geldiğinde Canan kendisine bir mektup verip "Hani ya o her zaman Frenk'ten pusula getiren uşak yok mu? İşte o getirdi," dedi. Râkım mektubu açtı baktı ki Can ile Margrit tarafından yazılmış. Tercümesi şudur:

"Aziz Hocamız!

Bugün pederimiz, Felâtun Bey'i görmüş. Geçen akşam bize teşrif etmediği için pek çok sitemler edip yarın akşam muhakkak gelmesini rica eylemiş. O da söz vermiş. Bizse onun bulunmasından, sizin gelmeniz kadar keyif almadığımızdan, yemek vaktinden evvelce teşrifinizi mutlaka rica ederiz. Zannederiz ki sevdiğiniz iki öğrencinizi iç sıkıntısından kurtarmak için bu ricamızı kabul edersiniz.

Margrit, Can."

Râkım, mektubun anlattıklarına çok şaşırdı.

“Acayip kızlar, Felâtun Bey’in gelmesinden hoşlanmıyorlarmış da benim gelmemden hoşlanıyorlarmış. Sebebi, ben onlara kendimi sevdirecek hiçbir muamelede bulunmadım. Vazifemi ifadan başka da hiçbir şey düşünmedim. Aca- ba Felâtun Bey kendisinden nefret ettirecek ne muamelede bulunmuş olmalı? Sakın mayonez hikâyesinden bir şüpheye düşmüş olmasınlar? Peh, o hem daha yeni hem de kimse- nin anlayamamış olması gereken bir vaka. Sevdiğimiz iki öğrencimizi iç sıkıntısından kurtaracağımızı ümit cdiyorlar- mış! Benim onları sevdiğimi ne anlamışlar? İşin içinde bazı gariplikler vardır, ama bakalım sonra anlarız,” diye birçok düşünceye de varmıştı.

O gün perşembe olduğundan saat on buçuk sularında piya- no muallimesi Jozefino geldi. Râkım’ı orada bulunca memnun olmakla beraber sevgisinden dolayı, tatlı bir azara başladı:

“Vay, Mösyö Râkım! Size buralarda rast gelinir mi? Siz de buralara gelir misiniz?”

“Bir adam, hanesine gelmez mi Madam?”

“Her adam hanesine gelir, ama sizi öyle göremedim işte. Aylar geçti ki henüz sizi hiç göremedim.”

“Gerçi meşguliyetin çokluğu bize bu kusuru ettirdi.”

“Ben orasını bilmem. Bizim pazarlığımız neydi? Bir ho- canın hakkını vermezlerse, o hoca da hizmetini terk etmekte haklıdır.”

“Evet! Orası öyle Madam. Fakat sizin insanlığınız benim bu kabahatimin affına da sizi mecbur eder.”

“Edemeyecek. Zira meşguliyetinizin, hani ya şu sizi be- nim arkadaşılığımдан, sohbetimden men eden meşguliyetini- zin ne olduğunu biliyorum. Galiba o domates gibi kırmızı İngiliz kızları gözlerinize pek parlak görünüyor da bizim gibi sizi gerçekten seven dostları hiç göremiyorsunuz.”

“Esağfurullah Madam! Vallahi dediğiniz şey hatırıma bile gelmiyor. Siz beni biliyorsunuz ya!”

“İşte bildiğim için söylüyorum ya! Azarlarımda pek haklıyım. Zira haftada iki defa Beyoğlu’na geldiğiniz ve gelmekte mecbur da olduğunuz hâlde Jozefino dostunuzun hanesine de bir selam bırakmak insanlık gereğiymiş...”

“İşte şimdi bir büyük kabahatimi daha bildim. O da henüz evinizin semtini öğrenmediğimdir. Vallahi Madam azarlamakta hakkınız var. Azarlayınız. Hatta pek de isterseniz bir baston vereyim de beni dövünüz. Lakin ne ceza edecekseniz şimdi ediniz de yine şimdi kendimi affedilmiş göreyim.”

“Ne ceza edeceksem edeyim mi?”

“Evet efendim!”

“Edeceğim cezayı kararlaştırdım. Zamanını bulur da ederim.”

“Ben dahi yarın akşamdan başlayarak her Beyoğlu’na çıkışında ayağınızın tozuna sevgimi sunmak vazifesinde kusur etmem.”

Bu konuşmalar yapıp bittikten sonra Jozefino orada hazır olup emrini bekleyen Canan’a hitaben:

“Vojons. Ma petite! As - tu appris ta leçon?” (Bakalım mini miniciğim! Dersini öğrendin mi?)

“Oui madame!” (Evet hanımım!)

Râkım:

“O ne? Bizim Canan Fransızca da mı öğreniyor?”

Jozefino:

“Fransızca öğrenmezse biz kendisiyle nasıl konuşabiliriz ya? O Fransızca öğrenmesin de ben mi Türkçe öğrenmeye mecbur olayım?”

Canan:

(Utanarak) “Evet efendim! Madam beni zorluyor da...”

Râkım:

“Ne kızarıp yanıyorsun ya? Sanki bir kabahat mi ediyorsun? İşte pek âlâ! Fakat öyle ağızdan Fransızca öğrenilmez. Onu...”

Canan:

“Ben de ağızdan öğrenmiyorum efendim, yazıyorum.”

Râkım:

“Nasıl yazıyorsun bakayım?”

Canan gidip bir defter getirdi. O defterde Türkçe yazıyla birçok Fransızca kelime yazılmış olduğunu gördüyse de böylelikle Fransızca öğrenmek mümkün olamayacağından, ona bir de Fransızca ders vereceğini vaat etti. Garibi şundaki, Canan Fransız lisanını öğreneceğine sevinmedi. Bu karara Canan’dan ziyade Jozefino memnun oldu.

Evet! Canan Fransızca öğrenmekten memnun değildi. Ancak zaten yaratılışında çok yüksek bir zekâsı olmakla beraber o zamana kadar kullanılmadan bekleyen bu yüksek zekâ için sevmediği bir şeyi de sevip bayılanlardan daha çabuk öğrenmek Canan için iş midir? Kızın zekâsı o kadardı ki Jozefino bir kere anlattığı dersi bir daha anlatmaya gerek görmeyerek kızın tamamıyla öğrendiğini gördükçe âdeta hayrette kalır ve böylece zavallı kızcağıza sevgisini artırdıkça artırdı. Yani demek isteriz ki, Râkım’ın o akşamdan başlayarak vermeye başladığı Fransızca dersi de Türkçe ve çalgı dersleri gibi sürat ve maharetle öğrenip anlıyordu.

Ha! Canan’ın Türkçesinden bir hayli zamandan beri bilgi vermedik. Canan âdeta olur olmaz şeyleri kendisi kaleme almaya ve hemen her yeni kitabı okuyup anlamaya başladı. Hatta Râkım kendisine bir kestirme yoldan Arapça ve Farsça bile göstermeye başlamıştı.

Ertesi gün Râkım hem Jozefino'ya hem de Ziklas hanesine gideceği için erkence, yani saat on birde Beyoğlu'nda bulundu ve Jozefino'nun Posta Sokağı'nda haber almış olduğu hanesine vardı.

Jozefino hanesinde Râkım'ı bekliyordu. Bonjur madam ve bonjur mösyö'den ve hâl hatırdan sonra dereden tepeden konuşmaya başladılar. Özellikle Canan hakkında pek çok sözler söylediler. Jozefino kızın yüksek zekâsına hayran olup güzelliğini de beğeniyor ve yanı başında bir kız yattığı hem de kendi malı olduğu hâlde Râkım'ın bundan etkilenmeyişi-ne şaşırıyordu.

Lakin neydi o Jozefino'daki iç sıkıntısı? Evet, güzel güzel konuşsa da sanki aklında başka bir şey varmış da onu bir türlü söyleyemiyormuş gibi davranırdı. Derken yeni bir bahis daha açıldı:

Jozefino:

“Mastika³ içer misiniz Mösyö Râkım?”

Râkım:

“Vallahi Madam, ne içerim diyebilirim ne de içmem. Bazı bazı içtiğim vardır. Fakat müptelâsı da değilim.”

Jozefino:

“Vallahi efendim sizin memleketinizin en güzel şeylerinden birisi de mastikadır. Ben pek seviyorum. Hem size bu sırrımı da açayım ki âdeta her akşam Türkler gibi ben de mastika içiyorum ama az, üç dört kadeh kadar.”

Râkım:

“Fena etmiyorsunuz efendim. Az içilirse güzel şeydir.”

Jozefino:

“İsmarlayayım mı?”

3 Rakı

Râkım:

“Siz bilirsiniz efendim.”

Jozefino, hizmetçisi Mari’yi çağırdı, rakıyı ısmarladı. Zaten hazır bulunduğu için Mari derhâl getirip odanın orta yerindeki masa üzerine koydu. Madam iki kadehe birer parça şey koyup “sıhhatinize” diye Râkım ile toka ederek içtiler. Odanın bir tarafında piyano bulunduğundan, Râkım’ın gözlerini piyanodan ayıramamakta olduğuna Jozefino dikkat eder.

Jozefino:

“Size biraz gitar çalsam birkaç da romans⁴ denilen şarkılardan söylesem memnun olmaz mısınız?”

Râkım:

“Sevincimden çıldırırım bile.”

Bu aralık birer daha çakılıp Jozefino da gitarını ele aldı. Evvel bir giriş yaptı, ondan sonra birer daha teklif eylemiş ve Râkım kendisi bu kadar çabuk gidemeyeceğini söyleyince Jozefino da bilakis mastikanın buharını birdenbire buharlaştırmak arzusuna düştüğünden ve böyle bir yerde herkes serbest olacağından bahsederek bir daha hem de doluca yürümüş olduğu için çalgının ve şarkının sonlarını pek ince ve hüzünlü icra eylemiştir.

Tamam faslı bitirdiği zaman Râkım içmek âdeti olmadığı için kadehini yarıdan aşağı doldurup Jozefino’nun istekli görünmesi üzerine ötekini tam doldurarak bir daha uyuşturdular. Artık Jozefino’da gözler başkalaşmış, fakat iç sıkıntısı daha çok artıp içi içine sığmamaya başlamıştı. Bir de bu aralık Râkım “Sohbetimize devam etmemiş olduğum ne kadar büyük bir kabahat ve belki de ahmaklık olduğunu şimdi anlıyorum. Lakin bundan sonrası için devamda kusur etmek şöy-

4 Sekiz heceli dizelerden meydana gelmiş bir İspanyol koşuk çeşidi; dokunaklı veya âşıkça bir şarkı çeşidi

le dursun bıktırmaya bile cesaret edeceğim,” deyince Jozefino ayağa kalkarak “Gerçekten bakın, siz aklıma getirdiniz, hani ya ben size ceza edecektim!” diye Râkım’a yaklaştı.

Râkım:

“Artık cezaya mahal kaldı mı efendim? Bu kadar iltifatınıza beni nail eyledikten sonra nasıl ceza vereceksiniz?

Jozefino:

“Elbette vereceğim. Eski kabahatinizin cezasından mümkün değil vazgeçmem!” diyerek Râkım’dan arzulu bir buse almaya cesaret eyledi.

Bu ansızın gerçekleşen olay Râkım’ı şaşırtmadı. Zira o zamana kadar Râkım madamın incemiş olduğu hâlimden işin nerelere varacağını anlamıştı. Bir saat kadar daha sohbet eyledikten sonra, saat yarımaya yaklaştığı için Jozefino’ya veda ederek Ziklas’ın hanesine yöneldi. Talih ve nasibinin bu kalemin gibi böyle her yerde başka bir renk göstermekte olduğuna şaşırdı.

İhtimal ki okurlarımızdan bazıları bu olay üzerinden geçen bir saatte nasıl sohbet edilmiş olduğunu sorarlar. Ama hikâyeye usulünde olayların bu tarafları söylenmez, yazılmaz da. O taraflar ferasetle bilinir. Biz yalnız şu kadarını söyleyelim ki Râkım Jozefino’dan ayrılırken, Jozefino kendisine “Sana böylece sırrımı açıp sevgimi sunmuşum. Gerçekten sevilecek bir adam olduğun gibi her bakımdan güzel ahlak ve namus ve edeple şöhrat buluşundan dolayıdır. Benim de aileler arasında bu yoldaki şöhratimin muhafazası lüzumunu da bilirsin, artık bu sırrı ne kadar saklamak gerekeceğini buradan anlamalı,” demiş ve Râkım böyle bir ricayı kendisi edeceği hâlde onun tarafından edilmiş olmasına ayrıca teşekkür ederek çıkmış gitmişti.

Vay, öyleyse bizim Râkım Efendi, Felâtun Bey’in dediği gibi saman altından su yürütenlerdendi!

Evet efendim! Biz burada bir meleğin ahvalini tasvir ediyoruz dedik. Namusunun muhafazasını bilir insan gibi yaşar, gerçekten alafranga ve üstelik zamanımızda yaşayan bir genç adamın durumunu tasvir ediyoruz. O akşam Râkım'ın bulunduğu yerde bulunup da nefsine hâkim olabilecek bize bir delikanlı daha gösterebilerseniz, bu hikâyeye onu koyarız.

Saman altından su yürütmek ve karda gezip de izini belli etmemek, Râkım kadar akıllı başında delikanlıların işidir. Bu hâllerin aksi bir hâl ararsanız onun örneğini de Felâton Bey'de bulacaksınız.

Canım, hani ya şu ahlak açısından bakıldıkça... İyi ya! Zamanımız gençlerinin genel vaziyetinden iki ahlak numunesi! Fikriniz hangi sureti tercih etmekteyse onu onaylamakta hürdür. Hiçbirisini beğenmemekte yine hürdür ya!

Bizim Râkım Efendi geç kalmak endişesiyle sıkıca yürüyerek Asmalı Mescid'e vardı ve gerek telaşlıca gelmiş olmasından ve gerek kendi özel durumunda yine kendisi fazlaca şaşmakta bulunmasından ötürü Mister Ziklas'ın kapısına oldukça kuvvetle vurdu. Saat neredeyse yarıma gelmiş ve ortalık -o akşam havanın da kapanık bulunmasından ötürü- bekleneneceği gibi karanlık olmuştu. Kapı açılıp da içeri girdiği zaman Râkım'ın nasıl bir hâle denk geldiğini tasavvur eyler misiniz? Bakınız nasıl bir hâl:

İçeriye girer girmez iri bir kadın Râkım'ın boynunu kolları arasında sıkıştırarak Fransız lisanıyla "Zalim, ne geç kaldın? Gözlerim yollarda kaldı, bu akşam mayonezi üstüne başına dökecek misin?" demişti!

Bu kadının aşçı kadın olduğunu ve mayonez meselesinin nasıl gerçekleştiğini anladınız mı?

Râkım hiç ses çıkarmadı. Çıkarmadı ama kadın işi anladı. Derhâl Râkım'a özürler dilemeye başladıysa de Râkım mayonez meselesini kadına da itiraf ettirmek için biraz nazlıca davranıp nihayet söyledi.

Bu kadın iri yapılı dev anası gibi bir Fransız olup meğer Felâtun Bey aşçı hanımdan hoşlanmış ve o da onun gerek kendisinden ve gerek parasından hoşlanıp hemen hemen mercimeği fırına vermek derecesine gelmişmişler. İki akşam evvel Felâtun Bey mutfağı ziyaret ederek aşçı hanımla âşık-lığı kaynatmaya geçtiklerinde raf üzerinde bulunan mayonez çanağını devirip bu hâlde yukarı çıkmak ihtimali kalmadığını görünce sıvışıp gitmişmiş.

Aşçı bu malumatı vermekle beraber Râkım'a bu sırrı ifşa etmemesini pek çok kez rica etti. O da kendisinden emin ola-bileceğini temin ederek yukarı çıktı.

Felâtun Bey henüz gelmemiş ve Ziklas ailesi haricinde ahabtan birkaç kadınla bir iki erkek de Râkım ile Felâtun'u bekliyorlardı.

Aradan on dakika kadar ancak vakit geçtikten sonra Felâtun Bey de zuhur eyledi. Bu akşam da ahabı beklet-miş olduğuna dair Ziklas birkaç söz söyleyecek olduysa da Felâtun Bey, pederinin pek ziyadece hasta olduğunu açıkla-yarak özrünü kabul ettirebildi.

Hep birlikte sofraya oturuldu. Çorba içildi.

Ziklas:

(Aşçıya) "İnşallah bu akşam mayonez dökülmemiştir."

Bu sözü işittiği anda Felâtun Bey telaşla gâh Ziklas'ın gâh Râkım'ın ve gâh aşcının yüzüne baktıysa da aşçıdan başka hiçbirisinin çehresinde kendi şüphelerini tasdik eder işaret bulamayınca kalbi müsterih oldu.

Râkım:

"Artık bir daha dikkat ederler de efendim, mayonezi dök-mezler." dedi.

Felâtun:

(Utancından kurtulabilmek için) “Ne olmuş efendim? Bir akşam mayonez mi dökülmüş?”

Ziklas:

“Evet! Geçen akşam geç vakit mayonezi dökmüş de balığımızı yalnız haşlama olarak yedik.”

İşte mayonez hakkında söylenen sözler bu kadar oldu ve araya başka sözler girerek oradakilerce o konuya son verildiyse de Felâtun Bey aşçıyı gördükçe mayonez aklına gelecek tekrar tekrar utanırdı.

Sofradaki konuşmalar içinde buradan izahata lüzum görülecek gibi bir şey yoktur. Yalnız Lisan-ı Osmanî'nin ne kadar ince ve zevkli bir lisan olduğuna ve fakat kolaylaştırmak için bir yol bulunamadığına dair konu açıldığı sırada Can ile Margrit “Ey sabâ, esme, nigârım...” şarkısının Râkım tarafından edilen tercümesini oradakilere naklederek herkesin övgüsünü kazandılar. Bu arada Felâtun Bey cemiyet içinde Râkım'ın cehaletini bir daha ispat ederek mayonez meselesinden dolayı kendisinin düştüğü utançtan daha büyük bir utanca da Râkım'ı düşürmek için bu şarkının ilk mısrasının “Ey sabâ, esme, nigârım...” diye başlamadığını ve “Ey sabâ, esmer nigârım!” diye başladığını söyleyip ve hatta esmer demenin Fransızca “blonde” demek olduğunu da bildirdi.

Râkım bu itiraza hiç ses çıkarmayıp yalnız garipçe bir te-bessümle yetinmişti. Ancak o cemiyette bir baron “T” vardı ki Osmanlı lisanına yeterli bilgisi olduğundan Felâtun Bey'e karşılık vermeye o girişip ve şarkının evvelki mısrasının “Ey sabâ, esme, nigârım uykuda...” diye başlanması gerekeceğini ispat etti.

Margrit:

“Bir de Efendim, Fransızca ‘blonde’ demek, esmer demek midir ya? Bu kelimeyi bize hocamız ‘kumral’ diye tercüme eylemişti. Sakın bunda da bir hata olmasın?”

Baron T.:

“Hayır kızım! Pek güzel tercüme eylemiş; ‘Blonde’ demek, Türkçe kumral ve sarışın demektir. Esmer de ‘brune’⁵ lafzının tercümesi olabilir.”

İşte bu söz de ortaya çıkınca Felâtun Bey’in utancı katmerleşse de Râkım araya başka sözler sokuşturarak kendisini yine korumaya çalıştı.

Sofradan kalkılınca ricası üzerine Margrit ile Can piyano başına oturup dört elle piyano çalarak ikisi birden “Ey sabâ” söylemeye başladılar. Şarkıyı üç günden beri beş on kere meşk etmiş oldukları için o kadar güzel çağırdılar ki, Felâtun Bey de ister istemez beğendi.

Bir aralık polka⁶ havaları da çalmaya başladıklarından orada bulunanların bazıları kadın erkek çift çift kalkıp polka ederlerdi. Zira böyle hususi cemiyetlerin zevki böyle çıkacağı alafranga âleminde yaşayanlara malumdur. Mistrs Ziklas niçin dans etmediğini Râkım’a sorunca kadril,⁷ lansiye⁸ filan gibi oyunları yapabilmekteyse de polka ve vals oyunlarında başı döndüğünü söyleyerek özür diledi. Felâtun’sa beş dakikadan beri Margrit’e bir defacık oynamak için yalvarıyordu. Nasılsa Margrit, Bey’in hatırından çıkamayarak kalktı. Piyano başında yalnız Can kaldığı hâlde yine tempoları idare edebilirdi. Gerçi Felâtun’un dans edişine söz yoktur. Zaten ayağında bumbar⁹ gibi bir pantolon olup, pantolonun da müsaade etmemesinden dolayı asla eğilmeyerek mum gibi dans ederdi. Ancak oyun arasında nasılsa kazaen Margrit’in ayağına basmakla beraber derhâl kendisini toplamak için bir hareket etmesini müteakip arka tarafında bir cayırtıdır his olundu.

5 Fr. brunette: Kumral

6 Dört hareketten oluşan ve basit bir adım değiştirmeyele sonuçlanan, vals ölçüsünde ama temposu ondan ağırca bir Polonya dansı

7 Çok sayıda çiftlerin bir arada oynadıkları, çeşitli figürleri olan bir salon dansı

8 Çiftlerin yürüyerek birbirlerini selamladıkları bir İngiliz dansı

9 Sığır, koyun, keçi gibi hayvanların kalınbağırsağına kıyma, ciğer, pirinç, soğan ve baharat karışımı doldurularak yapılan yemek

Kötü düşünmeyiniz! Başka bir şey değildi. Gayet dar ve siyah olmasından dolayı çürük bulunan pantolonun kıcı boylu boyuna ayrılmış olmaktan başka bir şey değildi. Arkasındaki gayet kısa ceket tesettür için kâfi olmadığı için pantolonun kusuru meydandaydı. Bereket versin ki, o akşam ayağında iç donu vardı. Zira Felâtun Bey pantolonun düzlüğü bozulmamak için böyle bir büyücek yere geldiği zaman pantolonu donsuz giymek -zira alafrangalığın son derecesi budur inancındaydı- âdetinde olduğundan eğer yine bu âdete riayet etmiş olsaydı, işin içindeki en büyük sakatlık o zaman meydana vururdu.

Gerçi yolsuz ettiler ama, orada bulunanlar bu hâli görünce kahkahalarını bir türlü engelleyemediler. Felâtun'sa *adieu*¹⁰ *demeye bile vakit bulamayarak hemen payandaları çözdü*,¹¹ savuştu.

Bu akşamın vukuatına dair haber verecek başka bir şey yoktur. Şu kadar var ki, bir ara Râkım öğrencileri olan Can ve Margrit ile bir köşede yalnız kalınca, kendileri tarafından almış olduğu pusulada Felâtun Bey hakkında göstermiş oldukları hoşnutsuzluğu bu akşam Margrit'in onunla oynamaya naz etmesi daha fazla kuvvetlendirmiş olduğundan bahisle bu hoşnutsuzluğun sebebini sormuştu.

Can:

“Felâtun Bey salon adamı değildir.”

Margrit:

“Kahvehanede bulunacak olsa karakterine en uygun olan adam kendisi olurdu.”

Râkım:

“Niçin böyle düşünüyorsunuz efendim? Gençtir, zekidir, anlayışlıdır, âlimdir.”

10 Fr. adieu: “Elveda, hoşça kal” anlamında kullanılan bir söz

11 Argo (Bir yerden) Kaçmak, savuşmak, uzaklaşmak

Margrit:

“Amma yaptınız ha! Lisanının harfleri üzerinde kafa yormamış, bir şarkının açılışında yanlışı meydana çıkmış olan adam, genç olmuş, güzel olmuş ne fayda!”

Can:

“Asıl mesele o değil efendim. Ben salon adamı değildir dedim. Onu ispat etmek için şunu da ilave edeyim ki kendisi Margrit’in dediği gibi kahve adamı olduğundan bir salon içinde gördüğü kızı da kahvehanede gördüğü kızlar gibi zannediyor.”

Râkım:

“Çocuktur.”

Margrit:

“Sizden daha yaşlı bir çocuktur.”

BEŞİNCİ BÖLÜM

Koca Râkım! Felâtun Bey'in kendisini mutlaka bir şekilde mahcup etmeye çalıştığını gördüğü hâlde, çevirmek istediği fırıldak üzerine yine kendisinin mahcup kaldığına memnun olması gerektiği hâlde, bilakis üzüle üzüle hanesine kadar -hayvanla- geldi. Felâtun'un utancını düşünmekten ibaret olan dalgınlıktan kendisini uyandıran şey, tam hanesinin penceresi altına geldiği zaman Canan'ın piyano tıngırtısını işitmesiydi. "O biçare kızcağız hâlâ bekliyor. Şimdi yüzünü gördüm mü yine his damarlarım açılacak. Canım, bu kızın bana olan etkisi nedir? Kendisini nasıl seviyorum bilmem ki! Jozefino'nun dediği gibi değil. Benim dediğim gibi de değil, yani ne kardeşim gibi ne de Canan'ım gibi! Bu da bir âlemdir. Bir sevgi biçimi de bu olsun," diye beygirciyi savarak kapıyı çaldı. Derhâl piyanonun tıngırtısı kesilip koşa koşa yürümekte olan Canan'ın ayakları patırtısı işitildi. Kapı açıldı.

"Daha yatmadın ha Canan!"

"Sizi bekledim efendim. Dadı Kalfa yattı."

"Ya kendisini niçin piyano ile rahatsız ettin?"

"Kendisi izin verdi efendim, kendisi istedi."

"Sana hocandan selam var. Bu akşam kendisini gördüm."

"Oh, ne kadar memnun oldum! Size güceniyordu."

"Artık gücenmez!"

Bu sözü söylerken, Râkım'ı bir utanç, bir pişmanlık, bir şevk, bir muhabbet, bir korku, bir dehşet, hasılı birbirine

uymaz nice bin şeyler bürümüştü. Bununla beraber hepsini yüreği içinde sıkıştırıp odasına çıktı. Canan kendisini soyundurdu.

“Hocanı seviyor musun Canan?”

“Vallahi efendim pek seviyorum. Ne kadar akıllı, marifetli kadındır.”

“O da seni pek seviyor. Hatta bu dersi benden ziyade senin hatırın için veriyor.”

“Allah’a emanet olsunlar.”

O gün vaktini nasıl geçirmiş olduğuna vesaireye dair, Canan’a birkaç söz daha söyledikten sonra konuşması şu şekilde devam etti:

“İçin sıkılıyor mu Canan?”

“Hayır efendim! Niçin sıkılsın?”

“Yok, hani gezmek istiyor musun diyorum!”

“Ben ne bilirim efendim? Siz bilirsiniz, Dadı Kalfa bilir.”

“Eğer senin canın istemiş olsa da Dadı Kalfa’ya söylesen götürmez mi?”

“Götürür efendim, niçin götürmesin! Ama benim canım da istemiyor. Hatta Dadı Kalfa götürmek teklif ettiği zaman bile ben istemiyorum. Neme lazım? Eğlenecek, bin şeyim var. Kitaplarım var, yazım var, piyanom var. Ben pek rahatım Bey’im. Bahçem var. Bana Dadı Kalfa Salıpazarı’ndan küçücek kazma aldı. Küçük bir teneke bahçe kovaı aldı. Bahçeyi de kazıyorum. Eğleniyorum.”

“Aferin Canan!” diye eliyle kızın arkasını sıvamıştı. Ne dersiniz? Kız elektriklenmiş gibi bir şeyler hissetmesin mi? Belirtisi yalnız yüzünde bir kırmızılık olarak görüldü. Görünen o ki, Râkım kızı odasına göndermek istemezdi. İhtimal ki kız da gitmek istemezdi. Ancak artık vakit dahi gecikmiş

olduğundan, mecburen herkes yerli yerine çekilip yattı. İhtimal ki ikisi dahi pek geç vakte kadar ancak uyuyabildiler.

Hikâyemizin gidişatından da anlaşılmış olacağı gibi ta bu zamanlara kadar Râkım'ın zihnini hiçbir manevi duygu gıcıklamamış olduğu hâlde, bu defa bir taraftan Jozefino'nun en şiddetli ve bir taraftan Canan'ın ikinci derecede bir tesirle ve diğer taraftan dahi İngiliz kızlarının hemen hissedilmeyecek bir derece arzusunu uyandırmaya başlamış olmaları, kendisini çalışmaktan men etmeye başlamış zannedilmemelidir. Râkım evvelki emek ve çabasına asla bezginlik göstermemişti. Yine yazılarını yazdığı büyücek yerlere devam eder, Cenab-ı Hakk'ın takdir ettiği kadar kazancını kazanırdı. Şu kadar var ki cimrilik ve perhiz dedikleri şey Râkım'ın aklından bile geçmediği gibi her ne kazanırsa evine, dadısına ve Canan'a harcar, fakat geliri pek fazla olduğu zaman, israfı da uygun görmediğinden doğal olarak artan miktarını da Dadı Kalfa kendi sandığında saklardı.

Râkım'ın geçiminin ne şekilde olduğunu anlamak isterse-
niz Canan'ın geçimine bakın.

Bundan evvel de demiş olduğumuz gibi İstanbul'da moda olarak ne çıkarsa en önce kendisine yapılanlardan birisi Canan olurdu. Bundan başka Canan'ın dolabında en âlâ yapma çiçekler mevcut olup çekmecesinde bir iki elmas iğnesi, küpesi, yüzüğü de eksik değildi. Hafta geçmezdi ki Râkım Canan'ın kendisine mahsus olmak üzere en güzel çil paralar-
dan altın, gümüş seksen-yüz kuruş vermesin. Ancak Canan parayı ne yapacak? Sokağa çıkmaz, hiçbir şeye ihtiyacı yok ki harcasın! Tamamen Dadı Kalfa'sına verip kalfa da bunları ayrıca biriktirir ve biraz birikince yine Râkım Efendi vasıtasıyla kıza bir yüzük veya bir saat, bir kordon hasılı birikim sağlayacak bir şey aldırırdı. Sözü uzatmaya ne gerek var? Bir zengin kadın diyemeyiz ama -çünkü Canan'ın kocası yoktu- bir zengin kızından daha iyi yaşamak, zavallı Canan'a nasip olmuştu.

Buna mukabil Râkım'ın geçimini sormak gerekmez. Zira artık Râkım'ın geçimini layıkıyla tanıdık. Haftada iki defa Beyoğlu'na ders vermeye gittiği zaman Jozefino'yu da ziyaret eder sonra namusu ve edebiyatla gider derslerini verir ve haftada bir defa Jozefino kendi hanesine gelip de şayet Râkım'ı da orada bulursa dereden tepeden sözler, latifeler, şakalarla vakit geçirilirdi. İşte ta ilkbahara kadar olaylar hep böyle geçti. Ancak başka açılardan anlatılması gereken bazı şeyler vardır ki burada onları anlatmaya mecburuz.

Mesela:

Felâtun Bey'in pederi Mustafa Merakî Efendi, oğlunun bahsettiği hastalığı on beş gün çektikten sonra eceliyle vefat etti. Mevlâ rahmet eylesin, oğlu Felâtun Bey ne kadar olsa erkek olduğundan başının çaresini görebilirse de kızı Mihriban Hanım kısa ayaklı olduğu için, işte o biçareye acınır.

Adam sen de! Aylık yirmi bin kuruş geliri olan bir ailenin öksüzleri, öksüz mü sayılır?

Böyle demeyiniz efendim. Ne kadar olsa acınıyor.

Yine bahsettiğimiz olaylardan biri: Felâtun Bey, Mister Ziklas'ın hanesinde görünmez oldu. Hatta aşçı Fransız kadın da değiştirilmiş. Sebebi? Sebebini Râkım Efendi kızlardan öğrendi. Şöyle ki:

Bir gece dersten sonra kızların valideleri ve pederleri da olduğu hâlde konuşuluyordu. Nasılsa Râkım sözü Felâtun Bey üzerine getirip bir hayli vakittir kendisini görememekte olduğunu söyledi.

Misters Ziklas:

“Râkım Efendi! Burada o zatın artık şerefli ismini anmaktan sizi ve çocuklarımı men etmek isterim. Çocuklar zaten men oldular ya!”

Râkım:

(Fena hâlde bozularak) “Sebebini sorabilir miyim efendim?

Kocası Ziklas:

“Hayır efendim, soramazsınız! Hatta bu yakında kendisini görmemekte olduğunuzu beyan edişinize de teşekkür ederim. Demek oluyor ki, siz kendisini yalnız burada görmüşsünüz.”

Râkım:

“Evet efendim!”

Mister Ziklas:

“Tamam! Allah için sizin ırzınızdan, edebinizden, ahlakınızdan pek memnunuz. İlminizden memnun olduğumuz kadar memnunuz.”

Râkım:

“İltifatınıza teşekkürler ederim efendim.”

Peder, valide ve hoca arasında bu konuşma gerçekleşirken kızlar önlerine bakıp gözlerinin kuyruğunu bile kaldırmazlardı. Söz bitti. Vakıt geldi. Râkım da hanesine döndü. Meselelerin mutlaka şu mayonez meselesiyle bir alakası olduğunu Râkım aşçının da kovulmasından anlamışsa da işin gerçeğini öğrenmek için ilerideki ders gününün bir an evvel gelmesini beklemekten başka çare kalmamıştı.

Nihayet o gün geldi. Râkım vaktinden daha evvelce Ziklas’ın hanesine gelip derse başlamazdan evvel merakını dindirmek için ilk olarak kızlarla konuştu. Hem de bu konuşmalar Türkçe edilirdi. Zira kızların Türkçesi artık böyle bir konuşmaya müsaade edecek mertebeye gelmişti.

Râkım:

“Allah aşkına hanımlar meraktan çatlayacağım. Felâton Bey’e ne oldu?”

Can:

“Ben size salon adamı değildir demedim miydi?”

Margrit:

“Ben de size kahvehane adamıdır demedim miydi?”

Râkım:

“Canım neyse şu, bu defaki durumu öğrenmek isterim.”

Margrit:

“O kadar ayıp bir şey ki söylemeye benim dilim varmayacak.”

Can:

“Benim de.”

Râkım:

“Hayır efendim mümkün değil beni bu konuda aydınlatacaksınız. Sizin şimdiye kadar sırdaşınız olmadıysa da tees-süf ederim.”

Margrit:

“Terbiyeli bir lisandan çıkacak söz değil ama ricanızı reddedemediğimden utanarak söyleyeceğim. Geçenlerde bir gece yine burada yemeğe kalmıştı. Burada misafir olmayıp, biz de kendisiyle eğlenemediğimizden dersimizle iştigal ederdik. Nasıl olmuş bilmem, bir ara dışarıdan içeri girerken koridorda valideme denk gelmiş. Kendisini tanıyamayarak ve sözün daha doğrusu validemi bizim aşçı kadın zannederek kucaklayıp ‘A tatlım, mayonezi bir daha üstüme dökecek misin? Az kalmıştı ki beni Râkım vesaire huzurunda rezil edecektin,’ demiş. Validem bu hâli görünce ‘Hay!’ diye haykırmış ve o da işi anlayınca hatta salona gelip fesini ve paltosunu almaya vakit bulamayarak utancından kalkmış kaçmış. Validem derhâl salona girdi. Hiddetle onun fesini ve paltosunu alıp pencereden sokağa attı. Hikâyeyi babama da anlattı. Meğer mayonezin dökülmüş olduğu akşam...”

Râkım:

“Anladım efendim, anladım! Âdeta ayıp etmiş. Artık la-kırdıyı keselim, zira belki valideniz veyahut pederiniz hakkı-mızda bir şüpheyeye düşer.”

Can:

“Hayır efendim! Sizin hakkınızda hiçbir şüpheyeye düş-mezler. Size güvenleri tamdır.”

İşte mayonez meselesinin asıl sonu, bu şekilde güzelce sonucuna ulaşmıştır.

Gerçekten Can'ın dediği gibi gerek Mister ve gerek Mis-ters Ziklas'ın Râkım hakkındaki güvenleri tamdı. İkisi de Râkım'ı oğulları veyahut kardeşleri gibi severlerdi. Çünkü Râkım o hanede her türlü kadın, her türlü erkek görmüş ve hatta gördüğü kadınlar arasında pek serbest Fransız kadınla-rına da denk geldiği hâlde hiçbirisi huzurunda edebin zerre kadar haricinde bir hâl ve hareketi görülmemiştir.

Delikanlıların hâli ekseriya tiyatrodaki malum olur. Felâtun Bey'i tiyatrodaki görenler, aileden denilebilecek kadınlar loca-sına girip de bir kimseye merhaba dediğine rastlamamışlar ve daima sahipsiz veyahut herkesi kendisine sahip tanıyan ka-dınların localarında kahkahlarla kikhiklerle meşgul bulmuş-lardı. Baba Râkım ise yalnız bir giriş bileti olarak tiyatrodan içeri girer ve ondan sonra localarda bulunan kimseleri araştı-rarak mesela “G” Bey ve emsali büyüklerin localarına uğra-yarak hangisine selam verecek olsa “Maşallah Râkım Efendi oğlumuz buyurunuz bakalım, sizin için de yerimiz vardır,” diye kendisine yer gösterirlerdi. Koca Râkım ilk girdiği loca-yı kendisine yer olarak seçtikten sonra perde aralarında diğer localarda bulunan ailelere de merhaba demek için izin alıp gittiği zaman kendi bulunduğu loca halkı gıyabında “Lakin şu çocuk ne kadar kendi hâlinde bir şeydir. İçkisi yok, kumarı yok, bir vukuatı yok! Allah için, kız gibi delikanlıdır,” der-lerdi. Hatta tiyatrodan çıkıldıktan sonra ertesi ve daha ertesi

günler aileler arasında söz geçip de Râkım'ın o gece kendi localarında bulunduğu anlatıldıkça, oralarda da hakkında bu gibi sözler söylenirdi. Hani ya demek isteriz ki, Mister Ziklas ve gerek karısı Misters Ziklas, Râkım hakkında böyle pek çok sözler işitmiş ve söylemiş takımdandır.

Bahar mevsimine kadar vuku bulan olaylardan birisi de şu vakadır:

Tam artık kışın da sonu denilebilecek bir zaman Râkım yine bir ders akşamı Jozefino'yu ziyarete gitmişti. Artık aralarında hiçbir resmiyet kalmamış olduğundan Jozefino Râkım'ı görünce sevincinden sıçramaya başladı. Keyiflerin nasıl gelip nasıl gittiği sual edildikten vesaireden sonra Jozefino mahzun bir çehreyle şöyle bir söz açtı:

“Mösyö Râkım, benim senin dostun olduğuma şüphen var mıdır?”

“Nasıl olur ki şüphem olur?”

“Yok amma, latife etmiyorum. Beni kendine âdetâ bir metres gibi mi tanıyacaksın?”

“Canım, bu sözler nereden çıkıyor?”

“Nereden çıktığını anlarsın. Evvela, temin etmeli ki, biz öyle yalnız bir âşıkane bir sevgiyle birbirimizi sevmiyoruz, gerçekten dost olarak sevişiyoruz. Yani senin menfaatin benim ve benim menfaatim senin olarak.”

“Anladık ya a canım! şu meseleyi anlayalım bakalım. Ben kendimi sana öyle bir dost addediyorum ki. Sen de bana öyle bir dost olursan ne saadet.”

“Pek  l  söyleyeyim söyleyeyim, ama dur bakayım şu yüzden söyleyeyim de senin nasıl davranacağını göreyim. Mesela şimdi Canan'a bir müşteri ıkrsa...”

“ıkabilir ya!”

“Hem de nasıl müşteri bilsen?”

“Yağlı demek istersin, öyle değil mi?”

“Yek tahtadan bin beş yüz Osmanlı lirası vermeyi göze aldırırış. Bilirsin ki bu para otuz dört bin beş yüz frank eder. Haylice paradır.”

“Evet! Bin beş yüz ile yirmi üçü çarpacak kadar hesap bilgim vardır. Fakat, şu müşteri kimmiş bakalım?”

“İşte bizim ... Bey. Nasıl, bu paraya heves edecek misin?”

“... Bey bizim cariyeyi nereden haber almış?”

“Benden. Kendi cariyelerini de Canan’la beraber yedi sekiz aydır eğittiğim hâlde hiçbir şey öğrenemediler. Geçen gün Bey beni âdeta tekdire başladı. Ben de Canan’ı haber verdim. ‘Sekiz ay içinde öğrendiği Türkçeyi, Fransızcayı, çalgıyı, okumayı, yazmayı, sizinkiler sekiz senede öğrenirlerse memnun olunuz!’ dedim. O da ertesi sabah kendi hazinedarını¹ göndermiş. Canan’ı el altından imtihan ettirmiş. Dediğimden fazla bile bulmuş. Dün akşam gittiğimde beni onaylayarak yalnız Fransızcası ile çalgısı için pek ziyade heves eyledi. Hasılı bin beş yüz liraya kadar almak için senin ağzını yoklamayı benden istedi.”

“Fena alışveriş değil ha! Yüz altına aldığın bir cariyeyi senesi geçmeden bin beş yüze sat.”

“En ziyade güzelliğini beğenmiş. Hatta hazinedar kalfası demiş ki ‘Efendim, o, cariyeye değil; o, âdeta kerli ferli bir hanım.’ Neyse, Canan’ı satmayı göze aldırıyor musun?”

“Onu ben bilmem.”

“Ya kim bilir?”

“Canan kendisi bilir.”

“O nasıl söz?”

¹ Malı muhafazaya memur olan

“O şöyle bir sözdür ki, Canan hâlâ bana odalık veyahut karı olmak için bir ümit almadı. Kadın değil mi? Elbet kendisine bir koca da ister. Eğer ileride kendisini benden başka bir efendiye odalık olarak kabul ettirebilmek ümidinde, emelindeyse satarım. Zaten kendisinin takımı filanı olarak bir hayli serveti olmalıdır. Bir de üzerine bin beş yüz lirayı ilave eder de Canan’ı iki bin liralık bir hanım edebilirsek fena mı olur?

“Ay! Bin beş yüz lirayı yine Canan’a mı vereceksin?”

“Ya kendi cebime mi koyacağım? Sen beni o kadar aç gözlü, o kadar gaddar mı zannediyorsun? Ben bir adamın hürriyeti bedeli olan parayı nasıl yiyebilirim?”

“Demek oluyor ki sen kendin satmak fikrinde değilsin.”

“İşte fikrimi söyledim ya!”

“Yani bin beş yüz lirasını Canan’dan ayıracak kadar hevesli bir şey değil mi demek istersin?”

“Beni Canan’dan ayıracak kadar hevesli bir şey değildir. Eğer Canan’ı benden ayıracak kadar hevesliyse, ona diyeceğim yoktur.”

“Aferin Râkım! Aferin delikanlı! Vallahi ben bu kadara kadar ümit etmezdim,” diye kalkıp Râkım’ın boynuna sarılarak gözlerinden, alnından, yanaklarından öptü. “Ben de seni temin ederim ki, bu para Canan’ı da senden ayıracak kadar hevesli bir şey olamaz. Çünkü kızda senin için büyük bir muhabbet görmekteyim. O kadar büyük muhabbet ki, ben bu türlü muhabbeti hiç kimsede görmedim. Arada bir ağzını ararım bakarım kızcağızın göğüsçüğü senin muhabbetinle doludur.”

“Sen beni böyle ummaz mıydın?”

“Doğrusu ya ummazdım.”

“Öyleyse doğrusu ya, ben de seni ummazdım.”

“Niçin?”

“Çünkü seni Canan aleyhine rekabet eder, diye düşünürdüm.”

Jozefino:

(Şaka yollu) “Ahmak sen de!”

“Niçin? Sen beni sevmiyorsun diye mi inanayım?”

“Bari yine tekrar edeyim: Ahmak!”

“Niçin? Allah’ı seversen vallahi mahzun oluyorum. Ben seni, beni sever inancıyla...”

“Seni kim sevmez a deli? Ben sana kendimi sevdirmekle kendimi bahtiyar addetmeliyim. Fakat ben senin ömrüne ortak olmaya layık kadın mıyım? Ben kırkıma gidiyorum, sen henüz yirmi beş yaşında bir delikanlı çocuksun. Sizin memleketinizde olup da on beş yaşında kocaya varmış olsaydım, şimdi senin kadar oğlum olurdu.”

“Hayır, ben seni kendi liyakatimden fazla bile...”

“Sus! Ben öyle olmayacak lakırdıları dinlemem. Olacaksan benim dostum ol, ahababım ol. Sana layık kadın bu âlemde Canan’dan başkası olamaz. Zavallı kızcağız, ne kadar da sevimli; o mahzun çehre, o hazin tavrı. Râkım, Râkım! Sen beni gerçekten tiyatro kaltakları mı zannettin? Bende yürek vardır, yürek. İçerisi de his doludur. Ben Canan’ı senin sevdiğin kadardan ziyade severim. Sevmesem bile Allah için hak sözü söylemekten çekinmem. Bu kızı eğer mahzun bırakırsan, seni vallahi adam yerine koymam.”

Râkım:

(Şaşıarak) “Vallahi tuhaf be! Hiç de senin gibi kadın görmedim.”

“İşte şimdi gör. Önümüzdeki defa ... Bey’e gidince olumsuz cevap götüreceğim. Öyle değil mi?”

“Bence öyle.”

“Canan için de öyledir. Ben sevgili Canancığımı mesut görürsem, kendi mutluluğum kadar memnun olurum.”

Râkım Jozefino’da gördüğü hâl ve tavra hiçbir mana veremeyerek şaşkın şaşkın Posta Sokağı’ndan çıktı. Asmalı Mescid’e kadar geldi. Her ne kadar hiçbir mana veremediyse de bununla beraber Jozefino’nun davranışları içinde bir büyük insaniyet, hakkaniyet ve gerek kendisine ve gerek Canan’a samimi muhabbet görmüştü. Hasılı Asmalı Mescid’e ve Ziklas’ın hanesine vardı. Kapıyı çalıp içeri girince, kendisini iki kız kardeş karşılayıp ortada validelerini, pederlerini göremeyince, Râkım sormaya mecbur oldu:

Râkım:

“Valideniz Misters ile pederiniz Mister’i göremiyorum.”

Margrit:

“Onlar bu akşam yokturlar.”

Râkım:

“Acayip! Siz yalnızsınız ha! Gittikleri yere sizi niçin götürmediler?”

Margrit ve Can:

“Siz geleceksiniz diye götürmediler.”

Râkım:

“İşte ben buna teessüf ettim. Ben yarın akşam gelir, dersinizi verebilirdim. Niçin kendinizi mahrum ettiniz?”

Can:

“Biz sizinle de pekâlâ eğlenebiliriz.”

Râkım:

“Eğlenebilir ama, validenizin yanında bulunsanız daha başka olurdu.”

Margrit:

“Onlar burada Mösyö ...’nin suaresindedirler. İsterseniz yemekten sonra gidebiliriz de. Lakin burada kalsak daha güzel olur.”

Râkım:

“Siz bilirsiniz.”

Can:

(Manalı bir tavırla) “Yok, siz bizden hoşlanmazsanız, o hâlde...”

Râkım:

“Ben mi? Maşallah! Ben sizi kız kardeşlerim gibi severim.”

Margrit:

“Vallahi biz de sizi kardeşimiz gibi severiz.”

Râkım:

“Teşekkürler ederim hanımlarım. Ben sizinle bir gece, bir yıl değil, bir ömür müddeti birlikte yaşasam doyamam. Siz beni daha tanıyamadınız mı?”

Can:

“Bizim ikimiz de sizin hakkınızda öyle düşünmekteyiz.”

Bunlar oturdular, yemeklerini yediler. Yemekten kalktıktan sonra bir saatten fazla hep dersle meşgul oldularsa da o geceki ders yalnız şarkılar tercümesiyle bazı aşk şiirleriyle sınırlı kaldı.

Bu kızların Osmanlı şiirinden aldıkları lezzete Râkım şaşırdı. Özellikle bir şiiri güzelce ezberledikten sonra o kadar şairane ve hatta âşıkane bir tavırla okurlardı ki, dinleyenlere dahi apaçık etkisi görülürdü. Şiir hakkında o gece dahi söz açıldı.

Can:

“İngilizce şiir insana hiçbir ateş vermez. Ben Fransız şiirleri daha çok severdim, ama Türkçe öğrendikten sonra artık Fransız şiirinden de vazgeçtim.”

Margrit:

“Ben de öyle. Şiir insanı yakmadıktan sonra ne işe yarar?”

Râkım:

“O ne ya? Ben bu akşam sizden hiç işitmediğim lakırdıları işitiyorum.”

Margrit:

“Hangi işitmediğiniz lakırdılar?”

Râkım:

“Şu şiir insanı yakması filanı. Size bu hisleri kim verdi?

Can:

“Tuhaf söylüyorsunuz Râkım Efendi! Ya biz odundan mı yaratıldık?”

Râkım:

“İyi ama her şeyin bir vakti vardır kuzum. Ben sizin mualliminiz olduğum için zannederim ki sizin için daha bu gibi düşüncelerin vakti değildir diye ihtara hakkım vardır.”

Can:

“Evet, bu hakkınızı kabul ederiz.”

Margrit:

“Hem bunu rica ederiz hem de bu müsaadeyi asla kötüye kullanmayacağımıza sizi temin edebiliriz.”

Râkım:

(Biraz düşündükten sonra hafifçe gülümseyerek) “Suistimal etmeyeceğinizi mi?”

Can:

“Niçin güldünüz Allah’ı severseniz?”

Râkım:

“Hiç!”

Can:

“Hiç değil! Mutlaka bir fikirle güldünüz, ama bizden fikrinizi saklamayınız. Kardeş gibi görüşmüyor muyuz ya?”

Râkım:

“Ben de öyle düşünüyorum, fakat...”

Margrit:

“Ey, fakat?”

Râkım:

“Mademki şiir hevesiniz çoktur, size bazı Farsça şiirleri de verirdim ve Osmanlı şiirinin daha parlaklarını da tercüme ederdim, ama bu kadar serbestiyi suistimal etmenizden pek korkarım.”

Kızlar Râkımdan şu izni alınca hocalarını kucaklayacak kadar sevinç tavırları gösterip, sonra:

Can:

“Bizim güzel ahlakımıza güveniniz yok mudur?”

Râkım:

“Yerden göğe kadar!”

Margrit:

“Size yeniden teminat vermeye mecbur mu olacağız?”

Râkım:

“Hayır ben sizin güzel ahlakınızdan eminim. Lakin şiire ziyadece heveskâr olan kızlar şairane duyguların coşkunluğuna pek de tahammül edemezler.”

Can:

“Biz hâlimizden bir kişiye bile renk vermemeyi size te-min edebiliriz.”

Râkım:

“Öyleyse dinleyiniz, diye Hâfız’ın şu [gazelini]:

*Ey ez furûg-ı rü’yet-i rûşen çerağ-ı dîde
Mânend-i çeşm-i mestet çeşm-i cihân ne dîde*

*Hemçûn tû nâzenînî ser-ta-be-pâ letâfet
Gîtî nişan nedâde İzid neyâ ferîde*

*Ber-kasd-ı hûn-ı uşşâk ebrû vü çeşm-i mestet
Gâh in kemîn-küşâde gâh ân kemân-keşîde*

*Ez sûz-ı sîne-i her dem dûdem be-ser derâyed
Çün ûd-ı çend-i bâşem der-âteş-i remîde*

*Ger ber lebem nihî leb yâbem hayât-ı bâkî
Ân dem ki cân-ı şîrîn bâşed be leb resîde”*

Hoca Hâfız’ın bu gazeli ezberinde olanlar anlarlar ki Râkım gazelin birkaç beytini eksik okumuştur. Bundan amacının ne olduğunu bilemeyiz. İhtimal ki o beyitler ezberinde kalmamış veyahut ihtimal ki onları hâl ve yerine göre o kadar incelikli bulmamıştı. Ancak gazelden bu kadarını tamamen Şirazlıların şivesinden Farsçayı âdeta şeker çiğner gibi çiğneyerek bir okuyuş okudu ki, kızlar henüz manasını anlamadıkları hâlde, yalnız telaffuzda olan ve şekerlere de benzemeyen tatlılığına hayran oldular. Sonra Râkım bunu tercümeye başlayıp da manasını da anlattıktan sonra, zaten âşıkane duyguları yeni uyanmaya başlamış olan kızlar, gerçekten mest oldular.

Bizim Râkım'ın bahsi geçen gazele ne yolda mana vermiş olduğuna sonradan vâkıf olduğumuzdan o konuda okurlarımızın da bir fikirlerinin olması için verdiği manayı aşağıdaki gibi aynen yazıyoruz:

“Görmüyor musun ki gözlerim, neşeli, sevinçli ve pek çok ferahlıkla parıl parıl parlamaktadır. Ama bunun sebebini başka bir şeye yorma. Gözümün ışığının bu kadar aydın olması ancak senin aydınlık yüzünün parıltısından akseden bir aydınlıktır. Hiç aynayı eline alıp da kendi güzelliğini kendin seyrettiğin ve özellikle gözlerinin letafetine dikkat eylediğin var mıdır? Senin mestâne gözlerin gibi gözleri, cihanın gözleri görmemiştir. Kendi gözlerin kendinde olan tatlılığı görmekten acizse sana ben haber vereyim. Senin gibi baştan ayağa kadar tatlı bir nazenini dünyanın hiçbir tarafında haber veremediler. Zira Allah da öyle bir vücut daha yaratmadı. Bizim seni seyrederken altında kaldığımız etkileri sormuyor musun? Biz senin kaşların ve gözlerin karşısında tir tir titremekteyiz. Zira âşıkların kanına ve canına kasıtlı, gâh senin sarhoş gözlerin tuzak kurmuş ve gâh gaddar kaşların da yay çekmiştir. Gerçi sen bizim böyle mahzun mahzun ah edişlerimizden ve ağlayarak niyazlarda bulunmamızdan zevk alıyorsun. Ancak cayır cayır yanan bağrımızın dumanı, her dem başımızı bürümekte olup bu mis kokulu dumanın güzel kokuşu için bir ud ağacı gibi nice bir ateşler üzerinde yanıp kalalım. Senin aşkının derdiyle marazlandım. Döşeklere döşendim. İşte kalan hayatımdan da ümit kalmadı. Eğer tatlı canımın dudaklarıma kadar gelmiş olduğu şu anda, sen dudaklarını, dudaklarım üzerine koyarsan sonsuz hayat bulurum. Yoksa böyle kıvrana kıvrana can verir giderim...”

Tam Râkım bu manayı bitirmiş ve kızlar da Fransızca söylenen bu manayı kâğıt üzerine almıştılar ki, valide ve پدرleri de geldiler. Mister Ziklas bunları yazı masası başında görünce ziyade memnun olarak:

Ziklas:

“İşte oğlum, kadri bilen terbiyeli adamların muamelesi böyledir. Demek oluyor ki akşamdan beri üç dört saat vaktinizi hep bu yolda geçirdiniz.”

Can ile Margrit:

“Evet babacığımız.”

Misters Ziklas:

“Doğrusu, Râkım Efendi, aramakla bulunur zatlardan değildir.”

Râkım:

“Güzel teveccühünüzle beni ihya ediyorsunuz efendim.”

Ziklas:

“Birer punç² içelim mi?”

Râkım:

“Artık bana müsaade buyursanız fena olmaz efendim. Zira gideceğim yer biraz uzaktır. Salıpazarı, malum ya efendim!”

Ziklas:

“Evet Salıpazarı’ndasınız. Gerçi biraz uzakcadır canım Râkım Efendi. Siz bizi hanenize hiç davet etmediniz. Biz henüz bir alaturka hane görmedik.”

Kızlar:

“Vallahi babacığım, Râkım Efendi’nin hanesini biz de görmeyi pek arzu ederdik. Kim bilir ne kadar kitapları vardır.”

Misters Ziklas:

“Bu kızların da merakları kitap.”

Ziklas:

2 Rom veya konyak karıştırılmış sıcak limonata ve çay

“Öyle ya karıcığım, öyle ya! Onlara bu fikir de Râkım Efendi’den geldi. Sahi Râkım Efendi, bir gün bizi evinize götürünüz.”

Râkım:

“Baş üstüne efendim, beni ihya etmiş olursunuz. Ne zaman isterseniz. Lakin birkaç vakit daha sabretseniz de bari bahar gelse. Bir küçük bahçem var, onun da güzel mevsimini görmüş olursunuz.”

Kızlar:

“Bak bak, bahçesi de varmış!”

Misters Ziklas:

“Siz ne zaman münasip görürseniz o zaman olsun.”

Ziklas:

“Râkım Efendi’nin görüşü münasiptir. Orada da bir sandal seyahati yaparız.”

Hepsi birden:

“Münasip!”

Bu söze de son verildikten sonra, Râkım kalktı, hepsine veda ederek o akşam mehtap olduğu için bu letafetten istifade için hanesine kadar yaya yürümeye karar verdi ve Kumbaracı Yokuşu’nu inmeye başladı.

ALTINCI BÖLÜM

Yukarıki beşinci bölümün sonunda bahar mevsimine kadar geçtiği anlatılan bazı meseleler bitti mi?

Ne gezer! Hatta Râkım için bu garip gecenin olayları bile henüz bitmedi. Jozefino'dan gördüğü tuhaf muamele, kızlarda gördüğü âşıkane birtakım tavırlarla birleşip yolda Râkım'ı o kadar işgal ederdi ki, Tophane'den doğru gele gele kendi hanesini değil, hatta Fındıklı'yı bile geçip âdeta Kabataş'a yaklaşmış olduğu hâlde aklını güçlükle başına almıştı.

Acayip! Bu kadar dalgınlığa sebep!

Söyledik ya işte! Jozefino'nun hâliyle, İngiliz kızlarının tavırları arasına Canan meselesinin de eklenmesiydi. Râkım Gerçi Jozefino'yu pek insaniyetli, terbiyeli, nazik bir kadın olmak üzere tanımıştı. Ancak aralarında cereyan eden âşıkane ilişki gereğince Jozefino'nun Canan hakkında gösterdiği fikirde bulunmaması gerektiğini düşünüyordu. Gerçi bir ara "Adam, kadının hakkı var ya, bizim muamelemiz bir nevi ihtiyaç gidermekten ibaretti," dese de "Yok ama, bu kadın beni severdi, ben de onu severdim. İdi, idim değil, beni hâlâ sever, ben de onu severim. Jozefino kırklık bir kadın olmakla beraber yabana atılacak güzellerden değildir. O hoş endamıyla, o terbiyesi, o kibar tavrıyla herkes kendisini sevebilir. İyi ama... Yok... Mutlaka..." diye mutlaka bu kadının muamelesine kesin bir karar veremezdi.

İngiliz kızlarına gelince, o baygın mavi gözleri gittikçe başka bir hâl bulmakta olduğu gibi, hele bu akşam Hâfız'ın bahsettiğimiz gazelini okurken, kızlarda gözlerin bütün bütün süzülüp gittiğini, göğüsleri şişip, nefeslerinin sadırları-

na sığmayarak birbirini takip etmekte olduklarını görmüştü. “Şüphe yok ki bu kızlarda âşıkane hisler uyanmış, bunlar sevmek sevilme ihtiyacını duymaya başlamış ama, acaba o göğüs geçirişler kimin içindi? Ah, bunların sırdaşı olmayı pek isterim! Bilsem kimin için göğüs geçirirler. Ah, o sevdikleri adamlar ile bunları bir yerde görsem! Bir âşık ve âşıkayı, görüşürken görmek ne büyük lezzet ne saadettir,” diye mesele içindeki bu gizli yanı da keşfetmeye zihnini zorladı. Hele aklına Canan geldikçe var ya!

Kabataş yanında aklını başına alarak döndükten sonra kapısı yanına varıp çaldı. Canan’ın biraz gecikmiş olmasına bakılırsa biçare kızcağızın uyumuş olduğu anlaşılır. Hakikaten kız gecikti. Yine de kapıyı bir daha çaldırmaya meydan bırakmayıp koştu, geldi, açtı. Elindeki şamdanın ışığı gözlerini hâlâ kamaştırmakta olduğu gibi, uyku mahmurluğu da gözlerinde olduğundan, o kadar tatlı ve etkileyici bir hâldeydi ki tarif edilemez. Râkım âdeta kendisini kaybederek yatak hâliyle açık saçık bulunan göğsüne başını sokup, bir şeyler koklamak hevesine kadar varmıştı. Yine derhâl aklını başına toplayıp, temkini ele aldı.

Yukarı çıktılar. Râkım soyunup kanepesi üzerine uzandı. Kız da elbiselerini düşürmekle meşguldü. Derken Râkım hafiften titreyen bir sesle söze başladı.

“Ey koca Canan! Senin galiba hiç haberin yok.”

Canan:

(Heyecanından yüreği oynayarak) “Neden efendim?”

“Neden mi? Sana müşteri çıktı, a kuzum.”

Vah zavallı kızcağız! İnsan böyle güzelleri ne kadar hem de nasıl sever, bilir misiniz? Yüreği acıya acıya sever.

İşte bir adamı tatlı tatlı ağlatan, bu tür kızların şefkatle karışık olan muhabbetidir. Biçare Canan, efendisinden bu sözü işitince elindeki elbise elinde kalıp, şaşırarak kesik kesik:

“Müş... teri... mi çıktı efendim?”

“Evet, hem de müşterinin yağlısı. Senin için bin beş yüz altın veriyorlar.”

Bu sözü söylerken Râkım'ın gözleri sulandı ama şiddetle kırparak yaşlarını kuruttu.

Canan:

(Heyecanından dayanamayarak) “Çok para değil mi efendim?”

“Çok para elbette.”

Canan:

(Kederle) “Satacak mısınız efendim?”

“Sen ne dersin?”

Canan:

(Mosmor kesilerek) “Ben sizin malınızı efendim. Siz bilirsiniz.”

Râkım:

(İçinden doğru kabarıp gelen feci bir hissi yutmaya çalışarak) “Yok, sen ne diyeceksin. Ben onu bilmek isterim.”

Canan:

(Gözleri dolup burnu kızarak ve dudakları tir tir titreyerek) “Ben ne diyebilirim efendim? Size para lazım, bin beş yüz altınınız olursa benim gibi tamam on beş tane Canan satın alabilirsiniz.”

Kızın bu sözü üzerine Râkım içinden kabarıp gelen hissiyatı yutayım derken, muvaffak olamayıp gözlerinden boşalttı. Kız bu hâli görünce o da artık şiddetli bir gözyaşı selini göz pınarlarında tutamayıp taşırdı. Bu hâlin Canan için acıklı bir hâl olduğu zahir hâlinde görülüyordu. Gerçi Râkım için dahi acıklıydı ama, bu acının içinde bir de büyük lezzet var-

dı. Bu lezzeti herkes takdir edemez. Hâlden anlayanlar takdir eder. Ömrünü odun gibi geçirmeyip de beş on defa tatlı tatlı ağlamış ve hem de ağlayışının lezzetine doyamaya doyamaya ağlamış olanlar, o hâlde Râkım'ın tattığı tadı takdir edebilirler. Yine Râkım sözde devam eyledi:

“Hayır, sen beni yanlış tanımışsın Canan.”

Canan:

(Çehresinde birdenbire birçok sevinç alametleri görünerek) “Beni satmayacak mısınız efendim?”

“Satacağım, satmak istiyorum.”

Canan:

(Evvelkinden de besbeter bir ıstıraba düşerek) “Siz bilirsiniz efendim.”

“Ama nasıl satacağım? Senin için verecekleri bin beş yüz altını ve burada ne kadar elbisen, elmasın filanın varsa hepsini sana vereceğim. Sen bunlarla zengin bir hanım olacaksın. Nasıl, razı mısın?”

Canan bu sözü işitir işitmez, daha sözün başındayken elinde bulunup şaşkınlığından dolayı hâlâ elinde bulunan elbiseyi fırlatıp atarak kendisini de efendisinin kolları arasına atar. “Ben ne bin beş yüz altın isterim ne esvap isterim ne elmas isterim. Ben sizi isterim efendim, sizi isterim! Sizin esiriniz, kulunuz olayım. Bana o saadet yetişir,” diye Râkım'ın ayaklarını öpmeye başladı.

Râkım:

(Kendisini muhafaza ederek) “Öyle ama Canancığım, sen hep böyle kalacak değilsin ya! Gençsin, güzelsin, zekisin, marifetlisin; gidecek yerde seni mutlaka odalık¹ ederler. Hızır zengin olacaksın, sana benden ne fayda...”

Canan:

¹ Osmanlı Döneminde bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı cariye

(Hüngür hüngür ve hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başlayıp) “İstemem efendim, istemem; bana ne odalık olmak lazım ne de zengin olmak. Ben sizin kapınızda kul olayım, ocağınızda kül olayım. İsterseniz öleyim.”

“Hayır, sen benim kız kardeşim ol. Lakin...”

“Ben şimdiye kadar sizin kapınızda sürdüğüm saadetin şükrünü yerine getirmekten âcizim. Başka hiçbir şey istemem.”

“Ama sen benim sözüme dikkat etmedin. Yine tekrar edeyim, kız kardeşim ol diyorum...”

“Dikkat ettim efendim. Meramınızı anladım. Ne yalan söyleyeyim, kız kardeşiniz olmam!”

“Kız kardeşim olmaz mısınız?”

“Olmam efendim.”

“Kız niçin?”

Canan:

(Rengi ne al ne mor ne siyah, hasılı hiçbir şeye benzemeyerek) “Olmam efendim. Kız kardeşiniz olmam. Kız kardeşiniz olmak, bana esiriniz olmak kadar lezzet vermez. Ben şimdiye kadar devam eden hâlimden memnunum diyorum. İnsanlık yapıp para için beni satmayacaksanız ayaklarınızı öpeyim, kurbanınız olayım efendim. Beni yine eski hâlimde bırakınız. Siz yine “Canan” dedikçe dünyalar benim oluyor. “Kız kardeşim” diyecek olsanız ben yüreğimde hissettiğim lezzeti bulamam. Artık beni daha ziyade söyletmeyiniz efendim, işte dedim ya! Eğer satacaksanız, sizi bir sene içinde bin dört yüz altın kazançtan menetmeye yüreğim razı olmaz.”

Artık söz bu dereceye geldikten sonra Râkım her taraftan beynine hücum eden hayaller ve düşüncelerin hiçbirisini yenemeyerek bütün mağlubiyetiyle kıza sarılıp:

“Satmam seni Canan’ım, satmam! Sen bana dünya varından daha kıymetlisin. Onların milyonlarca altınları yine onların olsun. Sen bana kâfisin. Lakin arz ettiğim kardeşliği kabul etmediğine canım sıkıldı.”

Canan:

(Efendisinin kolları arasında olduğu hâlde bile edep ve vakarına asla halel vermeyip, sonra yavaşça kendisini sıyırıp çıkarak) “Kardeşliğinizi kabul etmem dedim. Şimdiye kadar geçirdiğim ömürden memnunum dedim. Bu teminatı vermeniz üzerine daha ziyade memnun oldum. Ben bir saat evvel sizin için nasıl bir Canan idiysem, şimdi yine o Canan’ım. Her zaman için vuku bulacak her türlü emriniz bana en büyük şereftir. Var olunuz efendiciğim, sağ olunuz da ben sizin uyurken olsun yüzünüzü görmekle kanaat ederim. Hem artık bana müsaade buyurunuz, odama çekilip kapanayım.”

Kız bu sözleri söyledi ve efendisinde cevap olarak bir derin sükût gördüğü için yavaşça odasına çekilip, kendisini yatağa attı.

Ey, Râkım o geceyi nasıl geçirdi?

İşte burası düşünülmesi gereken noktadır. Gâh yarım saat kadar çılgıncasına daldığı düşünceden sonra fırlayıp “Acayip, bana kim mâni olabilir? Malım olması lazım değil. İşte kız benim kız kardeşim olmasını kabul etmeyip...” diye arzulu bir kararlılığa ulaşırdıysa da bu hâldeyken bile kendisini diğer bir dalgınlığa kaptırarak “Hayır sakın olmak gerekir, sakın olmak, acele ne? İşte yanımda yatıyor, ne vakit olsa benim değil mi? Acele işin pişmanlığı sonra tamir kabul etmeyecek kadar büyüktür,” diye bir garip mutsuzlukla yatağına girdi. İşte bu ıstırap içinde âdeta sabahı buldu.

Siz bu hâle cinnet mi dersiniz, ahmaklık mı?

Hele biz ikisinden de hiçbirisine ihtimal vermeyiz. Aşkın bir de böyle kavuşmak içinde hicran köşesi vardır ki bunun

erbabı biraz nadirce bulunursa da nadir erbabı bunun zevkini de pek nadir zevklerden bulur.

Size kendisini ram ve hatta mal eden bir kızı, yanı başınıza aldığınız hâlde nefesinizi menederek, o mahrumiyetin, o hicranın lezzetini tattığınız var mıdır? Varsa, Râkım'a ne divane dersiniz ne de ahmak. Yoksa, divane demekte de mazursunuz ahmak demekte de.

O şehvet denilen şey yok mu? Pek murdardır. Ama gerçekten murdardır. Aşık ruhu denilen hayalî varlığın, temiz eteği murdar şehvetle kirlenince zevki kaçır. Lakin o zaman hırs ve kibir insanın gözlerine perde çektiği için, adam o lekeyi göremez.

Efendim, ayrılık ve mahrumiyetteki hem de beraberlik içinde bulunan ayrılık ve mahrumiyetteki hayallerin lezzetinde görülen o devam ne devamdır? Bir kendinden geçme ve baygınlıktan ibaret olup, devamı da birkaç saniyeden ibaret olan ve bir nevi hastalıktan, marazdan başka bir uygun bir tabiri olmayan şehvetperestlikteki düşüşün hızı hesaba katılacak bir şeydir. İnsan kırk yıl arzulu kalsa, aşktan beklenen lezzete kırk yıl devam eder. Adam kırk yıl genç, şuh, âşık bir hâlde devam eder. Eğer arzusuyla kırk yıl birlikte devam edecek olsa, oluşacak gına kâmil insanı soğutur, söndürür, ihtiyar eder.

Güzel ama dört saat evvel Jozefino ile göğüs göğse, göbek göbeğe olan Molla Râkım hakkında da bu ince ince yargıların hükmü geçerli olacak mı?

Onun hakkında geçerli olmayacaksa kimin hakkında geçerli olacak? Dört saat evvelini güzel düşünmelisiniz. O zaman Râkım'da aşk sultanının dört saat sonraki belirtileri var mıydı? Bir de ertesi gününe bakalım.

Vay, ertesi günü ne olmuş?

Ne olacak? Sabahleyin erkenden koca Râkım kalktı. Soluğu Beyoğlu'nda alıp Jozefino'yu yatağından henüz kalkışmış buldu. Daha selam vermeden:

“Madam, siz bu akşam bana ne diyordunuz?”

“Ne diyordum, ne bileyim ben? Sana bin lakırdı söyledim.”

“Beni bir metres gibi tanıma, dost gibi tanı, demedin miydi?”

“Evet, öyle demiştim.”

“Öyleyse, işte emin olunuz ki bundan sonra sizi dost gibi, kız kardeş gibi, ana gibi, ne gibi isterseniz o gibi tanıyacağım.”

Jozefino:

(Sevinci kedere katarak) “Korkarım dediğim oldu.”

“Bu akşam Canan beni cayır cayır yaktı,” diye durumu anlatmaya başladı, ancak meseleyi o kadar yanık bir yolda anlattı ki, hatta Jozefino’nun da yüreği kabardı.

“Pek memnun oldum ama demek oluyor ki kendi istifade-mi kendim baltaladım.”

Râkım:

(Kadının dizlerine kapanarak) “Seninle sürdüğüm ömrün lezzetini mezara kadar değil, mezarda bile unutmayacağıma yemin ederim. Hele dostluğum kıyamet saatine kadar devam edecektir. Rica ederim, beni şu, bu gece almaya başladığıım lezzetten de mahrum etme.”

“Delisin, divanesin, zalimsin, hainsin!”

“Bu kadar tekdire sebep?”

“İki başlı istifadeye muktedir olamadığın için.”

“Ama Jozefino, bana merhamet et. Bu kadarına kadar tahammül gücüm edemeyecek.”

“Şimdi üzerine varmam. Ateşini pek keskin, pek şiddetli görüyorum. Sonra sen yine Jozefino’nun kolları arasında ezilirsin. Yine sana müjdelerim ki biçare Canan’ı bu gece ihya

ettin. Onun da gözlerinden akan yaşların her birinin, bir hususi lezzetle çıkmış olduğuna inan. Zavallı kızcağız! Sen benim elimden Râkım'ı değil, canımı alsan acımam. Özellikle, Râkım senin hakkındır. Sana benden ziyade layıktır.”

Şu aşağıdaki olayı da zikredersek, bahar mevsimine kadar geçen olayları bitirmiş oluruz. Şöyle ki:

Canan'ın satılmak istenilişi meselesi üzerinden ancak bir hafta kadar zaman geçmişti ki bir gün Râkım Taksim önlerinde Felâtun Bey'e denk geldi. Eski tanışıklık bozulur mu hiç?

Râkım:

(Saflıkla) “Vay beyim, keyifler?”

Felâtun:

“Hiç sorma birader. Hele şu “devil” yani yastan kurtulduğuma bir teşekkür ediyorum ki, malum ya, pederin vefatı üzerine yas tutmak alafrangada vardır. Her tarafım gece karanlığı gibi simsiyah kesilmişti.”

“Evet alafrangada vardır, ama biz yani Türkler bu kaideye riayete mecbur değiliz. Cuma geceleri bir Yasin-i Şerif² ile ölmüşlerimizi anmak...”

“Öyle ama, beni kendi hâlime bırakıyorlar mı ya?”

“Size kim karışır?”

“Kim mi karışır? Hey birader hey, hiç sorma, başım bir belaya çattı ki!”

“Aman!”

“Bela ama tatlı bela! Gönlüm, mini mini bir aktrisin -tiyatro oyuncusu- muhabbetiyle meşguldür.”

“Yası da bu mini mini aktris mi zorladı?”

“Evet, zavallı kızcağız! Pederin vefatına benden ziyade yandı, tutuştu.”

2 Kur'an-ı Kerim'in surelerinden biri

“Acayip!”

“Evet, pek acayip kızdır. Ama ne yas. Yemek tabaklarına varıncaya kadar siyahlanmış tabak aldırdı. Kendisi tiyatrodan bile siyahtan başka bir şey giymez. Elinden gelse güneşin ve gökteki yıldızların dahi üzerine bir siyah tül çekecekti.”

“Doğrusu ya şaşılacak şey.”

“Kendisini görmek istemez misin?”

“Müsaade ederseniz niçin istemem. Fakat bu kadar muhabbetiniz olan bir kızı yabancıya...”

“Peh! Adam sen de, hâlâ kaba Türklük ediyorsun be! Alafrangada öyle şeyler var mıdır?”

“Ben nasılsa bir türlü alafrangaya kendimi sınaştıramadım da.”

Bunlar şu lakırdı üzerine aktristi görmek için aşağıya dört yol ağzına doğru bükülürler. Fakat Râkım böyle sevdiğinin babasının vefatına bu kadar kederlenen ve ta yemek tabaklarına varıncaya kadar özel yas tabakları tedarik ettiren kadının pek usta ve maharetli bir aktris olacağını düşünürdü.

Felâtun:

“Yine ne daldın be? Sen hep böyle dalgın gezersin.”

Râkım:

“Hayır birader, bir şey yok. Birisinin bir işi vardı da...”

Felâtun:

(Küçümser bir tavırla) “İş, iş, iş, bu kadar iş ne? Ne vakit bitireceksin be adam? Elverir artık kazandığın para! Biraz da kazandıklarını yemeye bak.”

“Ne yapalım birader. Bizim bağımız yok, tarlamız yok; gelirimiz yok, giderimiz yok. Çalışmazsak ne yeriz?”

“Bu gençlik ele girmez yahu! Yarın sakalına kır düştük-ten sonra paran olsa bile kadınlar yüzüne bakmaz. Biraz da gençlikte yaşamaya bakmalı. Sen de bizim peder gibi olacak-sın galiba. Biçare adamcağız kazandı, biriktirdi, rahat rahat yemeye ömrü kifayet etmedi. Bunlardan ibret almalı değil mi?”

“Allah rahmet eylesin!”

Lakin Felâtun Bey’in düşünme tarzı, Râkım nazarında onaylanmaya görülmedi. Biraz daha sükûtle gittiler.

Râkım:

“Haberiniz var mı birader? Bizim Reyhan Efendi Ana-dolu’da bir yere kaymakam olmuş. Bir memnun oldum ki. Geçen gün birisi bana söylemişti.”

Felâtun:

“Vallahi haberim yok! Pederin vefatından beri kaleme ayak atmadım ki. Efendim, bu acayip kadın bizi fena sardı. Gündüz akşama kadar yanından bir yere ayırmaz. Gece bile mutlaka tiyatroya kadar “akkampanye” -refakat- etmeli. Be-lası nerede? Sonra da bekleyip yine evine kadar getirmeli. Artık evine kadar gelince bırakıp gitmek de olamaz ya... Ge-ceyi orada geçirmeli. Bir dert ki!”

“Dert ama, tatlı dert değil mi?”

“Sorar mısın ya? Ses bülbül, piyano emsalsiz! Hele o *éloquence*³ söz söyleme tarzı. Ağzından ballar akar. Ra-cine, Boileau, Molière⁴ gibi meşhur şairlerin eserlerinden birisini eline alır mı; insanı kendinden geçirir. Ben böyle okuyuş da görmedim ki. Hiç Fransızca bilmemiş olsan, yine anlarsın. Kadın lisanıyla okuduğunu, vücuduyla da eda ve ifade ediyor. Tiyatrocu bu, malum ya. Bana en ziyade tesir eden şey, kadının kendi okuyuşundan, kendisi de etkilenerek

3 Fr. eloquence: Düşüncelerin ve duyguların canlı bir şekilde ifade edilmesi, belagat

4 Fransız şair ve yazarları

hüngür hüngür ağlaması ve o hâlde boynuma sarılıp ve beni kucaklayıp göz yaşları içinde boğmasıdır. Bu kadar da ‘santimental’⁵ hassas kadın görmedim ki.”

Şu sözleri hem söyleyerek hem giderek varacakları yere de vardılar. Lakin Râkım tiyatrocı kadında ağlamak istediği zaman ağlayabilmek mahareti de olduğunu bilirdi. Vardıkları yer C... Hotel’iydi ki, bu hotelde herkes yaşayamaz, oraya kesesine güvenenler gidebilir. Zira orada bir sütlü kahve beş frank, yani yirmi beş kuruştur. Hele burada kuruşun ismi malum değildir ya. Gide gide özel bir daireye girdiler ki yan yana iki oda, bir de küçük salondan ibarettir. Felâtun’u divane eden matmazel, işveli Fransızlara özel bir tavırla sıçrayarak geldi boynuna sarıldı, öptü.

“Je te presente mon...” (Sana takdim ederim, benim....) diye Felâtun, Râkım’ı takdim etmek istemişti.

“Pas besoin, je ne suis pas une inbecile, on conçoit tout de suite que monsieur est un de tes amis.” (Lüzumu yok, ben eşek değilim ya. Hemen anlaşılabilir ki bu efendi senin dostlarından birisidir.) diye karşılık verdi. Bunun üzerine Râkım:

“J’ai l’honneur ma...” (İftihar ederim ki benim...) diye alafrangadan olduğu üzere “Sizinle müşerref olduğuma iftihar ederim,” yollu bir söz söylemek istemişse de kadın ona da meydan bırakmayarak:

“Assez’ monsieur, assez, ici entre les jeunes on ne fail pas ces betises là, on y tutoit tout bonnement.” (Elverir efendim elverir. Burada gençler meyanında bu hayvanlıkları etmezler. Burada doğrudan doğruya senli benli konuşurlar.) diye Râkım’ın dahi layık olmadığı mukabeleyi etmişti.

Felâtun:

(Râkım’a) “Görüyorsun ya birader, ne serbesttir. Hiç böyle bir kadın insanı sıkar mı? Efendim, nedir o seremoniler, fasonlar!” (Yani resmîyet kuralları)

⁵ Duygulu, içli

Râkım:

“Öyle efendim öyle! Allah için pek latif.”

Bu konuşmaları bundan sonrası hep Fransızca geçmiştir.

Kadın:

“Hey, bana bak Felâtun! Bir dostu buraya getirirler de hiçbir şey ikram etmezler mi?”

Felâtun:

“Gerçek he, iyi söyledi Polini!” -Kadının adı Polini’ymiş.-

Polini:

“Bir şampanya filan!”

Râkım:

“Hayır dostum, ben o kadar içki erbabı değilim. Bir kahve içerim.”

Polini:

“Oh! Ne hayvanlık!”

Bu sohbetin gerçekleşme şekli okurlarımıza belki garip gelirse de, alafranga âlemini gezmiş tozmuş olanlar teslim ederler ki sohbeti aktarırken asla mübalâğa etmiyoruz. Fransız aşüftelerinin en işveli muhabbeti böyle olur. Hele tiyatro mallarının...

Râkım:

(Polini’ye cevaben) “Hakkınız var dostum. Lakin ben *bon vivre*⁶ geliriyle yaşayan değilim. İşimle, gücümle yaşarım. Şimdi buradan çıkınca yine işime gideceğim.”

Polini:

“Demek oluyor ki ‘ouvriye’⁷ amelesin.”

6 Fr. bon vivre: Gününü gün eden, keyif ehli

7 Fr. ouvrier: İşçi

Felâtun:

“Evet, kalemle çalışan, ameledir.”

Polini:

“Bravo, gazeteci misin Efendi?”

Râkım:

“Her şey; ufak tefek roman yapar, tiyatro yapar, gazete yazar bir ameleyim.”

Polini:

“Ne âlâ, demek oluyor ki âdeta bizden, yani güzel sanatlar erbabı.”

Felâtun:

“Şairdir de!”

Râkım:

“Estağfurullah!”

Polini:

“Elbette öyle olacak. Öyle ama efendi, birkaç şampanyacık senin gibi fikir adamlarının fikrini kızdırır.” (Felâtun’a)
“Bizim aşk erbabının bile aşkını kızdırır. Öyle değil mi? Maymun, şebek, tavşan!”

Felâtun:

(Yılışarak) “Vallahi bence öyle.”

Râkım:

“Herkes fikrini serbestçe söyleyecek mi?”

Polini:

“Şüphesiz!”

Râkım:

“Öyleyse bence öyle değil. Şarapla kızıışan şairane fikri nereme sokayım. Şarapla kızıışan aşk muhabbet ne işe yarar?”

Polini:

“*O l a l a!* O, o! Bu efendi saf filozofmuş ya! Felâtun adını buna vermeliydi.” (Felâtun’a) “Ey suda haşlanmış sümsük hindi, bak efendi sen gibi değil. Sana dünyada kaç şey lazımdı? Hani diyordun. Şarap, kadın bir de mızıka öyle mi?”

Felâtun:

“Bana bu fikri senin aşkın verdi.”

Polini:

“Hele bak şu tahta güvesine. Hâlâ yerinden kımıldanmayı canı istemiyor. İşte misafirin geldi. Şimdi gidip....”

Felâtun:

“Ha! Pardon. Bu çingırağın ipini de henüz yapmadılar ki, şimdi ta ‘apartman’ daire kapısına kadar gidip büyük çingırağı çekmeli,” diye çıkar.

Polini:

“Efendi, sana memnuniyetlerimi sunayım. Yalnız bir eksik var. Muharrir kısmı biraz serbest olur. Sense benden ziyade mahcup bulunuyorsun.”

Râkım:

“Her şeyde dengeli olmak iyi değil midir?”

Polini:

“Bizim bu ıstakoz Felâtun pek yılışık şey. Ne dümeni var ne pusulası. Okyanus muhabbette yolunu şaşırmış, çalkanıp gidiyor. Anlıyorsun ya. Yine tınmamalı. Severim de külhaniyi be!”

Felâtun:

(Emirlerini vermiş, işini bitirmiş, gelir) “Bir güzel çay ısı-
marladım. Rom da beraber, canı isteyen...”

Polini:

“Gördün mü bir kere? İşte ömründe bir iş becerdiyse o da
budur. Canı isteyen punç içer. Canı isteyen çay içer.”

Hep birlikte oturup punçlarını içtiler. Dereden tepeden
bin lakırdı söylenip, Felâtun Bey özetle şöyle bir yaşayışın,
bir alaturka âleminde mümkün olamayacağını söyleyerek,
alafranga âleminin akıllara gelmedik nice güzelliğinden dem
vururdu. Mesela derdi ki:

“Neye yarar o Türk karısı ki, tavrından, azametinden ge-
çilmez. Güya yarım gülüşüyle insanı ihya edecekmiş gibi,
bunu bile sakınıp kıсарak yüzünden düşen bin parça olur. Ha-
nıma kendini yarandırmak mümkün olamaz. Nazı çekilmez.
Şakası lezzetsiz. Bilirsin ya a kardeş, bilirsin ya! Ama bir
cariye al. Artık bizim gibi serbest, hür adamlar bir esirden ne
lezzet alabilir? Kim bilir gönlü kimdedir! Esirin olduğu için
sana boyun eğmeye mecburdur.”

Râkım bu sözleri işittikçe, Felâtun’un almış olduğu fikre
nasıl şaşacağını dahi bilemedi. O da zihninde bir Osmanlı
hanımın ağırbaşlı ve azameti yerinde olduğu hâlde insana
tattırdığı zevkler karşılığında şu Fransız’ın kahrını çekmekte
ne hikmet olduğunu düşünür ve bir adam bu kadından işittiği
hakaretâmiz sözleri başka birisinden işitse, kafasını kıracağı
belliyken buna niçin katlanmaya mecbur olduğunu bulamaz-
dı. Hele Felâtun, bahsi esirden açınca az kalmıştı ki Râkım
bir kahkaha koparsın. Ama hazırlanmış olan kahkahayı yine
menederek “Hey şaşkın, esirde yürek yok mudur? Beş on ku-
ruşa bir kızın hürriyetini satın almak işten bile değildir. Onun
yüreğini satın al da bak, sana ne kadar yâr olur. Ah benim
Canancığım, zavallı kızcağız!” diye kendi içinden pazarlığını
kurarak, dışından Felâtun’a ağzını açmamıştır.

Velhasıl bir saatten ziyade müddet bu alafranga âşık, âşikanesinin yanında kalıp, sonra kalktı. İkisine de veda ederek kapıdan çıktıysa da Felâtun resmî uğurlamayı da icradan geri durmadı.

Otelin büyük salonuna vardıklarında Felâtun, Râkım'ın fikrini anlamak için:

“Ey, nasıl buldun bizimkini bakayım?”

“Güzel (Tebessümle). Hiç olmazsa insanın üstüne mayonez dökmüyor ya!”

“Bırak Allah'ı seversen şu eşek İngilizleri! Ayda dört lira için senin de onların kahrını çektiğine şaşarım.”

“Ne yapalım birader, para da lazım.”

“Aman, bu oğlanın paraya olan aşkından aman! Gel be, gel sana ayda dört lirayı ben vereyim.”

“Teşekkür ederim birader. Benim yaşayışım pek iyidir.”

“Kibrine dokunmasın. Vallahi gerçek söylüyorum. Sanki sana ayda dört İngiliz lirası vermeye kudretim yok mudur?”

“Estağfurullah birader. Sana öyle lakırdı söyleyen var mı? Lakin ben Ziklas ailesinden memnun olduğum için söylüyorum.”

“Şu havuç gibi İngiliz kızlarından ne lezzet alıyorsun? Oğlan, vallahi yaşamanın yolunu bilmezsin be! Kudretin de yok değildir. Bir ayağın da daima Beyoğlu'nda. Şöyle hâline göre bir apartmanın olsa da mini mini bir metresçik edinmiş olsan fena mı olur?”

Râkım:

(Aklına derhâl Jozefino gelmişse de o konuda ağzına tek kelime almak sır tutmak kuralına aykırı düşeceğinden) “İyi olur ama birader, ben kendim için değil, hâlâ sizin için bile israfın bu derecesini hayırlı görmüyorum.”

Felâtun:

(Alaycı) “Ne, israf mı? Pir ol be! Sen Felâtun’u o kadar eşek mi zannediyorsun? Hesap edecek olsam, şu üç ay zarfında kazandığım, sarf ettiğimden ziyade olmazsa bile başa baş gelir.”

Râkım:

(Memnuniyetle) “Bak öyleyse söyleyecek söz bulamam. Bu yaşayış kazançlıysa güzeldir kardeşim. Bir adam kazandığı kadar yaşayabilir. Elbette kız kardeşiniz de rahattadır. Zira birinci derecede düşünülecek şey, malum ya!”

“Bizim feylesof Râkım yine hikmetten dem vurmaya başladı. Müsterih ol birader, müsterih ol. Kazancım yolunda ve talihim pek müsaittir.”

“Ne yola yöneldiniz bakalım? Ticaret filan mı?”

“Bizim gibi adamların ticareti nasıl olur, bilmez misin?”

“Ne bileyim ben!”

“Akşam oldu mu cebine kırk elli lira koyarsın, oyun salonuna gidersin...”

Râkım:

(Aşık bir çehreyle) “Vay!”

Felâtun:

“Dur ama, acele etme. Başlarsın oynamaya, eğer zar işlerse kırk elli liracık büyür kalkarsın.”

“Oynamaya başlayalı mutlaka ancak bir ay kadar olmuştur.”

“Nereden bildin?”

“Çünkü böyle zarar etmeye başlayınca kalkmak ve kırk elli liracık büktükten sonra yine kalkmak, henüz bir aylık kumarbazların ihtiyatıdır. Birkaç ay sonra eskidikçe bu ihtiyat kalkar.”

“Sen benim için korkma.”

“Ben sizin için korkmam. Çünkü kumarda sizi esir almazlar. Ayda on beş yirmi bin kuruşluk gelir için korkarım. Siz çok iyi bilirsiniz ki, yirmi otuz bin lira birkaç ay içinde kumara verilebilir servetlerdendir.”

“Ey, artık bana ahlak dersi mi vereceksin?”

“Hayır. Şimdilik *adieu!*”

“*Adieu mon cher!*”

Size şaşılabilecek bir şey söyleyelim mi? Bu iki arkadaş, ikisi de birbirinden ayrıldıktan sonra, ikisi de birbirinin aleyhine, kötü bir düşünceyle ayrılırlar. Felâtun, Râkım için “Kendisinde bu servet yok, böyle bir metresle ‘C’ oteli gibi otelde ömür sürdüğü yok da kıskandığından böyle söylüyor. Eğer onun da elinde on beş bin lira bulunsa, o zaman benim yaşayışımın tam insanca, kibarca bir yaşayış olduğunu kabul ederdi,” demiş ve Râkım da Felâtun için “Kendisi Ziklas hanesinden kovuldu ya, şimdi ayda dört lirayı kendisi vermek üzere beni de oradan mahrum etmek istiyor. Kaça alırım ben böyle dört liraları? Kendim kazanamıyor muyum? Bir mirasyedinin istikrarsız servetine ancak dalkavuklar itibar ederler. Varsın beyim yaşasın. Biz bunların çoğunu gördük, çoğunu da işittik ki, işittiklerimizden de gördüklerimiz kadar ibret aldık,” demişti.

Siz bu iki fikrin hangisini tasvip edersiniz? Hele biz Râkım’ı tasvip ederiz. Zira mirasyedinin ve hususiyle Felâtun Bey tavrında bulunan mirasyedinin servetinin istikrarsız servet olduğu bin kadar deneyimle kesinliğe varmış bir hakikattir. İşte bahar mevsimine kadar geçmiş olan muhtelif olaylar bunlardan ibaretti. Anlattık, bitirdik.

YEDİNCİ BÖLÜM

Hasılı bahar mevsimi, büyük küçük herkesin kalplerine ferahlık getirdi. Bu mevsimin bizce anlatmaya değer olan ilk vakası Râkım'ın düzenlediği bir Kâğıthane âlemidir. Şöyle ki:

Yine haftanın ders günlerinden birisinde Râkım -hâlâ ve fakat halisane ve dostane bir suretle devam etmekte olduğu- Jozefino'yu ziyarete gitmişti. O gün ki sohbet Kâğıthane mesiresi hakkındaydı. Jozefino geçen günler ... Bey'in haremi takımıyla Kâğıthane'ye gitmişlerse de pazar gününe denk geldiğinden arabalar içinde mahpus kalınıp, kıra çıkıldığına göre, kır görülmediğini ve araba etrafında hırsız gibi dolaşmakta bulunan zamparalarla herkes eğlenmişse de kendisi bunların hiçbir zevkini çıkaramadığını söyledi.

Râkım:

“Kâğıthane gerçi dünyanın en güzel yerlerinden birisidir. Lakin oranın zevki cuma ve pazar günleri çıkmaz. Oraya başka türlü gidilir.”

Jozefino:

“Nasıl gidilir?”

Râkım:

“Gider misin?”

Jozefino:

“Yalnız mı gideceğim?”

Râkım:

“Yok, benimle beraber.”

Jozefino:

(Sevinerek) “Seninle mi? Elbet giderim. Hem pek ziyade eğleneceğimizi de teslim ederim.”

Râkım:

“Cananı da alırız. İstersen Dadı Kalfayı da.”

“Vallahi pekâlâ olur.”

“Bir salı yahut çarşamba günü gideriz. O güzel kırlar, çayır-
yırlar tenhadır. Bize her güzelliklerini arz ederler. Başka gün-
lerse oraları at ve araba panayırına döner.”

Jozefino:

“Aman ne kadar sefa ederiz.”

Râkım:

“Hem Kâğıthane’ye böyle bizim gibi gidenler, yiyecekle-
rini, içeceklerini de beraber götürüp öyle eğlenirler.”

Jozefino:

(Gayet hoşnut bir şekilde) “Gördün mü bir kere eğlence-
nin asıl alaturkasını? İşte insanın kıra, sahraya çıktığına da
değer.”

Râkım:

“Karar verdinse söyle de ben hazırlıklara bakayım.”

Jozefino:

“Ne gün gidilecekse yalnız akşamdan bana bir haber uçurt
ki, ertesi sabah için ben de başka bir işe başlamayayım.”

Râkım:

“Baş üstüne.”

Jozefino, yanında şu karar verildikten ve Râkım gidip derslerini dahi verdikten sonra gece saat üç civarı hanesine döndü.

Kendisini artık kim karşılar? Elbet Canan. Hem artık Râkım kendini Canan'ın karşılamasına darılmıyor da. Dadı Kalfa ise Râkım'ın bu darılmayışına ziyadesiyle memnun oluyor. Lakin şurasını layıkıyla biliniz ki bundan önce Canan'a müşteri çıkması meselesinden dolayı kızcağızın hâlini açığa vurması olsa olsa Râkım huzurundaki şenliğini, neşesini biraz daha artırmayı sağlayabilmişti. Yoksa aralarındaki samimi muhabbet sırma gümüşü gibi saf olarak devam edip dışarıdan bunları birisi görecekle olsa kendilerini âdeta abi kardeş zannederdi.

Dadı Kalfa da henüz yatmamış olduğından üçü birden salonda oturdular. Canan, efendisine, hem de canı gibi sevdiği efendisine bir kahve pişirip getirdi. Râkım kahveyi içerken:

Râkım:

“Dadı, niçin aralıkta bir gezmeye gitmezsiniz?”

Fedai:

“Gidiyoruz ya işte efendim!”

Râkım:

“Nereye gittiğiniz var ya?”

Fedai:

“Canan nereye isterse gidiyoruz.”

Canan:

(Fedai hakkında özel bir sevgi ima eder bir tavırla) “Dadı Kalfa beni her yere götürüyor efendim.”

Râkım:

“Nereye götürüyor bakayım?”

Canan:

“Salıpazarı’na.”

Râkım:

“Salıpazarı işte kapımızın önüdür.”

Fedai:

“Tophane’ye kadar bile gidiyoruz efendim.”

Râkım:

“Yok a dadıcığım. Şöyle seyir yerine, mesela İhlamur’a.”

Fedai:

“Oraya geçen yaz götürmüştüm. Ama Canan öyle yerleri sevmedi.”

Râkım:

“Belki şimdi sever.”

Canan:

“Oraları fena efendim. Kadınlar, erkekler, çok fena. İnsan rahatsız oluyor. Evimiz daha iyi.”

Fedai:

“Bir kere de Küçükçiftlik’e götürmüştüm. O gün, günün gayrı olduğu için tenhaydı da güzel eğlenmiştik.”

Canan:

“Sahi Dadı Kalfacığım! O gün ne kadar eğlenmiştik, kırlar ne güzeldi. Ağaçlar, o havuz. Aman ne kadar güzeldi!”

Râkım:

(Kız sevindikçe memnun olarak) “İyi ya, yine gitmeli değil mi?”

Fedai:

“Yaz gelsin de yine gideriz. Ben kızımı, Canan’ımı sıkmak istemem.”

Râkım:

“Bilmez miyim dadıcığım!”

Canan:

“Dadı Kalfacığım beni kızı gibi sever. Ben de onu validem gibi severim” diye koşup, Fedai’nin -o sadık, o merhametli, o kadın Fedai’nin- boynuna sarılıp öpmeye başlar.

Râkım:

(Bu seyirden tarif edilemeyecek kadar zevk alıp) “Yok ama, benim dadıcığımı böyle karşımda öpmeyeceksin. Ben âdeta kıskanırım,” diye o da kalkar, kendisini dadısının kucağına atıp öpmeye başlar. Bıçare Fedai, bir kucağında Canan, birisinde Râkım kendisini kucaklamakta olduklarını görünce gözlerinden yaş boşanarak:

Fedai:

“Ah hanımcığım, iki gözümün nuru hanımcığım! Mezarında bizim şu hâlimizi görüyor musun?”

Râkım:

(Gözleri dolarak) “İşte dadıcığım, seni anamız yerine koyduk. Anacığımın yanakları çürümüşse de senin yanakların hamdolsun sağ salım.”

Bu söz, Canan’ı duygulandırdı, fakat manzara çok sürmeyi yine herkes yerli yerine geldiler.

Sonra Râkım:

“Ey dadıcığım, bizi önümüzdeki çarşamba günü Kâğıthane’ye götürür müsün?”

Fedai:

“Seni de mi?”

Râkım:

“İsterim ya!”

Canan:

(Sevincinden çıldırasıya) “Siz de mi bizimle beraber gideceksiniz efendim?”

Râkım:

“Hay hay!”

Canan:

“Öyle ama Kâğıthane’de siz bizimle oturamazsınız ki!”

Râkım:

“Çarşamba günü orada kimse yoktur. Koca çayırlarda biz yalnız kalacağız.”

Canan:

(Daha ziyade sevinerek) “Ya, öyle mi? Aman canım dadı-cığım, bizi götür.”

Fedai:

“Götürürüm kızım. Niçin götürmeyeyim?”

Râkım:

“Hatta ustan Jozefino da gelecek.”

Canan:

(Sonsuz bir sevinçle) “Öyle mi? Aman yâ Rab! Dadı Kal-facığım, Jozefino da gelecekmiş!”

Fedai:

“Daha iyi ya işte! Hep biz bizyiz demek.”

Râkım:

“Çarşamba günü sabahleyin erkenden gideceğiz. Ama pek erken ha!”

Fedai:

“Jozefino o kadar erken gelebilir mi?”

Râkım:

“Jozefino daha akşamdan buraya gelip gece burada kalacak.”

Fedai:

“Siz öyle mi karar verdiniz?”

Râkım:

“Hayır, biz değil ben kendim öyle karar verdim. Jozefino ile söylediğimiz söz, yalnız bir gün birlikte Kâğıthane’ye gitmekten ibarettir.”

Fedai:

“İyi ama Bey’im, biz Jozefino’yu nerede yatırırız?”

Râkım:

“Ben onun yolunu buldum da onun için karar verdim. Sen beni bir gece odana misafir alırsın. Jozefino benim odamda yatar. Canan da odasında yatar.”

Fedai:

“Sen bilirsin oğlum.”

Râkım:

“Yok dadıcığım, sen bilirsin. İşte yatak içinse...”

Fedai:

“Niçin münasip olmasın? İşte yatak için çare bulduk ya!”

Artık bu gece Canan’ın sevincini mümkün değil tarif edemeyiz. Biçare kızcağız Dadı Kalfa ile efendisinin kendisine evlat gibi, kardeş gibi, her ne gibi olursa olsun, gösterdikleri muhabbete mi sevinirsin? Çarşamba günü Kâğıthane’ye

gidilecek, ona mı seversin? Jozefino beraber gidecek, ona mı memnun olsun? Özellikle Jozefino bir gece kendi hanelerinde yatacak, ona mı çıldırsın? Zira Jozefino Canan'ı ne kadar severse, Canan da Jozefino'yu o kadar severdi.

Kahveyi içtikten ve verilecek kararı verdikten sonra Râkım, yazacak bir miktar yazısı olduğunu söyleyerek odasına çekildi. Dadı Kalfa da uykusu geldiğini söyleyerek yatağına girdi. Canan ne yapsın? Uykusu yok ki yatsın. Zihni yerinde değil ki, sevincinden vakit yok ki, gitsin o da bir kitap filan okusun. O da kalktı, efendisinin yanına gidip karşısında oturdu. Râkım yazı yazar, o da önüne tütün tenekesini almış, efendisi için hazır sigara yapardı.

“Niçin yatmıyorsun Canan?”

“Uykum yok efendim. Sizi rahatsız ediyorsam odama gideyim de orada sigaraları yapayım.”

Râkım:

(Bir tatlı sıtma kırgınlıkları hissederek) “Yok kuzum yok, hiç sen bana sıkıntı verir misin? Hiç sen beni rahatsız eder misin?”

“Ben sizi rahatsız etmez miyim efendim?”

“Etmezsin ya! Ben seni ne kadar görsem, göre göre doymam. Şayet sen rahatsız olursan diye söyledim.”

Canan:

(Müteşekkîrâne gözlerini semaya dikerek) “Ne saadet!”

Kızın şu hâli ve tavrı Râkım'ın hissiyatını bir kat daha güçlendirerek:

“Canan!”

“Efendim!”

“...Bir şey yok!”

“Bir şey söyleyecektiniz ama efendim. Siz bilirsiniz.”

Râkım:

(Kalemi elinden bırakıp) “Diyecektim ki... Canan!”

“Efendim!”

“Benim seni sevdiğimi bilir misin kuzum Canan?”

“Nasıl bilmem efendim, bilirim ya! Hem siz kendiniz söylemediniz mi? ‘Seni kız kardeşim gibi severim,’ demediniz mi?”

Râkım:

(Ayağa kalkarak) “Of Canan of! Ben seni kız kardeşim gibi sevmiyorum. Canan gibi seviyorum.”

Canan:

(Gayet latif bir pembelik çehresini ta memeleri üzerine kadar kaplayarak) “Malınız değil miyim efendim?”

Râkım:

(Hiddetle) “Öyle deme be! Sen kimsenin malı değilsin, kendi kendine sahipsin! Of kuzum Canan, Allah aşkına, sen de beni seviyor musun? Doğru söyle.”

Canan:

(O dahi ayağa kalkmış bulunduğuandan, efendisi ona, o efendisine yaklaşp birbiriyle kucaklaşarak) “Nasıl söyleyeyim a Efendiciğim! Hâlimi bilmiyor gibi söylüyorsunuz.”

“Of a Canan, sen benim hâlimi bilmiyor gibi söylüyorsun! Beni seviyorsan ‘Seni seviyorum,’ de. Ağzından bu lakırdının çıktığını kulağım işitsin. Bu lakırdı beni ihya eder. Âlemde bana en lezzetli söz, bu sözdür.”

“Seviyorum Efendiciğim. Vallahi seviyorum. Ah, ben sizi sevmez de ne yaparım. Nasıl sevmemezlik edebilirim. Sevmemek elimde mi?”

Kızın bu sözleri söylemesi değil, söylerken gösterdiği âşıkane tavrı Râkım'ın hissiyatını genişlettikçe genişleterek âdetâ aşkın en sonunda bulunan cinnet daha aşkının başlangıcında baş göstermişçesine bir hâlle:

Râkım:

“Ah Canan'ım, Canan'ım! Beni sevdiğine vallahi gönlüm inanıyor. Lakin sabaha kadar bu sözü söyleyen dinleyeceğim.”

Râkım'ın sözleri Canan'ı bile eritmek derecesinde etkileyerek kız zaten kolları arasında bulunan efendisinin gözleri üzerine ateş gibi hararetle dudaklarıyla buse bıraktı. Râkım da karşılığında bir buse almaya davrandıysa da, yine o anda bir ürkeklik göstererek:

“Canan, ah Canan! Seni vallahi kendimden kıskanıyorum. Aman yâ Rab, çıldıracak mıyım ne olacak?”

Gerçi Râkım çıldıracak mıydı, ne olacaktı? Anlaşılmayacak bir hâl geldi. O kadar ki, Canan da korkarak nasılsa efendisini kanepé üzerine oturtup kendisi de yanı başında oturdu. Sessizlikle geçen bir sürede yalnız ikisi birbirinin yüzüne bakarlardı. İkisinin de yürekleri taş gibi kaskatı kesilmiş olduğundan tıkanıp boğulacaklar zannolunurdu.

Bu arada Râkım'ın aklına Felâtun'un esirler hakkındaki görüşü gelmiş ancak uzun uzadıya muhakemeye zihninde kuvvet kalmamış olduğundan “Haydi oradan hey çılgın! Sen âlemin lezzeti nerede olduğunu, nasıl istifa edilebileceğini ne bilirsin? Var bir çapkın tiyatrocú kız yanında, kendin esirmişsin gibi ömür sür,” diye o hatırayı derhâl defetmiştir.

Koca Râkım, kanepé üzerinde Canan'ın yüzüne baka baka bir iki saatten sonra daldı, gitti. Canan bir ara kendisini yatağa kaldırmak istemişti. Ancak henüz dalabildiği için uyandırmaya bir türlü kıyamadığından ve kanepé üzeri de oldukça rahat edilebilecek yer olduğundan bu defa da kendisi

bir müddet efendisi, kardeşi, aşıkı, sevgilisi, artık hatıra ne gelirse osu olan zatın yüzünü doya doya veyahut doyamaya doyamaya seyrederek, ardından o da kalktı, yüreğinde bin hissiyat dolu olduğu hâlde yatağına gitti.

Ertesi sabah Râkım gözlerini açınca kendisini kanepede üzerinde ve Canan'ı karşısında buldu. Kızın vakar ve temkininde asla bir değişiklik yok. Koca Canan hâlâ, o Canan. Hâlâ o temkin, hâlâ o vakar...

Ne zannettiniz ya? Rica ederiz, Canan'ı öyle bir yılışık, aşüfte zannetmeyiniz. Canan sapına kadar kadın, iffetli, edepli, terbiyeli, nazik, zeki bir kızdır. Şu da var ki, Dadı Kalfa Râkım'ın yanına geldiği zaman pek gülünç bir yüzle gelmiş olduğundan Râkım, geceki maceradan dadının haberi olduğunu anlamıştı. Evet, dadının haberi olmuştur. Lakin zannetmeyiniz Dadı Kalfa bunları gözlemiş yahut dinlemiş. Hayır efendim, hayır! Dadı Kalfa böyle bir alçaklığı kabul eder kadın değildir. Canan kendisi haber verdi. Zira dünyada Canan'ın validesi, sırdaşı, her şeyi Dadı Kalfa'ydı. Efendisiyle olan maceraların hepsini Dadı Kalfa'ya haber verip, efendisi karşısında ne hâl ve harekette bulunacağına dair ondan aldığı talimata harf be harf riayet ederdi. Zaten Râkım'ı bu kadar deli divane edecek terbiye ve tavrın kaynağı neydi ya? Dadı Kalfa, elinde büyüttmüş olduğu çocuğun her hâlini, her ahlakını layıkıyla bildiği için Canan için öyle bir hareket yolu tayin ederdi ki, Râkım kızı hiç sevmeyecek olsa bile çaresizce sevmeye mecbur olacaktı.

Gerçi Râkım geceki vakadan Dadı Kalfa'nın haberi olmadığını anladı ama, Dadı Kalfa ona dair tek kelime söylemedi ki, Râkım da bir şey söyleyebilse. Yalnız o gün pazartesi olup eğer Kâğıthane'ye gidilecekse daha o günden ihtiyaçların görülmesi gerektiğini hatırlamış olduğundan, Râkım da onaylayınca Dadı Kalfa işine gitti.

O gün Râkım yine işleriyle meşgul olarak, akşam hanesine döndüğü zaman da, bazı tercüme işleriyle ziyadece meş-

gul olarak, bir gece evvelki iltihap gibi bir ateşe kendisini bütün bütün kaptırmadan geceyi geçirebildi.

Ertesi salı günü Jozefino'nun geleceği akşamın günü olduğundan Râkım kendisince bazı hazırlığı gördükten ve işleriyle ilgili yerlere uğradıktan sonra saat dokuz gibi Beyoğlu'na gidip Jozefino'yu hanesinde buldu. (Çünkü Jozefino yalnız ders günleri öğrencilerine gidip, ders günü olmayan günlerse hanesinden dışarı çıkmazdı.)

“Bonjur dostum!”

“Bonjur Râkım!”

“Haydi bakalım.”

“Nereye?”

“Bize! Kâğıthane'ye gitmeyecek miydik ya?”

“Ey, Kâğıthane'ye sizden mi gidilir?”

“Bu akşamı bizde geçireceğiz. Bizde kalacağız. Yarın sabah erkenden, hatta güneş doğmadan evvel deniz üzerinde bulunacağız. Bir şey olduktan sonra bari tamam olsun. Güneşin doğuşunu ve batışını görmeyince eksik kalmaz mı? Mevsim, tamam her ikisini görmeye müsait.”

“Vallahi fena değil ama, senin beni yatıracak yerin yoktur, a deli çocuk!”

“Canım senin nene lazım. Ben her şeyi hazırladım.”

“Pekâlâ, pekâlâ. Sen biraz otur. Ben kalkıp giyineyim.”

Jozefino kalktı, bir diğer odaya gidip giyinmeye başladı. Râkım ise piyanoyu bilir bilmez tıkırdatıp Jozefino giyindikten sonra kalktılar. Posta Sokağı'ndan aşağı Postanebaşı'na inip, sonra Tophane Caddesi yoluyla yavaş yavaş Salıpazarı'na vardılar. Kapıdan içeri girdikleri zaman Canan Jozefino'yu görünce kollarını açarak üzerine koştu. Öpüştüler. Jozefino Dadı Kalfa ile merhabalaşıp Râkım, Jozefino ve

Canan salonda oturdular. Dadı Kalfa ise ihtiyaçlarını hazırlamakla meşğul oluyordu.

Saat on bire varınca Canan -o zamana kadar Râkım'ın hanesinde ilk defa olmak üzere- rakı takımını salondaki konsolun üzerine koydu. Râkım ilk kadehi Jozefino'ya takdim eylediğı zaman, kadın yine İstanbul'un rakısının âlemde en sevicek işretlerden olduğuna ve kendisinin buna şaraptan daha çok meylî ve rağbeti bulunduğuna dair bir hayli söz söyleyip alıp içti. Râkım da Jozefino'yu takip ediyordu. Bunlar içmeye başladıkları esnada Canan piyano başına geçip en iyi bildiğı havaları tam bir maharetle çalmaya başladı. Râkım o zamana kadar Canan'ın eni konu piyano çaldığına tesadüf etmemiş olduğu için bu sanattaki maharetini pek ziyade buldu. Hatta Râkım Canan'ın eni konu Fransızca söylediğini de ders verdiği sırada anlayamamışken, bu akşam kızın Jozefino ile karşılıklı konuşmasına da şaşırdı ya!

Kızın piyanosunu bir müddet dinlendikten sonra Jozefino'nun da neşesi artarak bu defa çalgı başına kendisi geçti. Aman ya Rab, bu akşam kadının piyanoda gösterdiği mahareti akla hayret veriyordu. İnsan hesap edecek olsa iki elinde on parmağı olan bir adamın bir anda seksen, yüz kadar sese dokunabilmesine ihtimal veremediğı hâlde, kadın bu ihtimali icra eylediğinden sanki dört eli olup da her birinde de onar parmağı bulunduğu zannolunmak istenilirdi.

Koca Canan, sanki kırk yıldan beri sarhoş meclisinde sâkîlik¹ edermiş gibi, içki meclisinin de usulünde ispat ederek sâkîlik hizmetinde kusur etmezdi. Jozefino'nun birkaç damladan ibaret gıdasını daima piyanosu yanına götürür ve bu hizmeti efendisine de edâ eder ve efendisiyse Canan elinden aldığı bâdeyi² âdeta ateş içer gibi içerdi.

Bir içki meclisinin gidişatına dikkat ettiğiniz var mıdır? Varsa görmüşsünüzdür ki, bu meclislerde kafalar layıkıyla

1 Kadeh, içki sunan

2 Şarap; içki

ıandıktan sonra, erbabı daima birbirine sevgi gösterilerine başlarlar. Şu hâl bu gece Râkım'ın meclisinde de olmuşsa da Râkım ile Jozefino'nun yekdiğerine olan muhabbetleri zaten ispat zahmetinden azade ve Canan ise sarhoşluktan uzak olduğundan yalnız Jozefino Canan hakkında olan muhabbetini bir türlü anlatıp tüketemezdi.

Nihayet yemek vakti geldi. Yine bu salonda sofraya kuruldu. Hazırlanan yiyecek ve içecekler masa üzerinde toplanarak hep birlikte sofraya oturdular. Dadı Kalfa hanelerinde böyle bir cemiyetin toplanmasından pek ziyade memnun olsa da yalnız arada içki bulunması biraz canını sıkardı. Lakin hiç gözü gibi sevdiği oğlu, efendisi, beyi, paşası yani Râkım'ı kendisinin bu hoşnutsuzluğundan haberdar eder mi? Dadı Kalfa zaten büyücek yerlerde ziyafetler savmış bir kadın olduğundan, pişirmiş olduğu yemekler Jozefino'nun beğenisine mahzar olmuşlular. İştahla yenildi, içildi. Yemekten sonra Canan kahveyi de sofraya getirmekle, kahveler de orada içildi. Nihayet bir saat kadar zaman da sofraya başında tek tük yemiş yemek ve dereden tepeden söyleşmek meşguliyetleriyle geçirtilip, sonra Jozefino kendisi için hazırlanmış olan Râkım'ın yatağına ve Râkım dahi dadısının odasında serilmiş olan yatağı gitti.

Elbette Canan da kendi odasına gitmiştir. İşte burası kesin değil.

Vay ne oldu? İşte şu oldu:

Canan Jozefino'yu soyundurup yatağına yatırıncaya kadar yanından ayrılmayacağı belli değil midir ya? Jozefino hâl ve tavrında olan, yani Râkım ile geçmiş macerası hesaba katılmasa bile, Canan'ı da canı gibi seven bir kadın böyle bir hengâmde ondan bin şey sormadan rahat edebilir mi? Bu yüzden hem soyunuyor hem de kıza sorular soruyordu.

“Kız Canan!”

“Efendim!”

“Sen efendiyi de böyle soyundurursun değil mi?”

“Efendim değil mi? Elbet soyunduracağım.”

“Bari uslu uslu soyunur mu?”

“A! Çocuk mu ki uslu uslu soyunmasın?”

“Onlar çocuktan beterdir. Çocuklar soyunurken ter ter tepinir. Böyle bıyıklı çocuklar da insanın boynuna sarılır.”

Canan:

(Utançla) “Aman ustacığım, söylediğin şu lakırdıya bak!”

“Ne söylüyorum? Ayıp bir şey mi söylüyorum?”

“Ayıp ya!”

“Vay, demek oluyor ki mutlaka uslu uslu soyunmuyor. Soyunsa sen bu lakırdıda hiçbir ayıp görmezdin.”

“Canım ustacığım, bana öyle lakırdılar söyleme.”

“A deli! Kız ne utanıyorsun? O senin efendin değil mi? Ayıp mı zannediyorsun? Siz ikiniz de gençsiniz, güzelsiniz. Eğer uslu uslu soyunmuş olsa o zaman ayıp sayılır.”

“Hayır, bizim efendi pek usludur, mahcupdur.”

“De bakayım, beni aldatabilir misin? Sanki benim habirim yoktur. Vah çocuk vah! Efendi bana hepsini söyledi. O benden hiçbir sırrını saklamaz. Geçen gece ne kadar ağlamışsınız?”

Canan, Jozefino’nun şu son lakırdısı üzerine bir kere işe ehemmiyet vererek az kalmıştı ki sırrını açık etsin. Lakin efendisiyle Jozefino arasındaki maceraları bilmediğinden ve kendisi efendisiyle olan muamelesinin Dadı Kalfa’dan başka bir kişiye açılması pek büyük ayıp olduğuna inandığından, şayet Jozefino kendi ağzını arıyor düşüncesiyle sırrını gizlemeye devam etti. Evet, bizim Canan bu kadar ketum bir kızdı. Dedi ki:

“Efendi beni kız kardeşi gibi seviyor. Bana hiç sataştığı yoktur. Sana ne demişse demiş. Ben sana ne dediğini ne bilirim?”

“Ah hâlimden kimseyi haberdar etmemek gayretinde bulunan âşık Canancığım! Zararı yok kızım, zararı yok. Âşıklığın kurallarını bilmeyen sizin gibi çocukların hâli hep böyledir. Bununla beraber hem seni hem Râkım’ı tebrik ederim. Allah için, ikiniz de birbirinize pek layık çocuklarsınız. Allah yine ikinizi birbirinize bağışlasın. Anladın mı kızım beni? Râkım içli bir çocuktur. Onu sen idare etmelisin. Güzel idare edersen, kendine pek kolay bağlayabilirsin.”

İşte Jozefino bu suretle Canan’ı sorguladıktan sonra yatağına girip, biraz da yatak içinde konuştuktan sonra kızını yerine gönderdi. Gönderdi ama biçare Canan’ı yine birkaç gece evvelki hisleri tamamıyla uyanmış olduğu hâlde göndermiş oldu.

Herkes uykuya dalmış, uykusunu gereği gibi almış olduktan sonra bir de bir aralık sokak kapısı “Çat, çat” diye çalınmasın mı? En evvel Dadı Kalfa uyandı. Râkım’ı da uyandırdı. Meğer Kayıkçı Osman amca gelmiş. Saatlere baktılar, saat on. Râkım “Tamam vaktidir, yavaş yavaş hazırlanmalı,” diye kalkıp dadısıyla beraber aşağıya inerek kayığa yerleştirilecek eşyayı Osman amcaya verdikten sonra Canan’ı uyandırmaya gitti. Ah, bu aşk insanı nasıl ihya eder bir histir! Serpilip yatmış olan Canan’ı bir hayli seyrettikten sonra sağ elini kızının yüreği üzerine koyarak, ardından ses verdi ve kendisinden evvel yüreği uyanmış olduğuna dikkat eyledi. Hiç dikkat ettiğiniz var mıdır? Ah bizim dikkat ettiğimiz vardır. Onun için biliriz ki, pek lezzetli bir incelemedir. Zira kalp uykusu hâlindeyken pek muntazam ve hafif vurmakta olup uyandığı anda, evvelki hâl, intizamının aksine olarak heyecanla uyanmaya başlar. Tecrübe ediniz de bakınız! Hele Canan’ın kalbi gibi bir âşık kalbi olursa var ya...

Canan uyanıp da gece vakti hafif hafif yanmakta bulunan kandilin baygın ziyaları arasında efendisini görünce birdenbire ürktü. “Nedir efendim, ne istersiniz?” diyebildi. Râkım’ın “Kâğıthane’ye gideceğimizi unuttun mu? Kalk bakalım, ateşi, filanı yak. Jozefino’yu da kaldır da bir sabah keyfi yapalım. Yavaş yavaş da hazırlanırız,” demesiyle Canan fırladı, kalktı.

Ne yalan söyleyeyim. Doğrusunu söylemek herhâlde daha evlâdır. Ayıp değil ya! Biçare kızcağz kalkarken efendisinin boynuna sarılıp da öyle kalktı. Siz isterseniz bu hareketi küstahlığa yorun. Efendisi kendisini mazur görmüştü.

Yarım saat geçmedi, evin içinde herkes kalktı. Henüz ateş sönmediği için Canan’ın hazırlayıp salona getirmiş olduğu koca bir mangal uzaktan nazar edenlere keyif verirdi.

Mangalın bir tarafına kahve güğümü, bir tarafına çay güğümü, bir tarafına akşam gelmiş olan taze inek sütü tenceresi sürüldü. Sigaralar yandı.

Jozefino her ne kadar giyinmeden bir erkek huzuruna çıkmanın alafrangada olmadığını dikkate almışsa da Râkım dahi giyinmeden, yalnız arkasında bir ince teyyün³ kürk olduğu hâlde salona çıkmış ve o konuda Jozefino’ya söylenmesi lazım gelen sözleri de söylemiş olduğundan, herkes gecelik hâliyle ve bir mahmur bir şekilde bulunurdu. Kahve pişti. Evvelâ birer şekerli kahve içilmek ve ardından her kimin canı sütlü ve sütsüz kahve ve çay isterse zevkinde özgür olmak üzere karar verildi ve gereğince hareket olundu.

Jozefino:

(Osmanlıların şu sabah sefasını pek beğenip) “Lakin ne âlâ şey!”

Râkım:

“Ne?”

3 Postu yazlık ince kürk imaline yarayan küçük bir hayvan

“Böyle sabahleyin erken kalkıp da şu keyfi yetiştirmek!”

“Hoşunuza mı gitti Madam?”

“Vallahi pek âlâ! Ben hemen diyebilirim ki, ömrüm boyunca, sabahtan evvel kalkmamışımdır. Ne hoş, biz biliyoruz ki şimdi bir saat sonra sabah açılacak ve biz de onu göreceğiz. Öyle değil mi?”

“Hem de deniz üzerinde göreceğiz.”

“Üşümez miyiz ya?”

“Kürkler var, ihramlar var, şallar var, paltolar var. Ne üşüyeceğiz! Üstelik, rom da var.”

“Vallahi pek hoşuma gidiyor. Râkım sana doğrusunu söyleyeyim mi? Türklerin her hâli, Avrupa’nın her hâlinden iyi.”

“Yok Madam, pek de öyle değil ya! Gerçi bizde kış mevsiminde her sabah böyle bir zevk etmek olur ama Avrupa’nın da zevkleri fena mıdır ya?”

“Yalan söylemiyorum Râkım, vallahi ciddi söylüyorum. Gerçi Avrupa’nın da eğlencesi çoktur ama “monoton” daima tekdüzedir. Bir kere kış geceleri uzun olduğu zaman alafranga saat on ikiden yani gece yarısından evvel yatılmaz. Hele saat ikiye kadar da oturulduğu olur ya! Bu hâlde uyandığımız zaman yine ortalığı gündüz olmuş buluruz. Yani demek isterim ki biz tabiatın yalnız bir akşam güzelliğinden yararlanırsınız. Sabahı, o sabahı ki tabiatın uykudan uyanması demektir, o güzel sabahı seyretmekten daimi suretle mahrum kalırız.”

“Orası öyledir.”

“Ben hakkımı bilirim de iddia ederim. Ben sözümü bilirim de söylerim. Bir kere Türklerdeki şu misafirperverlik Avrupa’da bulunmaz. Kastettiğim onlar birbirine gitmezler demek değildir. Lakin sofraları, baloları hep resmî şeylerdir. Herkes hanesine geldi mi, yine kendi ailesinin insanlarıyla

kalır. Bazen bir aile içine misafir gelmiş görülmesi veyahut insanın kendisini başka bir aile içinde görmesi bir büyük yenilik demektir.”

Jozefino dünyasından hakkıyla yararlanmayı seven bir kadın olduğu için ruha zevk veren şeylere pek ziyade dikkat ederdi. Bu yüzden Avrupa’nın eleştirilmesine dair ne söyle-diye de hakkını ispat eyledi ve Osmanlılar için eleştirilecek o kadar çok ve çeşitli şeyler bulamadı.

İşbu mangal başı âlemi, yarım saatten fazla sürmüştü.

Sabahtan evvel deniz üzerinde bulunulmaya karar veril-miş olduğundan herkes giyinmeye kalktı ve mevsim mart sonra olup sabah on ikiden önce sabah olacağı için alelâcele, giyinilip, iskele başına varıldı.

Osman amcanın kayığı iki çifte, yeni, geniş, güzel bir ka-yıktı. Jozefino ile Dadı Kalfa’yı arkaya oturtarak Râkım dahi Canan’ı ile beraber ön tarafa oturdular. Herkes arkasına birer kürk giymiş ve dizleri üzerine de ihram almış olduklarından, sabahın serinliğinden güne şikâyet edilmeye gerek yoktu.

Salıpazarı İskeleyi’nden avara ettiler. Ortalık yere açıldık-ları zaman Üsküdar üzerinden şafak yeri de ağarmağa başla-mıştı. Bunlar yavaş yavaş çektirerek henüz güneşin ilk ışıkla-rı ufuk altından göğün boşluğuna doğru fırlarken, bunlar iki köprüyü de geçip kendilerini Tersane Körfezi’nde buldular. Hele güneşin ilk ışığı, bu saadet ve bahtiyarlıkla yüklü bulu-nan kayığı ta Sütlüce önlerinde yakalayabilmişti.

Vay, o sabahın letafeti ne letafetti! Vay, o letafet Jozefi-no’yu ne memnun eylemişti! Ya Canan’ı, ya Canan’ı! Koca Râkım, Salıpazarı’ndan çıktı çıkmalı belki Canan kendisine birkaç yüz sual sormuş olduğu hâlde, hiçbir sualine cevap vermekten geri durmayarak kızı hoşnut eder ve her cevabını dahi “Canım! Yavrum!” gibi muhabbet temin eden kelime-lerle karıştırarak verdikçe yalnız Canan’ı değil, Dadı Kal-fa’yı ve Jozefino’yu dahi ihya etmiş olurdu.

Jozefino:

Vallahi Râkım, zevk sahibi bir çocuksun. İnsansın, bahtiyarsın, mesutsun.

Râkım:

“Hamdolsun bahtiyarım, mesudum. Lakin insaniyetimi böyle iftiharla ortaya koyacak kadar bulamıyorum.”

Jozefino:

“Mutluluğumdan, insaniyetim daha büyüktür, daha çoktur. Özellikle saadet insan içindir. Zevk sahibi olan içindir.”

Râkım:

“İltifat yine çoğaldı. Lakin sebebi?”

Jozefino:

“Sebebi şu ki, böyle bir seyahat lezzetinin, Avrupa’nın hiçbir tarafında tanınmamış olduğunu iddia edebilirim. İstanbul ahalisinin içinde de yüzde biri bu seyahati düşünememiştir, zannederim.”

Râkım:

“Pek doğrudur. Lakin bunda bizi bu kadar methe bir değer göremiyorum. Sabahı Allah teşkil ediyor, bu denizi, bu mevkii de o yaratmış. İnsanların medeni gelişimleri de seyahatimiz için şöyle bir de kayık vücuda getirmiş. Bunların hepsi kadri bilinecek nimetlerdir. Bundan sonra kendimizi düşünelim. Bana senin gibi bir dost, Canan gibi bir arkadaş, Dadı Kalfa gibi bir de valide vermiş. Bu nimetlere de ilave olmak üzere bugün şu âlemi, şu seyahati, şu sefayı icra etmek neyi gerektiriyorsa onu iki saatte kazanabilecek kuvvet de verdi. Artık bu kadar nimetler elde olup zevkini çıkarmazsa beni adam yerine bile koymamalıdır.”

Jozefino:

“İşte bu muvaffakiyetinden dolayı seni tebrik ederim ya! Hele bu muhakemen yok mu! Vallahi Râkım, kayıkçılardan utanmamış olsam kalkıp seni ağzından öperdim.”

Canan, Jozefino’dan bu sözü işitince birdenbire kadının yüzüne baktıysa da yine derhâl kendisini toplayıp renk vermedi. Lakin Râkım’ın değerlendirmesi üzerine onun da efendisine muhabbeti birkaç kat daha artmış ve muhabbetinden ötürü Râkım’a sokula sokula kucağına çıkmak mertebesine gelip, bundan dolayı kayığın dengi bozulmuş olduğundan, Osman amca “Küçük hanım, küçük hanım! Sen biraz arkana dayanır mısın?” diye Canan’ın dengesini doğrultmuştu.

Sabahleyin esen nesim etrafın misk gibi kokusunu getirdiği esnada, bizim cemaat de Çoban Çeşmesi’ne varmışlardı. Orada Râkım’ın aklına ne gelse iyi? Bakınız ne geldi. Jozefino’ya:

“Hey, bana bak! Sabahleyin seyahate çıkmamış hanım, İstanbul’un zevkini tatmamış hanım, aklıma ne geldi bilir misin?”

Jozefino:

“Mutlaka yine iyi bir şey gelmiştir.”

“Bence iyi ama, sizcesini bilmem.”

“Ne geldi bakalım?”

“Benim canım, henüz sağılmış taze koyun sütü içmek istiyor. Yapar mısınız?”

“Mümkün mü ya?”

“Niye mümkün olamayacak? Senin canın da istiyor mu? Sen onu söyle!

“Niye istemez?”

Râkım:

(Kayıkçıya) “Osman amca, benim aklıma ne geldi biliyor musun?”

Osman amca:

“Ne geldi efendim?”

“Şu civarda hani ya demek istiyorum ki, ötede Alibey Deresi boyunda mı olur, nerede olur, bir mandıra bulsak da taze süt içsek...”

Şu teklif kayıkçının canını sıkmış zannedersiniz ya! Artık Çoban Çeşmesi’ne geldikten sonra geriye dönmek gerçi can sıkar bir şeydir. Ancak Osman amcanın canını sıkmaz, üstelik Râkım’ın komşusu olup, çocuğun her hâlini iyi bilir. Binaenaleyh Osman amca tereddütsüz:

“Pekâlâ olur efendim, niçin olmasın? Kayık altımızda değil mi? Kolda da kuvvet çok. Dolaşır dolaşır da canımız sıkılırsa, Eyüp Sultan’a kadar gideriz. “

Râkım:

“Aferin Osman amca!”

Osman amca:

“Sen Osman amcanın sakalında kır görüp de ihtiyar olmuş mu zannediyorsun? Buradan başlasam, soluğu Beykoz’da alırım.”

Râkım:

“Koluna kuvvet Osman amca!”

Herif hem şu lakırdıyı söylemeye hem de sol kürekleri siya ederek, sağ küreklerle üstüne almaya başlayıp kayığı çevirdi. Alibey Köyü’nün deresi ağzında bir mandıraya rast geldiler ki koyunları henüz sağılmış oldukları cihetle, sürü de hâlâ oradaydı.

Canan ile Jozefino koyunları ve kuzuları uzaktan seve seve bir kaldılar. Râkım mandıracıyı çağırıp birkaç çanak taze süt getirtti. Kana kana içtiler. Kayıkçıların her birinin, iki üç adamın içeceği kadar içtiğini düşüncelerden uzak tutmamalıdır.

İşte ondan sonra tekrar yola düzölüp, bu defa Çoban Çeşmesi'ni de geçerek âdetâ çağlayanlar yanına kadar sokuldular. Eşyayı karaya çıkarıp bir ağacın altına şilteleri yaydılar.

Şimdi biz Kâğıthane âleminin bundan ötesini “Akşama kadar pek âlâ eğlenip döndüler,” diye kısa kesebiliriz. Lakin nemize lazım? Her şeyi kısa kesecek olduktan sonra koca bir ciltten ibaret hikâyeyi bir sahifede de zikredebilirdik. Özellikle, böyle sabahdan gidip de akşama kadar Kâğıthane’de oturanlar öyle akşama kadar zevk edinmekle ömür geçiremezler.

Osman amca biraz tiryakice olduğu için hemen bir ateş şenlendirmişti. Bu ateş zaten bizim cemaate de lazımdı ya. Kahveler sürüldü, pişti, içildi. Sonra Râkım ve Jozefino koca Canan’ı da yanlarına alarak sıra ağaçlar altından çayırı yukarı doğru gezmeye çıktılar. Zavallı Canan ne kadar olsa çocuk değil mi? Kendisini bir şairin hayali kadar geniş çayır içinde görünce şevk ve sevinci de o oranda açılarak sıçramak, koşmak hevesine düşmüştü. Hatta bazı bahanelerle arada bir bu çocukluğun gereğini de yerine getirirdi. Jozefino kızda olan bu hevesin farkına vararak:

“Canan sen beni tutabilir misin?”

Canan:

(Sevinerek) “Tutarım tabii.”

Râkım:

(İşin farkına varıp) “Hayır, tutamazsın. Haydi bakalım koşunuz.”

Jozefino koşmaya başladı. Canan arkasından koştu. Yılan gibi yanıltmacalar, şaşırtmalarla kızı bir hayli koşturdu. O kadar ki, ikisinin de nefesi nefesine takip etmeye başlayıp yüzleri kıpkırmızı oldu. Sonra Râkım’ın yanına gelip üçü birleştiği zaman Jozefino yavaşça “Çocuğu eğlendirdim ama kendimi de yordum,” dedi.

Şu çayır seyahati şüphesiz bir saat kadar devam eyledi. Ondan sonra yerlerine geldiler. Saat ikiyi bulmuştu. Zaten erkence kalktıkları cihetle içleri bayıldığından birer miktar kahvaltı ettiler. Kâğıthane mevkiinin güzelliğine ve sabahı denizde ettikleri isabet olduğuna dair sözler kahvaltından sonraya kadar devam eylediği gibi, ondan sonra da Canan'ın memnuniyetini gösterme yolunda söylediği sözler dinlenmiştir.

O gün Kâğıthane'de hemen hiç kimse yoktu. Saat beşe vardığı hâlde yalnız bir Ermeni ailesinin fertleri gelmiş, ta çayırın üst başında mesken tutmuşlardı. Jozefino gitarını beraber getirmediğine pişman oldular. Ağzından bazı şeyler okuduysa da, gitar olmadıktan sonra bir zevkini çıkaramayıp, öyle yerdeyse mekânın güzelliği ortadayken ve insan etrafı hakkıyla seyretmeye çalışsa kendini akşama kadar değil, hatta bir hafta bile işgal edecek güzellikler bulacağı belliyken, insanın yine tekrar eğlence araması yaratılışının gereği olduğundan bizimkiler de eğlence aramaya başladılar. İlk eğlence, artık oldukları yeri istila eden güneş kızdırmaya başlamış olduğundan ağacın öbür tarafına geçmek oldu. Dadı Kalfa'nın ihtarı üzerine her biri bir şeyin ucuna yapışarak eşyayı taşıdılar. Gölge altına geldikten sonra bulunan eğlenceyse Canan'a bazı Fransızca şarkıların güftelerini ezberletmek oldu. Ne zekâ! On beş yirmi beyit bir şarkıyı, kız on beş yirmi dakikada -hem de bir daha unutmamak üzere- ezber ederdi.

Bu eğlence de bir saat kadar devam edip, saat altı buçukta kuşluk taamını yemeye davrandılar. Râkım'ın teklifi ve Jozefino'nun kabulü üzerine taam altına ikişer kadeh rakı çekildi. Sonra Dadı Kalfa'nın hazırlamış olduğu söğüş, yalancı dolma, helva ve kuru köfte ortaya çıkıp kayıkçıların hissesi dahi ayrıldı. Güle oynaya yenilen yemek bir saat kadar uzadı. Bunlar yemekten bir kayık halkı daha önlerinden geçip çağılayanlar yanında kayıktan çıkarak çayırın ta ortalık yerine kadar gittiler. Orada yerleştiler.

Yemekten sonra havanın da ısınması üzerine bastıran uyku, nihayet galip gelerek Dadı Kalfa'dan başka üçü oldukları yeri basmış olan güneşten kaçıp ağacın diğer tarafındaki gölgesine geçtikten sonra şilteler üzerine uzandılar, uyudular. Koca Dadı Kalfa, onun için âlemde Râkım Efendi'nin eğlenebilmesinden büyük zevk mi olur? Çocukların sabahtan beri sürmüş oldukları ömür, kendi canına da can katmıştı.

O uykudan kalktıkları zaman, saati on olmuş buldular. Çayır içine doğru bir seyahat daha tertip ederek, beri tarafta Dadı Kalfa eşyayı kayığa yerleştirmişti. On birde avdet eyledikleri zaman kayığı da hazır buldular.

Bindiler. Gayet ağır kürek çekmek üzere on bir buçukta Azapkapısı'na yanaşıp Jozefino'yu oraya çıkardılar. Zira Râkım o gece de kendilerinde kalmasını rica etmişse de Jozefino ertesi gün için işi olduğunu söyleyerek özür dilemişti. Onlarsa ezana on dakika kalarak tamam Tophane önlerinde bulunup, güneşin son ziyaları Üsküdar'ın ne kadar camı varsa tamamını altın rengi ışıklara gark etmiş olduğu latif görüntüyü seyrederek tam ezanı çeyrek geçiyordu ki, bunlar hanelere vardılar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Râkım'ın gerçekleştirdiği Kâğıthane âlemini beğendiniz mi? Bu sualimizi abes görmeyiniz. Zira bu şekilde yapılan gezileri çok kimseler beğenmez. İnsanoğlunun kendine mahsus hâllerini incelemişseniz sözümüzü tasdik ve kabul edersiniz. İnsanoğlunun yaratılışının gereğidir, insan kendi saadet hâlinden yalnız kendisi haberdar olmasıyla kanaat etmez. Herkesi de haberdar etmek ister. Hatta bir adam esasında mesut değilse bile, halka kendi saadet hâlini inandırmak için hilekârlığa ve yalancılığa da düşer. İnsanoğlunun yaratılışının bu gereği âdeta umumi gibi bir şey olduğundan o kadar önemli görülmezse de beş liralık bir saate, yirmi beş liralık veyahut daha ziyade bir paha etmek üzere elmaslı kordon takmak gibi gösterişler, bu karakterin en adi mertebesinin gereklerindendir. Haydi bakalım düşünelim:

Gerçi saat insan için lüzumlu bir alettir. Köstek neye lazımdır. Saati muhafazaya lazım olduğuna göre bunu bir kaytan da görebilir. Hayır, iş öyle değil! İnsanoğlu ister ki, kendisinde yalnız saatini muhafaza için kullanacağı kaytanın yirmi beş altın kıymeti olacak kadar servet bulunduğunu âlem görsün. Ya bu gösterişten meram?

İşte dedik ya! Lezzeti o yolda olduğu içindir. Şimdi siz şu en aşağı dereceden başlayınız da, kendisini Kârunczâde göstermek için gerekmediği hâlde türlü türlü yalan ve hilelere mecburiyet görmek derecelerine kadar hep birer birer göz gezdiriniz. Biz işin bu tarafına da bir bakış atalım. Şu karakterin bir gereği demek değil midir ki, çoğunluk gözünde gezinti yerine gitmekten maksat kır, çayırı, açıklığı, çimen-

leri, çiçekleri görmek olmaktan ziyade, halkı görmek yahut daha doğrusu halka kendisini göstermek istenildiğinden bir gezi mahallinde en azından yirmi bin nüfus bulunur. Beş altı yüz, belki bin arabanın tozu toprağı içinde boğulmaktan ziyade bir ağaç altında oturulmaktansa, on adım uzaklaşıp etrafında bulunanlara kendisini teşhir etmekten ne zevk hasıl olacağı etraflıca düşünülecek olsa insanın gezinti yerlerine kinleneceğı gelir. Lakin bu gezme tarzının erbabı öyle değildir. Onlar gezinti yerine gittikleri zaman buraların güzelliğini filanını düşünmezler ve birbirleriyle o konuda sohbet ettikleri zaman da bunu söylemezler. Yalnız kalabalık var mıydı, yok muydu onu düşünüp, onu söylerler. Seyir mahallini pek ziyade beğendikleri gün “Aman geçen gün Kâğıthane’yi görmeliydi. Mahşer Allah! Kavim kavim! Kimler yok!” diye hayret ederler.

İşte durum genellikle bundan ibaret olduğu için, Râkım’ın gerçekleştirdiğı Kâğıthane âleminin beğenilip, beğenilmediğini sual eyledik. Eğer onu beğenmedinizse şu tarzda yapılmış olan bir Kâğıthane âlemini bakalım beğenir misiniz?

Bir cuma günü hem de Kâğıthane’nin en kalabalık olduğu cuma günlerinden birisiydi ki, Kâğıthane Çayırı üzerinde birkaç bin gözün bakışları bir nokta üzerinde toplanmıştı.

O noktada ne vardı?

Gayet mükellef iki atlı bir kupa.¹ İçinde de gayet mükellef bir madam. Ama mükellef dediğimize dikkat lazımdır. Öyle diğer madamlar gibi mükellef değil. Diğer madamlarda elmas, inci gibi ziynetler biraz seyrekçe görülür. Bu madam elmas ve inci içinde gark olmuştu. Arabanın önünde birisi Ulah mızıkası, diğeri de yerli ince çalgı olmak üzere iki takım çalgı ki ikişer üçer takımın birleşmesinden olduğu, her birinin on beşer yirmişer kişiden düzenlenmiş olmasıyla anlaşılırdı.

¹ Kapalı ve yalnız arkada oturulacak yeri olan, genellikle atların çektiğı dört tekerlekli araba

Bu seyir yerinin bir tarafında beş altı kadar efendiler iskemlelere oturmuş; dondurmalar, kurabiyeler neler neler tepsi tepsi gelir ve ilk olarak arabaya uğrayıp oranın hissesini bıraktıktan sonra, beylere takdim olunurdu. Çalgıların çalacakları makam alaturkaysa beyler tarafından ve alafrangaysa araba tarafından kumanda edilip emrolunan hava istenildiği gibi icra edilmişse de havadan bir lira uçar ve tam çalgıcıların ortasına düşerdi ki, bu anda yakındaki bakışların ışın çizgileri liranın hava boşluğunda çevirdiği kavise uyarak kavis çizerdi.

Arabadan etrafa güzellik parıltıları saçan gülücüklere karşılık beyler tarafından da hafif ahlar kanatlanır ve işte bu şekilde âlemde nam ve şan bırakılırdı. Bu hâl bir buçuk iki saat kadar devam eyledikten sonra madam arabasını yürütüp arkası sıra da gayet güzel, genç, süslü bir bey iyi bir ata binerek yola koyuldu ve herkesin bakışı bunları bir hayli mesafeye kadar uğurladıktan sonra geride kalanlar “Aşk olsun, herif avuç avuç lira saçıyor, ama prens gibi eğleniyor ya!” dediler.

Nasıl, bu âlem isteğinize uygun geldi mi? İşte bunu yapan da bizim Felâton Bey’di. Eğlencenin sebebini de size haber verelim mi?

Bir gece nasılsa Felâton Bey’in oyunda zarı müsaade etmez. Zira beş on gün vardı ki, zarı hep uygunsuz geliyordu. Sevgilisi Matmazel Polini üstüne düşüp ısrar etmemiş olsaydı belki birkaç gün için oyuna ara verirdi. Lakin Matmazel Polini mutlaka oyun salonunda bulunup -ağzından çıktığı şekilde- Felâton Bey’in metresi olmak iftiharını herkese göstermek istediğinden onun ısrarı üzerine devama mecbur kalırdı. Zarının müsaade etmediğini söylediğimiz geceyse gerçekte asla müsaade etmeyip ancak Polini tarafından edilen teşvikler üzerine avuç avuç altın basmaktan yine geri durmazdı.

Sözün özü o gece yedi yüz lira kadar ziyan gördü. Bu zararın acısı burnunu sızlatmış olduğundan özel dairelerine

geldikleri zaman Felâtun sevgilisine bayağı yüzünü astı ve bu ziyana kendisinin sebep olduğunu ima eder sözler bile söyledi.

Polini:

“Bak şu maymuna bir kere, suratsız şebek! Kazandığın geceler kendi maharetinle kazanıyordun. Kaybettiğin gecelerin ziyanını da yine kendi talihsizliğine niçin yormuyorsun?”

Felâtun:

“İyi ama canım, bir haftadan beri ziyan iki bin liraya vardı.”

“Bak şu para canlı, aç gözlü musibete! Vardıysa benim cebime girmedi ya! Sen Baden Baden’de -Almanya’da pek çok kumar oynanmakla meşhur bir yerdir- olsan ne yapacaksın? Zarar, kârın öz kardeşidir. Bugün kaybettinse, yarın kazanırsın.”

“Ben sana kazanamam demiyorum. Fakat benim tedbiri mi bozan sensin. Sen beni kendi hâlime bırak. Ben oyunun zamanını, biçimini bilirim.”

Polini:

(Gayet hiddetle) “Ya, seni ben mi kandırıyorum? Pekâlâ, pekâlâ! Bundan sonra seni benim gibi aldatan bir kadın kandırmasın. Kendine başka bir eş ara efendim. Ben de kendisini kandırmayacağım tarzda kendime bir eş bulabilirim.”

Kadın bu sözü söyleyip, başını pencere tarafına çevirmiş ve kendi aşkıyla çıldırmak derecesine gelen Felâtun derhâl ettiğine pişman olup amana düşmüşse de kabahatini, kusurunu, küstahlığını, edepsizliğini nihayet eşekliğini itiraf eylediği hâlde bile Matmazel Polini hazretlerinin merhametini ve şefkatini çekmeye muvaffak olamamıştır.

Acayip, bu kadara kadar ha!

Evet, eğer alafranga âleminin bu gibi hâlleri hakkında malumatınız yoksa size o malumatı da verelim:

Efendim, bir alafranga adam bir Frenk kıızıyla aşklarını kızıştırıp kadın herifi layıkıyla bağladığını görünce araya böyle bir dargınlık sokar. Zira aşkı bir kat daha kızıştırmak ve o durumdan edilecek istifadeyi hakkıyla elde etmek için yol budur. Matmazel Polini de Felâtun'u bu dereceye getirmiş bulunduğundan eğer oyunda zarar meselesi meydana çıkmamış olsaydı bile Polini başka türlü sebepler ve vesileler araştırıp bulup bu dargınlığı gerçekleştirecekti.

Ya hiçbir sebep ve vesile bulamazsa ne yapacaktı?

Amma soruyorsunuz ha! Bir vesile bulunamazsa iftira edilmek de imkânsız mıdır? Hiç olmazsa “Sen bir kadını seviyormuşsun. Bana kesin olarak haber verdiler. Var, bundan sonra o kadınla yaşa! Beni kendi özgür hâlime terk et,” diye bir dargınlık çıkarmak yolu yok mudur? Biz biliriz, biz tanırız bir biçare alafranga beyi ki işte aynı böyle bir vesile ile yalnız kovulmakla kalmamış, fazladan bir de sille yemişti. Biçare Felâtun kadını razı etmenin mümkün olamayacağını anladıktan sonra boynunu bükerek dışarı çıkıp başka bir oda kiralayarak o geceyi geçirmiş ve ertesi günü kadının merhametinin ayaklarına yüz sürmek için yine dairesine gitmişse de kadının kendisini odasına kabul etmediğini görünce bu defa daha fazla bir yeis ve bezginlikle dönmüştü. Bir ara “Adam, şu kaltağa ne yalvarıp duruyorum. Paramla değil mi? Hıncını ihya ettim, elmaslara gark eyledim de onun için yaranamıyorum. Bin tanesi daha var,” diye doğru yolun gözleri önünde açılmış olduğunu görmüşse de derhâl zihnine bir inkılap daha gelerek “Ah, o gözleri başka nerede bulmalı? O letafet, o şakalar, o cilveler olmayacak. Ne yapmalı yapmalı, mutlaka barışmalı! Hem insanlar duysa ne der? Dosta düşmana karşı rezil mi olmalı?” düşüncesiyle olan aklını da başından alıp kavganın ikinci gününde, köpek gibi yalvara yalvara ve âdeta kadının dizlerine kapanarak bir hayli elmas daha alı-vermek pazarlığıyla barış anlaşmasına muvaffak olabildi.

İşte yukarıda zikrelediğimiz şanlı, şerefli Kâğıthane âlemi bu dargınlıktan barışmaklığın şükrânesi² olarak yapılmıştır.

Mihriban Hanım'ı hiç hatırlınıza getirdiğiniz var mı? Ne dersiniz yahu! Mihriban Hanım kadın bir kadın çıktı be! Pederinin vefatından sonra Felâtun Bey artık eve barka uğramaya başlayınca, konu komşu kıza nasihat vermeye başlayarak; otuz yaşında, akli başında, mektepten çıkmış, âlemin her köşe ve bucağını öğrenmiş bir asker yüzbaşısına vardı. Kocasını ilk başta kızcağızı pek hoppa bularak sevmemiş ve beğenmemişse de, terbiye kabul etmeye kabiliyetini görünce bu biçare kıızı terk etmenin terbiyesine çalışmak kadar mertlik olmadığını hükümle kıza nice baba nasihatleri, nice kardeş tavsiyeleri, ne kadar sadık bir koca öğütleri sunarak hoppalığı bütün bütün bertaraf edip kendisini de sadık bir yâr olarak kıza sevdirmiştir. Şimdi Mihriban Hanım babasından kendi hissesine isabet eden ve kocasının idaresi altında bulunan servete tamamıyla sahip olarak kadın kadıncık yaşamaktadır.

Evet, kızların, kadınların hâli daima başkadır. Hoppa kadınlar ekseriya akıllı kocalarının verdikleri terbiyeyi kabul ederek akıllarını başlarına alabilirler. Dert şunda ki, hoppa kocalar akıllı karılarının tavsiyelerini genellikle kabul edemeyerek sonunda yuvalarını berbat etmeye kadar varırlar.

Şimdi kıyas ediniz Felâtun Bey'in hâlini ki, hoppalığın kemaliyle beraber Polini gibi kendisinin düşüşünden yararlanacak bir kadının eline düşmüştür. Ama bir dost çıkıp da Felâtun Bey'e nasihat verecek olsa faydası görülecek mi dersiniz? Ne mümkün! Pederinden kalma serveti bu yolda çürütüp bitirmiş ne kadar delikanlı isterseniz bunların her birine az nasihatler mi verilmiştir? Hiçbirisinin faydası görülmüş müdür? Hatta daha ziyade sefahatlerinin şiddetlenmesine hizmet etmiştir.

2 Şükran alâmeti, iyilik bilme nişanesi

Ne hacet, bizim Felâtun Bey de nasihatsiz kalmadı. Polini ile olan macera, o Kâğıthane âlemini koca Râkım duyunca, “Hah, işte dediğimiz çıkmaya başladı. Gerçi o bizi çok aşağıladı. Pek çok defalar benim mahcubiyetimle övünmeye çalıştı. Ancak biz bu gibi ufak tefek şeylere ehemmiyet verecek olursak, herhâlde merhaba demiş olduğumuz bir adamın helâkine razı olmuş olacağız. Buysa namertliktir. Şunu uyarmalı,” diye bir gün özel olarak kendisini bulup görüşerek “Birader, zevkine, sefana mâni olmaya gönlüm razı olmaz. Sana nasihat vermeye de hacet yoktur. Bu alafranga denilen âlemin bataak köşelerini sen benden iyi bilirsin. Bu kadar Fransız romanları okumuşsundur. Bir tiyatro aktrisine gönül verip de feyz almış bir kimsenin macerasını okudun mu? Bu hikâyelerin gerçekten yaşanmış olması gerekmez. Muharrirler daima ihtimallerden bahsederler. Onları okuyarak hem zevk almalı hem de ders çıkarmalı. Hiç yabanın bir kaltağı, sana yâr olur mu?” diye gayet dostane ve delikanlıca, hatta hovardaca bile bir girişle söze başlamış ve söylemediği söz kalmamışsa da, Felâtun bu lakırdıların bir dost ağzından çıktığına bir türlü inanamayarak mutlaka Râkım benim saadet hâlimi kıskanıyor diye düşünüp hiçbirisini kulağına küpe etmemiştir. Yalnız bu kadarla mı kalmıştır ya? Râkım’ın babacan sözlerini birer birer ret etmek için deliller, senetler dahi sunmuştur. Polini onun için tiyatrosunu, ticaretini terk etmiş, kendi rivayetine göre her gece otuz kırk lira kazanırken bu sanatı sırf Felâtun’un aşkı uğruna feda eylemişmiş! Râkım bu aşk ve sevda denilen âlemin köşesini, bucağını tanımamış. Dünyada küs kütük yaşadıktan sonra âlemin ne zevki olabilirmiş? Gençlik her zaman ele girmezmiş. Bilmem neymiş, bilmem neymiş!

Ah, insan kısmı böyledir! Bilhassa genç kısmı böyledir. İnsan, başkalarının yaşadığı tecrübelerle güvenmez, güvenmek içinse hazır denenmiş olanları bizzat denemiş olmak ister ve hâlbuki bu tecrübeden pişmanlıktan başka bir şey hasıl olmaz.

Ömrümüz o kadar azdır ki, bu âlemdede en şiddetli ihtiyaçla muhtaç olduğumuz tecrübeleri bizzat yaşayarak onlardan edilecek istifadeyi etmeye süresi yeterli değildir. Başkalarının tecrübelerini kabul edip önemsersek belki rahatça, serbestçe, namusluca yaşayabilmeye muvaffak oluruz.

Neyse, niyetimiz okurlarımıza felsefe dersi vermek değil ya! Biz zevkimize bakalım. Özellikle bir hayli vakit oldu ki Ziklas ailesine dair malumat alamadık.

Râkım'ın haftada iki defa eğitim öğretim görevini yerine getirmek için İngiliz kızlarına gitmeyi asla aksatmamış olduğu hatırlatmaya muhtaç değildir ya! Özellikle kızların Türkçede kuvvetleri arttıkça kendi ağızlarına ve kendi şive ifadelerine yakıştırarak söyledikleri sözler zaten Canan'ın aşkıyla bütün şairane ve âşıkane duyguları son derece açılan Râkım'ın kulağına akla, fikre sığmaz tarifi kabil olmaz bir letafet verdiğiinden Râkım haftada iki defa değil elinden gelse her gün Ziklas'ın hanesinden çıkmazdı. Mister ve Mistresses Ziklas ise Râkım'ın kadrini günden güne daha çok takdir etmeye başladılar. Zira kızları bir dereceye gelmiştiler ki, artık balo ve tiyatro gibi eğlencelerden bile bir lezzet alamayarak hemen sokak kapılarından dışarı çıkmaz oldular. Babaları, anaları bazı cemiyetlere davet edilseler, kızlar özür beyan edip gitmezlerdi. Cemiyet yerlerinde Can ile Margrit'ten haber sordukları zaman peder ve valide “Onlar hocalarından başka hiçbir şeyle meşgul değildirler. Ellerine Türkçe veya hut Acemce bir kitap veriniz de yemek içmek bile istemezler,” derler ve şu hâli takdir edenler, buna hiçbir mana veremeyenlerden ekser olurdu.

Bu hâle hiçbir mana veremeyenlerden birisi, bir defasında Mister Ziklas'a dedi ki:

“Canım şu kızları Müslüman mı edeceksiniz?”

Ziklas:

“Yok!”

“Ey bu kadar Türkçeye zorlamanın manası ne?”

“Onları zorlayan yok. Kendileri mecbur oluyorlar.”

“Güzel ama bu kızlar hiçbir cemiyette görünmez oldular. Bunları yarın birer Acem’e yahut Türk’e evlendirecekseniz başka.”

“Vallahi ben size bir şey söyleyeyim mi? Korkuyorum ki, bizim kızlar Katolik rahibeleri gibi kocasız kalsınlar.”

“Gördünüz mü bir kere!”

“Ama zararı yok. Kendileri daha gençtirler. Üstelik birkaç tane amcazadeleri, halazadeleri vardır ki, elbette, bunların birisine de varacaklardır. Onların da kimisi Hindistan’da, kimisi Arabistan’da hasılı her biri Şark’ın bir memleketindedir. Bizim kızların Türkçe öğrenmelerinden mutlaka müstefit ve memnun olur.”

“Muradımın bir yanı da, siz böyle cemiyetlerde bulundukça iki genç kızın bir genç hoca ile bir evde yalnız kalmalarıdır.”

“Yok! İşte bu şüphenize mahal veremem. Allah için, Râkım Efendi bizim kızlardan daha mahcup çocuktur. Kendisine yalnız benim değil, bütün Beyoğlu’nun yerden göğe kadar kefaletleri vardır.”

İşte buralarını hikâye etmekten muradımız, Râkım hakkında Ziklas ailesince hâlâ günden güne artmakta bulunan muhabbet ve itimadın derecesini göstermektir. Hele kızlar Râkım’dan başka kimseyi düşünmeyip ellerinden doğrusu Türkçe kitaplar düşmezdi. Hâfız’ın bahsi geçen gazelini kendilerine verdikten sonra, her ders bitiminde rica minnet Divan-ı Hâfız’dan birkaç gazel daha okuturlar ve en beğendikleri beyitleri tercümeleriyle beraber mecmualarına kaydederlerdi. Nihayet Râkım bunların bir ricaları üzerine dahi Divan-ı Hâfız’ı yine baştan aşağıya kadar okutmayı vaat eyledi. Bu vaadin yerine getirilişini okurlarımıza sunmak is-

tersek de merakımız burada Hâfız'ın Divanı'nı kopya etmek olmadığından yalnız ilk defa olarak Hâfız Divanı'nın nasıl okunduğunu göstermek isteriz. Bunu söylersek ve okurlarımız da kızların hangi beyitleri seçip ve Râkım'ın bu beyitleri nasıl ve ne yolda tercüme eylemiş olduğuna dikkat ederlerse, bunlar arasındaki münasebete de kesin bilgi hasıl olmuş olur. Şöyle ki:

Râkım “Elâ yâ eyyühe’s-sâkî”den³ başlayarak ilk gazeli tamamen okuyup tercüme eylediğinde, kızlar bunda seçmeye değer bir beyit bile bulamadılar. Zira kendilerinde tasavvufa dair hiçbir maya bulunmadığından manevi dünyadan alınacak zevkten bunların dimağı mahrumdu. İkinci gazele geldikleri zaman:

*“Key deher dest în garaz yâ Rab ki hem-destân şevend
Hâtır-ı mecmû ‘-ı mâ zülf-i perîşân-ı şumâ”*

beytini Râkım “Gönül ister ki, ben seni zülûflerin perişan bir letafet hâli içinde göreyim ancak ah ne fayda ki, ne zaman senin zülûflerin perişan olursa, benim de zihnim perişan olur. Yâ Rab bu emel ne zaman elverip hasıl olacak ki, sizin perişan zülfünüzle benim hatırımın tamamı bir anda bir araya gelecekler?” diye tercüme etmiş olduğundan Can ile Margrit hemen kaleme sarılarak bu beyti ve bu manayı kaydeylediler. Ondan sonra:

*“Azm-i dîdâr-ı tu dâred cân ber-leb âmede
Bâz gerded yâ ber âyed çîst fermân-ı şumâ”*

beytini büyük bir arzu ve istekle dinleyip tercümesiyle kaydeylediler ki, Râkım bu beyti de şu suretle tercüme eylemişti:

“Aşkının derdiyle eridim. Hayatımın kalanından da ümidim kalmadı. Şimdiyse dudaklarım üzerine gelmiş olan şirin canım seni görmek ister. Fırlayıp çıksın mı, yoksa yerine ricat eylesin mi, fermanınız nedir?”

³ Hafız Divanı'nda bulunan ve “Ey Sâkî” diye başlayan ilk gazel

Bu mana kızların o kadar rağbetine mazhar olmuştu ki, az kaldı evvelki beytin kaydını bıraksınlar. Lakin sonraki beyit ondan daha fazla ilgilerini çektiğinden hayretler içinde onu da kaydettiler ki bu beyit ve tercümesi şudur:

*“Dûr dâr ez hâk u hûn dâmen çü ber mâ bogzerî
Kenderîn reh geşte bisyârend kurbân-ı şumâ”*

“Yüzünün güzelliği, mükemmelliğinin fazlalığı âlemi birbirine kattı. Herkes senin uğrunda can vermeyi nimet tanıdı. Şimdi âşıkların hâlini görmek için bizim semtimizden geçtiğin vakit eteğini kandan, topraktan daha doğrusu kanla yoğrulmuş bu korkunç çamurdan koru, yukarı kaldır. Zira bu yol üzerinde sana kurban olarak kanını akıtmış, canını teslim etmiş olanlar çoktur.”

Bu gazelden başka bir beyti seçmediler. “*Sâkî be-nûr-ı bâde*” gazeliyle, “*Sûfî beyâ*” gazelinden ve “*Sâkiyâ berhîz*” den hiçbir beyti seçmediler. Hele “*Dil mîreved zi destem*” gazelini âdeta anlaşılmaz bir mana zannedip “*Revnak-ı ahd-i şebâbest*” gazelinde kayda şayan bir iki mazmun buldularsa da, yukarıdaki beyitler derecesinde olmadığı için kaydetmekten vazgeçtiler. “*Eger ân Türk-i Şîrazî*” gazeline geldiklerinde:

*“Bedem güftü ü hursandem afâkallâh nîkû güftü
Cevâb-ı telh-i mîzîbed leb-i la’l-i şekerhâ râ”*

beytini pek zengin ve renkli bulmuşlardı. Zira bunu Râkım da aşağıdaki gibi pek nazik bir şekilde tercüme eylemişti.

“Hava ve hevesin mucip olduğu perişanlık bende ne zihin bıraktı ne şuur. Bu yüzden her hâlim ve sözümde bin küstahlık etmekteyim. Nihayet sözlerimin perişanlığından incinip bana fena söz söyledin, beni tekdir ettin. Lakin ben bu tekdiri pek beğendim. O lâl gibi dudaklara, şeker çiğneyip, şeker akıtan ağza acı söz yakışır mı? Elbette o gül goncası ağızdan çıkan her söz benim için tatlıdır.”

Sonra, “*Sabâ be-lutf be-gû*” ve “*Dûş ez- mescîd*” gazelleri okunup bunlar içinde kaydetmeye ve yazmaya değer bir şey bulunamadı. “*Be-mülâzimân-ı sultan*” gazeliyle “*Salâh-i kâr kücâ*” gazeli de öyle geçti. Yalnız “*Mâ bereftîm*” gazelinde şu beyit makbul oldu:

*“Beseret ger heme âlem beserem tîğ zenend
Ne tevân berd hevâ-yı tû birûn ez sermâ”*

Râkım bu cüretli beyti yine şu cüretli şekilde tercüme eylemiştir:

“Sen ne zannediyorsun, Allah’ı seversen? Halkın kınayan ve lanet eden diline düştüm diye beni korkak mı, senin aşkından vazgeçer mi zannediyorsun? Senin başına yemin ederim ki, cümle âlem aleyhime kıyam ederek başıma kılıç vururlarsa bile senin hava ve hevesini benim başımdan dışarıya çıkaramazlar. Kanımı akıtsalar kanımdan buharlaşan buhar hep senin hava ve aşkının buharıdır.”

Kızlar o gece kaydedebilmiş oldukları şu beş beyti bir büyük ganimet bilerek kaydeylediler ki ondan sonra birkaç günler hep bunları tekrar etmekle uğraşmışlardı. Râkım’a en büyük lezzet veren şey kızların kendilerinde olan İngiliz aksanıyla Farsça okumalarıysa da bununla beraber beyitleri güzel okuyabilmelerine de merakı olmak hasebiyle, her beyti verdikçe beş on gün onun söylenişini ve okunuşunu düzeltmek için uğraşırdı. Gerçekten kızların bir Farsça beyti okumaları hakikaten insanın yüreğine ürperti verecek kadar latifti.

Hatırınıza gelir mi ki geçen kış içinde Mister Ziklas Râkım’dan alaturka bir ziyafet örneği görmek istemişti. Eğer bu meseleyi siz unutmuşsanız bile Mister Ziklas unutmamıştır. Bu nedenle bir gün eski vaadi Râkım’a hatırlattı.

Râkım:

“Baş üstüne efendim! Fakat işin içinde bir küçük müşkülât vardır.”

Ziklas:

“Nedir o müşkülât?”

“Şu ki, biz Müslüman olduğumuzdan, bizim kadınlar erkeklerden kaçır.”

“Bilirim ya! Fakat siz evli değilsiniz zannederim.”

“Değilim ama, evimde yine kadın eksik olmaz. Yani demek isterim ki alaturka bir ziyafet görmek isterseniz, o ziyafette kadınlar bulunamaz. Yok eğer ziyafet yalnız zevceniz Mistars ile kızlarınız için olacaksa, onlar alaturka ziyafetin tamamını görebilirler.”

“Ben zaten bu ziyafeti ancak onlar için istiyordum. Onlar görsünler bana anlatırlar.”

“Fakat işin bir tarafı daha var ki o da alaturkanın tamamlayıcısıdır.”

“O hangisi bakalım?”

“O da Türkler arasında kadın erkek ailece olan ziyafetlerin örneğini görmek.”

“Daha iyi ya arkadaş, daha iyi ya!”

“Ama o hâlde hiçbir kadın göremezsiniz. Yalnız oda kapısı tarafından bir siyah Arap kolunun içeri bir sahan uzattığını görürsünüz.”

“Benim ailem de benden kaçır mı?”

“Sizden kaçmaz ama, benden kaçır ya!”

“Ha anladım! Alaturkada öyle olacak. İşte biz yalnız burasını düzeltip değıştiririz, iş olur biter.”

“O zaman da tam alaturka olmaz.”

“Aman Allah'ı seversen, tam alaturka olsun da şu işi bir göreyim.”

“Pekâlâ!” deyip ileriki cuma günü için davete karar verilir. Kendi hanesine gelip de durumu Dadı Kalfa’ya açınca, biçare Fedai böyle ziyafete şaşırarak Râkım Efendi için bu zahmete de memnuniyetle katlanır. Hele bir iyisi ki, bu ziyafette gece gürültüsü olmayıp, misafirler yalnız kuşluk yemeğine geleceklerdi.

Zaten cumaya kaç gün var? Kaç gün varsa, o günler de geçip cuma gelir. Râkım hanesinde her şeyi hazır, her şeyi yolunda gördüğü için memnuniyetle erkenden kalkıp soluğu Beyoğlu’nda alır. “Ey, gidecek miyiz?”, “Gideceğiz,” sözleri söylenip iki tane araba hazırlanarak birisine Mister Ziklas ile büyük kız ve diğerine validesi Misters Ziklas ile küçük kız ve bir de Râkım binerek Azapkapısı ve Galata ve Tophane yolundan Salıpazarı’na varırlar. Râkım içeri girerken “Kimse olmasın!” nidasını bastırıp, bu nidanın ne demek olduğunu, niçin edildiğini Ziklas’a anlatır. İlk iş Ziklas’ı salona sokup, salon görüldükten ve Ziklas Râkım’ın güzel zevkliliğini onayladıktan sonra kendisi -karyolasını kaldırmış ve daha genişçe bulunmuş olduğu için- Canan’ın odasına aşırır. “İşte siz şimdi burada mahpussunuz,” diye onu orada bırakıp, sonra valide ile kızları salona alır.

Misters:

“Bizim Mister Ziklas nerede ya?”

Râkım:

“Efendim şimdi siz onunla bir araya gelemesiniz, yasak.”

Misters:

“Bu oldu mu ya?”

Râkım:

“Alaturka istemiyor musunuz?”

Canan salonda misafirlerin karşısına çıkıp Râkım’ın onu misafirlere takdim etmesi lazım gelirse de “hemşirem” deyip

uyduramadığı ve “Canan” diye kısa kestiği hâlde de muhatplara bir şey söylemeden olmayacağı için nihayet “cariyem, esirim” diye takdime mecbur olur. Kendisi derhâl yine Mösyö Ziklas’ın yanına gitmişti. Salonda valideyle kızlar Canan’a şaşmaya başlarlar. Onlar esir denilen şey Amerika’da olduğu gibi âdeta hayvanlar gibi tavlaya bağlanır zannında bulunduklarından bu esirin nasıl bir esir olduğuna şaşmakta mazurdular. Bir de Canan oldukça yanılsız bir Fransızca ile bunların hâlini hatırlarını sormaya başlayınca şaşkınlıkları daha fazla artsa da meseleyi sorup öğrenebilecekleri için memnun olurlar.

İngilizlerin hâli malumdur ya! Bir mesele hakkında malumat almayı merak ettiler mi, etrafıyla sormaktan, soruşturmaktan çekinmezler. Bununla beraber Canan’ın esir olup olmadığını, ne vakitten beri nasıl esir olduğunu sorduktan başka fiyatı kaç olduğunu da sual etmişlerdi. Kızdan “Efendim beni yüz liraya aldı,” cevabını alınca kendilerini bütün bütün hayret ettiler. Birbirine İngilizce “Canım hiç böyle bir güzel kıızı yüz liraya verirler mi?” diye soruşurlardı. Zira Canan’ın üzerinde yalnız üç-beş yüz liralık elmas bulunması bunlara bu hayreti veriyordu. Nihayet bunu da sordular. “Bu elmaslar sizin mi?” dediler. Canan da bu meraklı misafirlerin sıkılmadan, çekinmeden bu dereceye kadar sual etmelerine şaşarak ve biraz da utanarak bu mücevherleri efendisinin kendisine hediye ettiğini söyledi.

Gerçi Misterys Ziklas, Canan’ın güzel terbiyesini pek beğenerek kızcağızı sevmişti. Evet, kızlar da edep ve terbiyesini takdir eylediler. Niçin? Kim bilir! Birbirinin kulağına İngilizce olarak, “Yüz liraya alınmış olan bir esire böyle beş altı yüz liralık elmas ihsan olunması ne demektir?” diye hasbihâl ederlerdi!

Salonda bu işler cereyan ederken, Râkım öte tarafta Ziklas’a böyle bir alaturka ziyafetin usul ve âdetini anlatırdı. Ziklas bir iki saat zevcesi ve çocuklarıyla bir araya gelme-

sinin yasaklanmasına razı olamayarak şu alaturkanın içine biraz da alafranga katmak ve onları kendi yanına koyuvermek meselesini Râkım'a hatırlattı. Râkım bu keyfiyeti zevcesiyle kızlara haber verince onlar da münasip görerek bir ara üçü birden Ziklas'ın yanına geldiler. Râkım'ın hanesinde ne görseler bunların hayretini çekerti. Hatta Canan'ı bile herife haber verdiler. Margrit "Baba, benden güzel bir kızı yüz liraya satın alıyorlarmış," deyip de babası da şaşırınca Râkım "Hayır efendim, o satın alındığı zaman ancak yüz lira ederdi. Şimdiyse bin beş yüz, iki bin lira kıymeti vardır," dedi. Bu sözler de Ziklas'ı şaşırttı ve "Vallahi tuhaf, insan için de kıymet var ha, ne âlâ! Ben kızlar ile bacıyı satarım. İkişer bin liradan altı bin lira, az para değildir," dedi.

Râkım:

"Hay hay, satmalı ya! Hazır hanımlar Türkçe de öğrendiler. İyi bir Türk ve Osmanlı hanımı olurlar.

Margrit:

"Fena mı sanki?"

Can:

"Mahpus gibi evin içinde kapalı oturmasam, Türk hanımı olmaya razı olurum."

Râkım:

"Türk hanımı değil ya, işte Canan gibi bir esir bile ev içinde mahpus olmuyor, her istediği yere gezmeye gidiyor."

Margrit:

"Hem baba, kızın üzerinde birkaç bin şilinlik elmas var."

Râkım:

"Gördünüz mü bir kere, ne kadar iyi şey! İşte sizin de öyle birkaç bin liralık elmasınız olur."

Ziklas:

“Lakin Râkım Efendi, esareti bir vasfediyorsunuz ki, benim bile köle olarak satılmaya heves edeceğim geliyor.”

Bu lakırdı üzerine biraz gülüştüler, mülüştüler. Lakin kızlar Canan’ı bir daha görmeyi merak eylediklerinden, babalarının yanında duramayıp yine Canan’ın yanına salona gittiler.

Canan bunlara bahçeyi gezdirdi. Çiçeklerini, güvercinlerini, kuşlarını, iki güzel tavuğuyla, bir horozunu, bir kuzusunu, her şeyini gösterdi. Bu hayvanları kızlar ziyade sevip kendileri bu kadar zengin oldukları hâlde böyle güzel şeylere malik olmadıklarına üzüldüler. Ondan sonra Râkım’ın kendi odasına girdiler. Kütüphaneyi görünce karıştırmaya başladılar. Her kitabı açıp birkaç kelimesini gözden geçirirlerdi. Canan bunların Türkçe okuduklarını gördüğü zaman o kadar şaşırmadı. Zira durumu, efendisinden haber almıştı. Kızlar numunehaneyi de ziyaret eylediler. Sonra Râkım’ın kendi eliyle yazdığı bir romanın müsveddelerini karıştırmaya başlayıp ancak hızlı yazıldığı için biraz okunaksız yazılmış olan el yazısını okuyamadılar. Nihayet her biri bir yere oturup söze başlandı.

Margrit:

“Bu hanenin başka odası yok mudur?”

Canan:

“Şu tarafta bir odası daha vardır ki onda Dadı Kalfa yatar.”

Can:

“Dadı Kalfa ne demek?”

Canan:

“Dadı Kalfa bir Arap’tır ki efendiyi kucağında büyüttmüştür.”

Margrit:

“Arap mı? Şimdi nerededir o?”

Canan:

“Aşağıda hazırlık yapıyor.”

Margrit:

“Bu oda Râkım Efendi’ye mahsus oda mıdır?”

Canan:

“Evet!”

Can:

“Ya siz nerede yatarsınız?”

Canan:

“Benim odam içerideki odadır. Hani ya pederinizin oturduğu oda.”

Margrit:

“Yok yok, orası yatak odası değil. Orada yatak yok!”

Canan:

“Siz geleceksiniz diye kaldırdık.”

Can:

“Hiç öyle değil.”

Canan:

“Niçin öyle olmasın?”

Can:

“Siz Râkım Efendi’nin karısısınız.”

Canan:

(Pancar gibi kesilerek) “Hayır Matmazel, ben onun esiriyim.”

Margrit:

“Yok yok, öyle de değil. Siz onun *concubine*⁴ hani ya şu ne derler, odalık... Ben bilirim, Osmanlılarda hep odalık var.”

Canan:

(Daha ziyade bozularak) “Hayır hayır! Bizim efendi öyle şey bilmez.”

Can:

“Yoksa sizi sevmez mi? Ama sevmemiş olsa size bu kadar elmas vermezdi. Siz bizden saklıyorsunuz.”

Canan:

(Bu kızların ta bu dereceye kadar serbestliğine canı sıkılarak) “Sever ama odalık gibi değil, kardeş gibi sever.”

Margrit:

“Nafile, nafile! Hiç kardeş gibi sevmek mümkün olur mu? Siz varınız, yine bizden saklayınız. Biz sizi tebrik ederiz. Râkım Efendi çok güzel, çok akıllı, çok kâmil!”

Lakırdı bu dereceye gelince İngiliz kızlarının ikinde de tavır değişti. Bunların çehrelerini bir ehl-i dikkat görecektense âdeta Canan’ı ziyadesiyle kıskandıklarına dair yüzlerinde yüzlerce alâmet görürdü. Gerçi kendileri bu hâlin farkında olmasalar da Canan işi oldukça iyi anlayarak ve hâlbuki kızların kendisinden alıp veremedikleri ne olduğunu dahi anlamamaya, o da hâl ve tavrıyla kızlara husumet ediyordu.

Bir ara Canan bazı işleri için dışarı çıktı. Bu kere kızlar kendi aralarında konuşmaya başladılar:

“Senin hakkın vardır Margrit. Bu kız Râkım Efendi’nin odalıdır.”

“Onu bilmeyecek ne var? Dikkat etmedin mi, nasıl kıpkırmızı oluyordu.”

4 İng. concubine: Nikâhsız eş

“Lakin güzel kız değil mi?”

“Oh, neresi güzel?”

“Yok yok, güzeldir ama...”

“Aması nedir bakalım?”

“Ben demek isterim ki, Râkım Efendi’ye layık değildir.”

“Güzel dedikten sonra niçin layık değildir diyorsun?”

“Güzelliği için layıktır. Fakat ne kadar olsa esir! Ama ne zararı var? Varsın esir olsun. Esir ama, bak ne kadar mesut. Râkım Efendi’nin odalığı olmuş. O güzel, Râkım Efendi güzel. Hem güzel hem kâmil...”

“Sen de galiba kıskanıyorsun!”

“Ne kıskanayım?”

“Vallahi hülya bu ya! Böyle bir esir olmayı benim bile canım isterdi. Ben Râkım Efendi’nin odalığı olsam, gece gündüz ona Farsça şiir okutur dinlerdim.”

“Bakalım bu zavallı esire bize istediği kadar riayet ediyor mu? Biz kim? O ...”

“Ben sana bir şey söyleyeyim mi Can? Râkım Efendi bu esiri mutlaka pek seviyor. Bize dediği gibi Türkçe okuttuktan başka bak Fransızca da okutmuş.”

“Hem dışarıdaki piyanoyu gördün mü?”

“Gördüm, ama bakalım onu kız mı çalıyor?”

“Ya kim çalacak! Râkım Efendi piyano çalmasını bilmez.”

“Gördün mü bir kere, demek oluyor ki, hoca bulmuş ona piyano da öğretmiş. Demincek ne diyordu? Bu kız alındığı zaman yüz lira ancak ederdi. Şimdi iki bin lira eder diyordu. İşte onu böyle talim ve terbiye ettiği için, bu kadar kıymet buluyor dernektir.”

Biz hikâyemizce asıl Can ile Margrit ve Canan meyanında cereyan eden sözlere muhtaç olduğumuzdan, ona dair biraz tafsilat verdik. Öteki odada Râkım ve karı koca Ziklaslar arasında cereyan eden sözlerse hep havadan sudan şeylerdi. Bir süre sonra kızlar da salona çıkarak Canan da yanlarında olduğu hâlde piyanoya oturdular. Artık Ziklas'ta keyifler katmerleşmeye başladı. Gâh alafranga gâh alaturka havalar çaldılar. Özellikle en sevdikleri "Ey sabâ, esme, nigârım" şarkısını iki defa çaldılar. Nihayet yemek vakti gelmekle Râkım sofra iskemlesi, pirinç sini, sofra bezi, uzun peşkir elinde olduğu hâlde Ziklas'ın bulunduğu odaya girip kaşıklık kesi-si, ekmek sepeti, tuzluk, biberlik, erkân minderleri⁵ hasılı tam alaturka bir sofranın bütün eşyasını Ziklas'a gösterdi. Deli İngiliz, bunları alıp birer birer bakar ve her biri hakkında detaylı bilgi alıp her aldığı bilgiyle de başka başka şaşardı.

Hepsi sofraya oturdular. Usulüne göre çorbayı içtiler. Sonra, önceden kendisine söylendiği gibi bir Arap eli, yahni sahanını kapı arasından uzattı. Ziklas bunu görünce o kadar şaşırdı ki merakından kalkıp Arap'a bakacağı geldi. Hatta kızlar yerlerinden davranmışlardı bile, valideleri yasaklayınca oturdular.

Henüz alafranga sofrada yemek yememiş olan bir Türk'ün alafranga usulüyle yemek yediğini görmek gerçekten insanı güldürür. Örneğin önünde tabak içinde bulunan eti bıçakla keserek çatala yemeyi beceremeyenler elleriyle kopardıktan sonra çatala saplayıp aldıkları görülür ki bu acemilik insanın pek hoşuna gider. Lakin hiç alaturka yemek yememiş bir İngiliz'in alaturka yemek yemesi, insanı katılcıya kadar güldürecek bir şeydir. Hele bugünkü misafirlerin yemek yemeleri kendilerini bile güldürtmekteydi ya! Mesela yahni sıcak sıcak gelmiş olduğundan Ziklas'ın aceleyle parmaklarını sahanın ta dibine kadar daldırdığı anda can acısıyla kolunu yıldırım gibi bir süratle geriye çekerken yanında bulunan

5 Destek minderleri

zevcesine bir dirsek vurup biçare kadını devirmesi, az buz kahkahalarla gülünecek seyirlerden değildi.

Her ne hâl ise, yemek de yenildi. İkinci üzereydi ki, misafirler geri döndüler. Ancak Mister ve Misters Ziklas birkaç gün evvel Madam Jozefino'nun Râkım'ın hanesinde alaturka yaşayıştan aldığı lezzeti alarak gittiler. Kızlarsa hatta oraya geldiklerine de pişman olarak gittiler.

Niçin?

Kim bilir? Şu kadar var ki, bunlar Canan'da her ne görmüşlerse cümlesini kıskanarak gitmişlerdi. Bunu da ister çocukluklarına veriniz, ister...

DOKUZUNCU BÖLÜM

Olay yine bildiğimiz şekilde gitmeye başladı. Yani Râkım her şekilde tercümanlık, yazarlık ve muallimlik hizmetlerini güzelce yerine getirmeye devam ediyordu. Durumda görülen ufak bir değişim varsa, o da kızların Râkım'a karşı olan davranışlarının biraz başka bir tarza dönüşmesiydi.

Mesela davetten birkaç ve belki beş on gün sonraya kadar Râkım bunlarla üç dört defa daha buluşmuş ve birleşmiş olduğu hâlde kızların ikisi de hele büyüğü yani Can, o sevgili muallimlerine âdeta kin, nefret ve husumeti ima eder birtakım vaziyetler, tavırlar gösterdiler. Hem de bu vaziyetler ve tavırlar öyle farkına varılamayacak ve anlaşılamayacak şeyler değildi. Hatta Râkım bu hâllere âdeta kendisinin orada artık lüzumu kalmamış olmak gibi bir anlam yüklemeye başladı. Bunun üzerine bir gece bilerek dersi terk eylemişti. Fakat ertesi defa gittiğinde kızlar dersi niçin terk eylediğini ve ne mâni olduğunu ve gelmediği için canları pek ziyade sıkıldığını söyleyerek, Can “Bilmez misiniz ki, ders bizim için en büyük bir eğlence oluyor. Biz yürek sıkıntılarımızı hep bu dersle defediyoruz,” dedi. Hazır söz bu kadar açılmışken Râkım biraz daha açarak şüphesini halletmek istedi. Ancak “Söz sözü açar, açılan sözler istenilmeyen sözlere kadar varır,” diye düşünerek yine sözü kısa kesmeye lüzum gördü.

Ondan sonra kızların tavrı daha başka bir hal aldı. Ders bittikten sonra edilen sözler Canan'ın yerinin yoklanmasından başka bir şey değildi. Bu sorgulardaysa Can küçük kardeşiyle yarışır. Canan'ın ne yolda eğitim ve terbiye edilmiş olduğundan başlayarak ta şu an hanesinde ne hizmet ve emel

üzere bulundurulmakta olduğuna kadar soruldu! Râkım bu suallere kaynak bulmak için pek çok kafa yormaya muhtaç değilse de bulduğu sebepleri beğenmediğinden zihnine gelen her şüpheyi bertaraf eder ve her suale bir uygun cevap bulup, mesela kızın şu an evde ne hizmet ve emel üzerine bulunmakta olduğuna da “Dadı Kalfa pek yalnızdır. Zaten yukarı hizmeti için de bir adam lazım değil mi? İşte Canan evin içinde yukarı hizmetine mahsus bir kızdır,” demişti. Ancak Can’da merak öyle bir derecedeydi ki, öyle olur olmaz cevaplarla kanaat etmiyor. Canan hakkında aldığı şu cevaba da hiç olmazsa “Acayip! Fam dö şambr. Yukarı hizmetçisi bu kadar genç, güzel, süslü bir kız olsun! Yukarı hizmetçisinin üzerinde üç-beş yüz liralık elmas bulunsun!” diye bir hayret gösterir ve bu hayretle Râkım’ın zihnine hücum eden şüphelere son derece kuvvet verirdi.

Hasılı, İngilizlere verilen davetten üç ay kadar zaman daha geçti. Bu müddet içinde Canan’ın efendisi huzurundaki hürriyeti biraz daha genişleyip mesela Dadı Kalfa’nın gözleri arada bir salon içinde filanda Râkım’ın kolları Canan’ın boyunda olduğu görüntüsüne ilişir oldu. Eğer Dadı Kalfa meraklı bir kadın olsaydı ihtimal ki daha latif seyirleri bile yakalayabilirdi. Lakin oğlunun, efendisinin velhasıl âlemde varı bulunan Râkım’ın saadet hâline dair aramadığı hâlde bulunduğu bu gibi bahsettiğimiz deliller ona yeterli olup bunun alt tarafını da Canan kendisinden saklamayarak anlatırdı. Aman Allah’ı severseniz ne gibi olayların olduğunu anlatırdı?

Vallahi doğrusunu isterseniz anlattığı olaylar içinde gerçeklerden pek çok sır bulunabilirdi. Kızın verdiği malumata göre geceleri efendisi Canan’ı huzuruna çağırıp birkaç saat hâlleşirler, dilleşirlermiş. Lakin aralıkta bir Canan’ın yüzünde, gerdanında filanında görülen siyahlıklar Canan gibi bir cariyeye ve Canan mevkiinde bulunan bir kadın için yüz karası sayılacak izlerden sayılmayıp bilakis yüz aklığına delâlet edebilirlerdi.

Aferin Râkım, gerçekten mesuttu ha!

Evet öyleydi. Lakin Râkım için her saadet biraz göz yaşıyla karışık olarak akıp gelmek nasibi olduğundan bu kardarcık bir saadet dahi bir hayli göz yaşları karşılığında hasıl olmuştu. Şöyle ki:

Efendisinin her haftada iki gece ders vermek için hanelerine giderek gece yarılarında kadar kaldığı öğrencilerin nasıl şeyler olduklarını Canan gördükten sonra birçok vesveseler içini yiyip bitirmeye başlamıştı. Geceleri Râkım hanesine geldikçe kızın gözlerini kıpkırmızı bulur ve hatta bazı kere de kirpikleri hâlâ yaş, sesi hâlâ titrek, nefesi dar ve içi dolu olduğu hâlde rast getirirdi. Biçare Canan'dan bu ıstıraplı hâli defetmeye Râkım aşk icabı mecbur değil midir ya? Ey, bir âşık, âşıkasının bu gibi üzüntülerini neyle defeder? Elbet alakasının, ayrıcalığının, muhabbetinin, sadakatının teminiyle. İşte bu muhabbeti temin yollarının apaçık işaretleriydi. Canan'ın yüzünde, gerdanında merdanında görülürdü.

Felâtun Bey'i hatırdan tutuyor musunuz?

Adam, bırak şu hoppa zevzeği!

Yok ama, bu hikâyenin yarısı da ona mahsustur. Şu üç ay içinde onun durumunun da ne dereceye vardığını bilmeye mecbursunuz.

Otel "C"nin fiyatla masarifi filanı artık kendisine ağır gelmeye ve fahiş görünmeye başlamıştı.

Vay, demek oluyor ki aklını başına almaya başladı ha!

Evet, zira akçe ile akıl ikisi bir yerde pek de anlaşmazmış. Bu hükmün en büyük kuvveti Felâtun Bey üzerinde görünmekteydi. Ettiği sefahatler yolunda servetinin dörtte üçü kadarı elden gittikten sonra onun yerine ister istemez o miktar akıl gelmiş olduğundan, güya az masrafla yaşamak için mevsimin de icabına uygun hareketle Büyükdere'de bir hane kiralamış ve Madama'sını da oraya götürmüştü.

Biz şimdilik İngiliz kızlarına bakalım, İngiliz kızlarına! Zira onların hâli zihnimizi gıcıklamaya başladı.

Evet, öyle oldu. Lakin ne fayda ki, biçare büyük kız yani Can, bir hastalığa tutuldu. Bu hastalık nedir kimse bilmez. Ortada hastalığın vücudu yok ki! Başlangıcı azim bir iç sıkıntısı oldu. Kızcağız bir yerde oturamaz. O kadar sevdiği ve elinden düşürmediği Türkçe kitapları bile artık kendisini eğlendirememeye başladı. Peder ve validesi bu hâli ziyadesiyle merak ederek hekimlerin de uygun görmesiyle her gün kızcağızı arabaya bindirip Taksim'den aşağı kırlara kadar götürür, dolaştırır, eğlendirirdi. Ancak kız bununla bile eğlenemez oldu. Babası "Haydi kızım, işte arabamız hazır. Biraz gezmeye gidelim," dediği zaman, kızı âdeta füturla zorluk gösterip pederi "Bugün de nereye gidelim?" dedikçe kız "Siz neresini isterseniz oraya gidelim. Benim için her yer birdir," der ve babası kızı kıra değil a, cennete götürse eğlendiremediğini görürdü.

Böyle bir hastalığa yakalanan kimse ne olur bilirsiniz ya! Günden güne solar, sararır, zayıflar. İşte Can da öyle oldu. Felâtun Bey'in de demiş olduğu gibi havuç ve hatta pancar gibi olan o gürbüz İngiliz kızı, ayva gibi de değil, belki patates kadar renksiz oldu kaldı. Dudakları dertli koyunların akciğerleri gibi olmuştu. O mavi gözler çukurlaşmış köhne firuzeye dönmüştü.

Kızcağının bu hâle girişine Râkım da acırdı. Nerede maharetli bir tabibe rast gelse bu hastalığın alametini zikredip hekimin fikrini sorsa da hekim biraz düşünüp taşındıktan ve bu hastanın kimin nesi olduğunu sorup da, Râkım'dan da kendisi için pek aziz bir kız olduğu cevabını aldıktan sonra, sözünü, çehresi tasdik etmeye etmeye "Zararı yok geçer!" deyip başka bir şey söylemezdi.

Bir ara Türkçe dersini de iptal ettiler. Bir ara kızı Kadıköy'de bulunan dostlarının hanesine hava değişimi için gönderdiler. Lakin biçarenin can sıkıntısı orada bir kat daha arttı. Hanesine yani kız kardeşine Türkçe şiirler defterini göndermesine dair mektup yazıp kenarına "Râkım Efendi arada bir kendisini yoklamaya gelirse memnun olacağını" da hamış¹ olarak

¹ Mektubun altına ilave edilen yazı, dipnot

yazmıştı. Kız, defterini göndermekle beraber hamîşi de babasına gösterdi. Hiç dünyada Can'ı memnun edecek bir şey olur da babası ondan esirger mi? Derhâl Râkım'a adam gönderip o akşam fevkalâde olarak Râkım Ziklas'ın hanesinde bulundu.

Ziklas:

“Canım Râkım Efendi, size bir şey rica edeceğim. Bizim Can diyor ki, siz arada bir kendisini ziyaret ederseniz memnun olacaktı. Gerçi bu hizmet sizi kendi kazancınıza hizmetten menederse de korkmayınız ben karşılarım.”

Râkım:

“Estağfurullah Mister Ziklas, menfaati bu kadar ayrıntısına kadar düşünmek belki Avrupalılarda varsa bile, Osmanlılarda yoktur. Baş üstüne, yarın giderim.”

Ziklas:

“Bu akşam gitseniz? Gerçi vapurlar yoktur ama bir kayık tutarsınız.”

Râkım:

“Gece vakti nasıl olur ya! Sonra hane sahiplerine rahatsızlık vermiş olurum.”

Ziklas:

“Of, evet öyle! Şu kıza bir yüreğim acıyor ki...”

Râkım:

“Kimin yüreği acımıyor!”

Ertesi sabah erkenden Râkım kendisini Kadıköy'de buldu. Can, hocasını görünce biraz güler yüz gösterdi ki, şu hâl hane halkınca da sevinç sebebi olup derhâl keyfiyeti pederine ve validesine yazdılar. Ah babalık, ah analık! Öğle üzeriydi ki, bunlar yanlarında Margrit de olduğu hâlde Kadıköy'e damladılar. Zira Can'ın güler yüz göstermesi kendileri için pek büyük nimetti.

Margrit, kız kardeşini Hâfız Divanı elinde olduğu hâlde buldu! Can da validesini ve pederini görünce daha ziyade bir ferahlama gösterdi ki, cümlesi Can'ın bu ferahlık hâlinde memnun kaldılar. O gün akşama kadar oturup akşam üzeri Can da birlikte gitmeye heveslendiğinde buna da ziyadesiyle memnun olarak hepsi birlikte döndüler.

Ey bari kız ondan sonra...

Evet, ondan sonra daha beter oldu. Hanelerine girdiğinin üçüncü günüydü ki kızın tavrı bütün bütün bozulup âdeta yatağa düştü.

O zamana kadar kendisini tedavi etmekte bulunan doktor “Z” bile kızın hastalığının ne olduğunu bir türlü teşhis edemeyip verem olmasında karar kılarsa da, bu marazın alametini dahi tamamıyla göremezdi. Nihayet bir gece Tarih-i Atîk’i² okurken bir fıkraya tesadüf edip, ertesi gün o fıkra mucibince hareket etmeye karar verdi.

O fıkra neydi?

Fıkra nenize lazım? Ettiği harekete bakınız da işi anlırsınız. Ertesi sabah Ziklas'ın hanesine gidip kızın devamlı olarak kimlerle görüştüğünü sordu. Ziklas, kendi ailesinin fertleriyle Râkım'dan, uşaklardan başka ancak iki üç adam sayabildi. Tabip “Z” o gün ikindiye doğru bu adamların hepsinin orada hazır bulunmasını talep edip fakat hiçbirisi hastanın yanına sokulmayarak başka bir odada alıkonulmasını tavsiye eyledi.

İkinci vakti tabip bu adamları istediği gibi bir odada hazır buldu. Misters Ziklas'a bu adamların birisini içeri sokup o çıktıktan sonra diğerini göndermesini tembih ederek kendisi Mister Ziklas ile beraber hastanın yanına girdi. Biçare kızcağız son derece bir zayıflık içindeydi. Tabiple babası ellerini kızın yüreği üzerine koyup kalbinin gayet zayıf olarak vurmakta bulunduğuna dikkat ettiler. En evvel içeri giren kom-

2 Eski tarih

şu çocuğu bir İtalyan'dı. Kız kendisini görünce biçare kendi derdini bırakıp "Nasılsınız Mösyö Sirano, iyi misiniz?" diye çocuğun hâl ve hatırını sordu. Sirano gelip hastanın elini tuttuğu ve o da hâl hatır sorduğu hâlde Can'ın yüreğindeki harekete hiçbir arıza gelmeyip kalbin tamamen rahat olduğu görüldü. Tabip tarafından yapılan işaret üzerine çıkıp ikinci defasında yine komşulardan evli bir Rum girmişti. Kalpte hâlâ fevkalâde bir hareket yok. Ondan sonra arabacı Fransız girip yine bir değişiklik görülemeyerek dördüncü nöbette içeri Râkım girdi ve daha kapıdan girerken kalp uykudan uyanır gibi silkinip şiddetle vurmaya başladı.

Tabip derhâl Ziklas'ın kolunu dirseğiyle dürttü. Ziklas da "Anladım," anlamında gözlerini kapadı.

Hâlbuki Râkım'ın gelişi üzerine kızda görülen değişim yalnız bu kadar da değildi. Çehresinde birtakım neşe ve sevinç belirtileri de görüldü. Hocasıyla herkesten ziyade hâl ve hatır soruştu. Âdeta kalkıp yatağı içinde oturmak istedi. Oturdu ya! Tabipse artık diğerlerini imtihana gerek görmediğinden hepsinin gelip birlikte oturmasına müsaade etmişti.

Oradakiler hastanın odasında bulundukları esnada diğer bir odada tabiple Ziklas arasında şöyle bir konuşma geçti:

Tabip:

"Hocası girdiği zaman kalp hareketlerindeki farklılığı anladınız mı?"

Ziklas:

"Onu kim anlamaz? Elimin altındaki yüreğin göğsünü yarıp fırlayacağından korktum bile. Ah zayıf göğsün!"

"Efendim, söylemesi ayıp zannolunmasın. Bu kızın hastalığı, muhabbet, sevda hastalığıdır."

"Öyleyse bu muhabbet de Râkım Efendi'ye olacak. Öyle değil mi?"

"Benim söylememe hacet bırakmadınız."

“Ey, bunun ilacı?”

“Bunun ilacı yoktur efendim.”

“Sonra bu kız ne olacak?”

“Gerçi siz baba olduğunuz için size bu kadarını söylemek gerekmezse de artık işin sallanacak yeri kalmadığından söylüyorum. Bu kız, şu hâliyle daha iki ay yaşayamaz.”

“Aman Mösyö ‘Z’!”

“Amanı zamanı bu! Gerçi buna bir ilaç var. Var amma zannıma göre yapılamayacak bir ilaç.”

“Ben yaparım!”

“Kızınıızı Mösyö Râkım’a verebilir misiniz?”

Ziklas:

(Nihayetsiz bir heyecana düşüp bir müddet sükûttan sonra)
“Kızı öldürmeye mi razı olayım? Bana kalırsa ben veririm.”

“Olabilir ya, sizin bileceğiniz şey! İsterseniz Hoca Efendi’yi kızın yanına girmekten menederiz.”

“Bir faydası olur mu?”

“Hayır! Belki bir hafta evvel vefat eder de kurtuluruz. Siz bunu daha evvelden düşünmeliydiniz. Böyle genç bir hocayı kızların yanına sokmamalıydınız.”

“Siz Râkım Efendi’yi tanıyor musunuz?”

“Aşka, alakaya dair işaret olabilecek hiçbir değişim, hiçbir eser göremedim. Âdeta kıza kardeşçe acıılmaktaydı.”

“Ben de böyle tanır ve Râkım hakkındaki iyi niyetim üzerine yemin bile edebilirim. Yani bugüne kadar Râkım kıza böyle bir ümit verecek hiçbir söz söylememiştir, hiçbir tavır göstermemiştir derim.”

“Ben de sizinle beraberim. Lakin bir kızın, bir erkeği sevmesi için, erkek tarafından ona bir söz söylenmek icap etmez.

Size dahasını mı söyleyeyim? Eğer bunlar Râkım Efendi ile sevişerek, hâlleşerek sevişmiş olsaydılar kızınızda bu hastalık vaki olmazdı. Olsa olsa bu hastalığa bedel bir ahlaksız hastalığı gelirdi. Hâlbuki...”

“Vallahi Mösyö ‘Z’, pek doğru söylüyorsunuz. Ben Râkım’da böyle bir fikir olduğunu mümkün değil teslim edemem. Biçare kızcağızım kendi kendisine etmiş, kendi kendisine kıymıştır. Bakalım validesini, kızı, Râkım’ı razı edersem ben bu kızı Râkım’a veririm. Öldürmektense...”

“Eğer öyle bir şey olursa, belki ümitler kuvvetlenir.”

İşte o günkü muayene bu biçimle gerçekleşti. Ancak bu muayene esrarından ne kızların ne Râkım’ın ne de hatta Madam Ziklas’ın asla haberleri yoktu. O akşam Mister Ziklas gündüzki muayene esrarını karısına açtı ve kızın derdine ilaç ancak kendisini Râkım’a vermek olduğunu da söyledi. Vay Madam Ziklas’taki telaş, şiddetli üzüntü, itiraz. Katiyen reddyledi. Kızın bu kadar amcazadeleri, dayızadeleri filanları varken başkasına ve özellikle bir Türk’e ve yine özellikle kendi hocasına vermek utancını nasıl hazmedebileceğini kocasına sorarak ölümüne razı olmak lazım geleceğine karar verdi.

Biçare Misters Ziklas! Yüreğinin tasdik etmeyeceği bir hükmü vermişti. Hiçbir valide kızının ölümüne razı olabilir mi? Bir iki saat sonra evvelce vermiş olduğu kararın akılsızlığını anlayıp ağlayarak o da kocasıyla aynı fikre geldi. O günkü muayene esrarından Râkım’ın hiçbir haberi olmadığını söylemiştik.

Acaba kızın hastalığının kendi aşkından ibaret olduğunu olsun bilir miydi? Hayır! Can, biçare Canan için kendisine sorular sorduğu zamanlar Canan’ı kışkandığını anlamışsa da bu hasedin kaynağında ve sebebinde yürek altında gizli olan bir aşk ve tutku olması ihtimalini bulamamıştı. Bundan dolayı hastaya ne kadar ziyade acırsa bu duygu hep Can’a olan saf ve temiz sevgisinden kaynaklanıyordu. Hatta mu-

ayene günü akşam üzeri gözü sarkık büyük bir mutsuzluk içinde gelmiş ve bunun sebebini gerek Dadı Kalfa ve gerek Canan sual eylediği zaman, Can'ın ölüm hâlinde hasta olduğunu söylemiş olmasıyla o gece Canan, bir genç kızın ölüm hâlinde hasta olmasına tabii şefkati sebebiyle üzüldüğü hâlde kendisine Can hakkında bu kadar ilgili oluşunu da sormaya cesaret eylemişti.

Râkım:

“Allah Allah! De bakayım şimdi, şüpheye bir kat daha kuvvet ver!”

Canan:

(Bir tür ürpertiyle) “Hayır Efendiciğim, şüpheden değil! Sizi pek üzgün görürüm de onun için...”

Râkım:

“Nasıl üzülmem ya? Dağ gibi bir genç kız ölüm yatağında bulunsun da acımamak mümkün müdür?”

İşte görüyorsunuz ya, Râkım'ın Can hakkındaki sevgisi, insaniyet ve şefkat icabından başka hiçbir şey değildir. Bununla beraber Canan'ın Râkım nezdinde cüreti ne kadar artabilmiş olduğunu da görüyor musunuz?

Ertesi sabah Mister Ziklas'ın adamı yine gelip Râkım'ı davet eyledi. Râkım her şeyden evvel Can'ın hâlini sormuşsa da gelen adam ne malumat verecek? “Bugün daha ziyade iyicedir,” sözü bu konuda basmakalıp bir söz değil midir?

Kalktı. Artık başka bir işe bakmayıp doğruca Beyoğlu'na gitti. Mister Ziklas'ı Tabip Mösyö “Z” ile beraber bir odada bulup o da bunların yanına girdi.

Hastanın hâlini sorduktan ve iyi kötü bir cevap aldıktan ve dereden tepeden birkaç söz de konuştuktan sonra:

Tabip:

“Ey delikanlı! Biz sizi bugün niçin çağırdık bilir misin?”

Râkım:

“Hayrola Mösyö ‘Z’?”

Tabip:

“Bizim hastanın derdinin sebebi sizmişsiniz.”

Râkım:

(Lakırdının farkına varamadıysa da herhâlde telaşını saklamayarak) “Neden Mösyö ‘Z’?”

Tabip:

“Hem derdinin sebebi sizmişsiniz hem biz şimdi şifasını sizden bekliyoruz.”

Râkım:

(Ayakları suya ererek son derece bozulup) “Aman Mösyö ‘Z’! Benim hiç düşünmemiş olduğum şeyler mi söyleyeceksiniz?”

Ziklas:

(Ağlayarak) “Zararı yok Mösyö Râkım, zararı yok! Biz hiç sizin düşünmemiş olduğunuz şeyleri söyleyeceğiz. O şeyi ki siz hiç düşünmemiş olduğunuz hâlde, Can pek çoktan beri düşünmektedir.”

Râkım, bet beniz kireç kesilip buz gibi dondu kaldı.

Tabip:

“Dostum, bu kızın hastalığı, aşk hastalığıdır, muhabbet hastalığıdır ve bu aşk, bu muhabbet de sizedir. Dünkü muayene bu durumu ispat eyledi.”

Râkım:

“Mister Ziklas! Mösyö ‘Z’! Sizi her ne şekilde isterseniz temin için, her nasıl yemin isterseniz edeyim ki, ben bu söylediğiniz lakırdıdan şu saate kadar haberdar olmadığım gibi hâlâ da buna inanamayacağım geliyor.”

Ziklas ve Tabip:

“Biliyoruz,” dedi.

Râkım:

(Sözünü kesmeyerek) “Zira yüreğimi yokluyorum, yokluyorum da vallahi içinde böyle bir his bulamıyorum. Gerçi Can’ı sevdim. Övünerek söylerim ki severim. Margrit’i de severim! Lakin evladım gibi, kardeşim gibi, halis dostum gibi severim.”

Ziklas:

“Ben eminim a çocuk!”

Râkım:

(Sözünü kesmeyerek) “Onlar da beni severler ama dinim, namusum başına yemin ederim ki şimdiye kadar ben kendilerinden bu sizin sözlerinizi tasdik ve teyit edecek tek kelime işitmedim, davranış bile görmedim.”

Tabip:

“Buraları bizce, yani ailece biliniyor dostum. Sizden şüphemiz yoktur! Fakat size dediğim gibi bu kızın derdi aşktır. Bu aşk, sizin aşkınzdır. Bu kız şu hâlde kalırsa ölecektir. Eğer sizden istediğimiz şifayı esirgemezseniz, belki biraz ümit yolu açılır.”

Râkım:

“Benim elimden ne gelir?”

Tabip:

“Bizi ayıplamamanızı en evvel rica ederiz. Zira görüyorsunuz ki gencecik bir kızı ölümün kara pençesinden kurtarmak için çalışıyoruz. Şimdi sizi Mister Ziklas kendisine damat etmek istiyor.”

Râkım:

(Heyecan ve telaşla) “Kimi? Beni mi?”

Ziklas:

(Ağlayarak) “Evet oğlum, sizi! Ne yapayım? Bu işte ne sizin ne bizim kabahatimiz olmadığı gibi sanki kızın da kabahati yoktur. Sizin gibi bir meleği kim sevmez oğlum? Güzellığınız, olgunluğunuz, ilminiz, irfanınız, dürüstlüğünüz, bekar tavrınız hep bir kızı meftun edecek hâllerdir.”

Râkım:

(Daha ziyade telaşla) “Aman Mister Ziklas!”

Tabip:

“İşte böyle olacak. Sizin dininizin müsaadesi de vardır zannederim. Mister Ziklas ise serbest bir adamdır.”

Ziklas:

“Ne diyorsunuz Allah’ı severseniz? Ben kızımın Müslüman olmasına da razı olurum. İslâmiyet fena mıdır? Hep bir Allah’a tapmıyor muyuz? İnançlarımız arasında ne kadar fark var ki! İsa ve Meryem de bir kızı helakten kurtarmak için İslâm olmak suretinde inanç değiştirmesine müsaade eder.”

Râkım:

“Efendim oraları hep kolay. Lakin...”

Tabip:

“Artık lakin makin lazım değil. Bize bu fedakârlığı etmeli. Fakat ben zannederim ki, Mister Ziklas’a damat olmak sizin için fedakârlık değil, bilakis şereftir. Menfaattir bile!”

Râkım:

“Canım, orası kabul! Ben de kendimde bu şerefe layık göremiyorum. Lakin işin içinde başka şey var. Şu ki ben evliyim.”

Ziklas:

“Evli mi?”

Râkım:

“Evet, işte haber aldığınız cariye benim zevcemdir.”

Ziklas:

“Şu lakırdınıza inanmak için bana müsaade buyurmanızı rica ederim Mösyö Râkım.”

Râkım:

“Hayır efendim, inanmanızı rica ederim.”

Ziklas:

“Râkım Efendi, Râkım Efendi! Ben bu iş için size servetimin yarısını sunmaktayım. Çünkü bütün varlığım iki kızımındır. Başka kimsenin değildir. Eğer bu defa kızı, şu elini uzatmakta bulunan ölümden kurtarırsan, size akrabalık gibi bir yer ve dostluğum bir yana üç yüz bin İngiliz lirası derecesinde bir de servet sunarım.”

(Canan’ın kulakları çınlasın!)

Tabip:

“Ne saadet!”

Ziklas:

“Zaten o kız, o cariye, olsa olsa sizin odalığınız olabilir.”

Tabip:

“Hatta nikâhlısı olsa bile ne mâni var? Osmanlılar nikâhlı eşlerinden kolayca ayrılıp, bir diğerine daha nikâh olabilirler.”

Râkım:

(Bu sözleri son derece hayretle dinledikten sonra) “Mister Ziklas, ben fakir bir çocuğum. Halka arzuhâl ve evrak ve-saire yazarak, ders vererek ekmek paramı kazanmakta, yani demek isterim ki, benim gibi bir çocuğa ettiğiniz şu teklif ihya etmek demektir. Hususiyle, dostluğumuzu milyona-ra değiştirmem! Lakin ben gönlümü Canan’a vermişimdir.

O kız bu yuvaya esirken, ben onu mesut ettim, inancını göz önüne alarak bu inançla da kendimi mesut etmişimdir. Nasıl mümkün olur ki ben para için veya başka bir ümit için Canan'ı ağlatayım! Rica ederim efendim, ellerinizi öpeyim, beni bu tekliften af buyurunuz! Emrederseniz bir daha konanıza da gelmem.”

Râkım'ın şu sözüne gerek Ziklas gerek hekim ne kadar şaşıldılar biliyor musunuz? Hele hekim, âdeta Râkım'ın bu kadar tok gözlülüğünü eşekliğine hamletmek istedi. “A budala, yalancılıktan olsun bari şu Ziklas'ın teklifini kabul et de sonra sen yine Canan'ınla zevk et!” gibi düşünceler de hekimin aklına geldi.

Bu işe siz de şaşıyor musunuz? Öyleyse şaşkınlığınıza şunu da katınız ki, bu fikir Mister Ziklas'ın da aklına geldi. O da “Değil şu kızımı al da var kıza duyurmadan gizlice Canan'a olan aşkını yine muhafaza et!” dedi. Lakin isterseniz daha ziyade hayret ediniz. Pek isterseniz siz de Râkım'ın eşekliğini kabul edin. İşte Râkım bunu da kabul edemedi. “Mister Ziklas, bana bir şey teklif ediyorsunuz ki, bu teklifi size ve bana ve bütün dostlara ıstırap veren elemli bir acıyla etmemiş olsanız âdeta bana hakaret ediyorsunuz diye size güceneceğim gelirdi. Zira ben hilekârlığı, yalancılığı bütün dünya mükâfatına karşın kabul edemem. Nasıl olur ki, ah, nasıl olur ki, ben Canan'a ‘Seni seviyorum!’ diye yalan söyleyebilirim?” dedi.

Râkım bu sözü söylediği zaman gözlerinden damlayan yaşlar, sözünün pek ciddi olduğunu ispat ederdi. Ziklas ile tabip Mösyö “Z” bir müddet ümitsizce düşündüler.

Her biri her ne düşünmekteyse imkânına kendisinin de inanmadığını çehreleri belli ediyordu. Bir ara hep beraber ayağa kalkılıp gezinmeye başlandı. Nihayet Râkım “Mister Ziklas, eğer bir küstahlık ettimse affetmenizi rica ederim. Emrederseniz artık gideyim,” diye sessizliği bozmuştu... Ziklas Râkım'ı kucaklayarak “Nereye gideceksin oğlum, ne-

reye gideceksin? Küstahlığı sen etmedin biz ettik! Sen bize güzel ahlakından, tok gözlülüğünden, iffet ve sadakatinden, mertlikten, mürüvvetten, büyüklükten başka hiçbir şey göstermedin. Benim âlemde en büyük dostum da sen olacaksın ve sensin!” diye öpmeye başladı. İhtiyarın şu hâlinden tabip de şefkate gelmişti. Nihayet yine tabip, hatırına gelen başka bir şeyi de teklif ederek ortalığın bu hâlini değiştirdi.

Tabip:

“Şimdi öyleyse bir çare kaldı.”

Ziklas:

“Nedir Mösyö ‘Z’, nedir?”

Tabip:

“Bilmem buna Mösyö Râkım ne diyecek?”

Râkım:

(Gayet ıstırapla) “Buyurunuz Mösyö Doktor!”

Tabip:

“Gidelim kıza sizin de onu sevdiğinizi müjdeleyelim. Hatta pederiyle şöyle bir görüşmeniz olduğunu da söyleyerek eğer biraz vakte kadar kendisini toplarsa, nikâhınızı kıyacağını da anlatalım. Zira gördüğüm duruma göre bu kıızı en ziyade şu hâle koyan şey, derdini hiçbir kimseye haber vermemesidir. Eğer işi meydana atarsak cüretini, ümidini de artırmış oluruz.

Ziklas:

“Buna ne dersiniz Râkım Efendi?”

Râkım:

“Bana sorarsanız ben bunu da uygun görmem. Lakin bu tedbirle bir fayda kazanılacaksa, karşı da gelmem.”

Tabip:

“Sizin karşı gelmemeniz lazım. Kazanılacak faydayı biz biliriz.”

Tabibin bu görüşü üzerine Ziklas yanlarında olmadığı hâlde yalnız hekimle Râkım kalktılar kızın yanına gittiler. Her zaman olduğu gibi kızda Râkım’ı görünce yine bir farklılık, yine bir sevinç görüldü.

Hâl hatır soruldu. Hatta Can, Canan’ın dahi hâlini hatırını sordu. Râkım içeride, odada cereyan eden sözler üzerine kıza yolunda cevap vermiş mi zannedersiniz? Eğer Canan’a olan aşkından Can’a bir ipucu vermiş zannederseniz, hata etmiş olursunuz. Olanca temiz kalplilikle kızın sıhhatte, afiyette olduğunu arz eyledi. Derken Tabip Efendi tavrında bir büyük saflık, bir büyük mertlik göstererek söze başladı:

Tabip:

“Matmazel Can! Size bir şey söyleyeceğim, ama hayret etmeyeceksiniz.”

Can:

(Biraz rengi atarak) “Nedir Mösyö Doktor?”

Tabip:

“Mösyö Râkım bana bir sırrını açtı. Bilirsiniz ki, hekimlerle papazlar her sırra vâkıf olurlar ama, sır tutmayı da...”

Can:

(Çehresi daha da değişerek) “Bu sözlerini anlayamıyorum Doktor Efendi.”

Tabip:

“Delikanlılık bu, ayıp değil ya! Râkım Efendi’nin size...”

Can:

(Bütün bütün başkalaşarak) “Anladım, fakat şaşıyorum. Râkım Efendi beni kardeş...”

Tabip:

“Hayır efendim, âşıkane sevgi, kardeşlik sevgisinden daha kuvvetlidir. Öyle değil mi Mösyö Râkım?”

Râkım:

(Zaruri bir davranışla) “Ah! Öyle Doktor Efendi, öyle! Söylemeye dilim varmıyor ki, söz söyleyeyim, hâlimi kendim arz edeyim. Bari siz söyleyiniz. Ben kendisini böyle yatak içinde gördükçe ne hâllere girdiğime dikkat etmiyorsa, siz dikkatini çekiniz.”

Can:

“Acayip! Râkım Efendi. Gerçek mi söylüyorsunuz?”

Râkım:

“Pek gerçek efendim!”

Can:

“Şimdiye, kadar sizde ben böyle bir hastalık olduğundan şüphe bile etmemiştim.”

Tabip:

“Evet efendim! Sizin böyle yatağa girdiğiniz günden beri derecesi bir kat daha artmaktadır. Fakat bizim asıl diyeceğimiz şey, bu da değildir Matmazel.”

Can:

(Bayağı dermanını toplayıp) “Dahası mı var?”

Tabip:

“Dahası var efendim. Biz dün bu hâli pederinize açtık.”

Can:

(Evvelkinden ziyade bozularak) “Pederime mi?”

Râkım:

“Evet efendim!”

Tabip:

“Râkım Efendi’nin zorlamasıyla ben açtım. Müslüman dininde sizi kendi dininizde olduğunuz hâlde nikâh edebilmeye müsaade vardır. Pederiniz bu işe razı oldu. Hatta gelip size kendisi izdivaç teklif edecekti, ama babalık hâli malumunuzdur ya, şayet siz utanırsınız, o hicap eder diye... Zaten benim bu sırrı bilmeme güvenerek bu övünülecek hizmeti bana havale etti.”

Can :

(Yürekleri eritecek kadar acı bir tebessümle) “Acayip! Fakat siz bu işlere nasıl destek verdiniz?”

Tabip:

“Korkarım Râkım Efendi’yi kabul etmemek fikrindesiniz.”

Can:

“Hele siz babamı çağırınız!”

Râkım hemen dışarı çıkıp Ziklas’ı çağırdı. Onlar gelinceye kadar doktor “Gerçek söylüyorum Matmazel, bu çocuk sizin aşkınızla çıldıracaktır. Pederiniz onun hâline merhamet ederek evlenmenizi kabul ediyor. İş yalnız sizin emrinize kaldı,” sözlerini tamamlayabildi. Ziklas ve Râkım dahi geldiler.

Can:

(Acayip bir hicap hâliyle) “Babacığım, Doktor Efendi bir şeyler söylüyor!”

Ziklas:

“Evet kızım. Siz de ne söyleyecekseniz, söyleyin. Burada bir yabancımız yoktur.”

Râkım:

“İsterseniz ben de dışarıya çıkarım.”

Can:

(Yine acı bir tebessümle) “Ne hacet?” Kendi kendisine:

*“Nihân key mânedân râzı kez sâzend mahfilhâ.”*³

Râkım bu beyti işitince sebebini anlamadığı bir üzüntüyle titredi.

Can:

(Sözünde devam ederek) “Evet babacığım! Doktor Efendi, söylenmesi gereken sözleri söyledi. Ben bu işin mümkün olabileceğine inanmadım. Sonra da bana Râkım Efendi’yi sevip sevmediğimi sordu. Hâlbuki onun beni pek sevdiğini, benim için çıldıracağını da Râkım Efendi dışarıya çıktığı zaman söyledi.

Ziklas:

“İyi ya kızım! Sen ne cevap vereceksin?”

Can:

“Ah işte, benim cevabım da budur: Ben Râkım’ı seviyorum. O da beni seviyor. Seviyor ama onun beni sevişi, benim onu sevişim gibi değildir. O beni kardeş gibi seviyor. Onun cariyesi Canan onu nasıl seviyorsa, ben de öyle seviyorum. Seviyorum ama ah, ne fayda...”

Kızcağız bu sözü söylerken gözleri dolmakla beraber babası ve doktor ve Râkım’ın dahi gözleri doldu.

Can:

“Râkım, Râkım!”

*“Ger ber lebem nihî leb yâbem hayât-ı bâkî
Ân dem ki cân-ı şîrîn bâşed be leb reşide”*⁴

3 “Toplantı yerinde söylenen bir sır nasıl gizli kalır?”

4 “Eğer tatlı canımın dudaklarıma kadar gelmiş olduğu şu anda, sen dudaklarını dudaklarım üzerine koyarsan, ebedi hayat bulurum. Yoksa böyle kıvrana kıvrana can verir giderim.”

Bu beyit üzerine Râkım bütün bütün boşanıp, âdeta hüngür hüngür ağlamaya başladı. İhtiyar peder de Râkım'ı görerek ağlardı. Doktorsa mermer gibi kaskatı ve buz kesildi.

Can:

“Babacığım, verdiğiniz kararda bir icra imkânı olsa ben şimdi dirilir, kalkardım. Sana ne diyorum? Râkım beni, benim onu sevdiğim gibi sevmez. Kız kardeşi gibi sever. Eğer benim onu sevdiğim gibi sevmiş olsaydı şimdiye kadar mutlaka bir işaretini gösterirdi. Kızlar, kızlarla bu kadar mahremâne konuşsalar, elbette yüzlerini kızartacak gibi sözler söyleyebilirlerse de Râkım bizim yanımızda bir kızın ağzına alabileceği sözü bile almamıştır. Onu bu hâlde gördükçe ben de ona tek kelime söylemedim. Yalnız kendi kendime derdim ki:

*“Bâ-dil sengînet âyâ hîç der gîred şebî
Âh-ı âteş-bâr u sûz u sîne-i şeb-gîr-i mâ”⁵*

Ziklas:

“Güzel ya a kızım! İşte Râkım da böyle senin gibi, seni sevdiği hâlde bir kelimecik söylemezmiş. Öyle değil mi Râkım Efendi?”

Râkım'da cevap vermeye iktidar kalmamıştı ki cevap versin.

Can:

“Nafile babacığım! Orta yerde onun cariyesi Canan varken ne yapsanız nafile. Hatta Râkım bana acıdığından ötürü sizin dediğinize razı olacak olsa bile, ben razı olmam. Zira vefat edersem, ben edeyim. Kendi saadetim için bir biçare kızcağızın helâkine razı olamam.

Ortalığın hâli başkalaştı. Zira, doktor bile artık hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Bereket versin ki kızın validesi orada değildi. Eğer orada olsaydı, başka hâller de yaşanaca-

⁵ “Ateş gibi ah çeken ve yanan gönlüm senin taş gibi gönlünle buluşup hiç bir araya geldi mi?”

ğına şüphe yoktu. Can ise artık ağlamayı falanı da kaybederek Râkım'a nazarla:

*Azm-i didâr-ı tû dâred cân ber leb âmede
Bâz gerded yâ ber âyed cîst fermân-ı şümâ⁶*

Velhasıl babacığım, benim için gösterdiğiniz merhamete teşekkürler ederim. Size de ederim Mösyö Doktor. Sana da teşekkürler ederim Râkım Efendi. Zira sen bu kadarcık bir hileye rıza göstermek için de, gönlünle büyük bir cenk etmişsindir. Bu fedakârlık senin tarafından benim için bir büyük fedakârlıktır. Ah, şu saatimde senden bir bûse almak için her ayıbı göze alırdım. Lakin kararım ahiretê kadar senin bir bûsene de istekli ve hasret olarak gitmektir. Allah'ın merhamesini bu suretle kazanabileceğim ümidindeyim.”

Meclisin bundan fazla uzamasına tahammül edecek kuvvet kalmamıştı. En evvel doktor zaaf göstererek dışarıya çıktı. Arkası sıra da Râkım çıkıp, biçare babası bir müddet mahzun mahzun kızın yüzüne baktıktan sonra, o da çıkıp validesiyle, küçük kız kardeşini hastanın yanına gönderdi.

Pekâlâ, bunlar dışarıya çıktılar da başka bir müzakereye falana mı başladılar? Ne mümkün, üçü de dilsizlerin birbirine bakışıp, kaşla, gözle dert anlatmaya çalıştıkları gibi birbirinin yüzüne bakakalmışlar ve her biri yeislerini birbirine anlatmak için yekdiğerine kaş ve göz işaretleriyle kalıp, diğer tek kelime söylememişlerdi. Kızın yanında validesiyle küçük kız kardeşi ne söyleştiler?

İşte onu biz bilmiyoruz. Bizim bildiğimiz kadarı şu ki Râkım artık bu matemli hanede ikamet lazım gelmeyeceğini anlayarak bir aralık sıvıştı, çıktı. Ve Can'ın ıstırap hâline ağlamak derecesinde teessüfler ederek boynunu büküp Kumbacı Yokuşu'ndan aşağı inmeye başladı.

6 “Aşkının derdiyle eridim. Ömrümün geri kalanından ümidim kalmadı. Şimdi ise dudaklarım üzerine gelmiş olan tatlı canım seni görmek ister. Fırlayıp çıksın mı yoksa yerine dönsün mü, fermanız nedir?”

ONUNCU BÖLÜM

Can biçaresinin Râkım'a sebep olduğu tesirler gerçekten fevkalâdeydi. O kadar ki, o zamana kadar Râkım'da Can için bir aşk yoksa bile, ondan sonrası için ortaya çıkma ihtimali de baş göstermiş denilebilir. "O biçare kızcağız ne hâllere girmiş, âhiret insanı suratını almış. Vallahi sevilmecek kız da değildir. Farsça okumak da ona mahsustu. Ah, işte onu bu hâllere koyan Hoca Hâfız'ın Divanı değil midir? Ben bu dereceye kadar tesiri olacağını hesap edememiştim. En yanık beyitleri nasıl bir iç yangınıyla dinler ve alırdı. Meğer kendisini zehirlemek içinmiş. Vah biçare Can, vah! Eğer kıza bir hâl olursa vallahi yanarım!" diye Hendekbaşı'na kadar indi.

Orada kime rast gelse iyi? Felâtun Bey'e!

Adam, bırak şu sefihi be!

Nasıl bırakırız? Hikâyemizin yarısına ortak olan bir zatı nasıl terk ederiz?

O hoppayı bu hikâyeye hiç bile katmamalıydı.

Öyle lazımdı ama, nasılsa katmış bulunduk. Hem Felâtun Bey'e bu nefret neden icap etti? Yoksa herifin şu alafrangalığını çekemez mi oldunuz? Eğer Felâtun Bey olmamış olsaydı, mayonez meselesi meydana çıkar mıydı? Ya otel "C" öyle bir zengin alafranga Osmanlıyı görebilir miydi? Kâğıthane'de madamın arabası önünde çifte mızıka çalınır mıydı?

Batasıya gittikten sonra neye yarar?

Zararı yok! İşte sizi temin ederiz ki, bundan sonra batasıya gitmeyecek. Gidemeyecek ki gitsin.

Korkarız paralar...

Korkacağınıza dinleyiniz:

Felâtun:

“Oo, birader! Allah versin, Allah versin! Kibarlık başka şey! Eski dostları göremez olurlar.”

Râkım:

(İstirabından ne söylediğini dahi bilemeyerek) “Estağfurullah birader! Bugün zihnim pek perişandır. Şu Ziklas’ın kızı yok mu? Büyüğü, hani ya şu Can!”

“Evet, insanın canına sokacağı gelen Can değil mi? Canına yandığım, validesini karanlıkta kucaklamak hatası olmamış olsaydı...”

“Bırak Allah’ı seversen! Kızcağız can üzerinde.”

“Niçin?”

“Bilir miyim ben, ne için? Galiba verem olmuş, hekimler aşk hâlidir diyorlar.”

“İşte gördün mü? Senin gibi feylesofların yapacağı iş bu kadar olur. İffetî muhafaza edelim, edebi muhafaza edelim diye böyle körpecik kızları verem ederler, bırakırlar. Bana ilgi duymuş olsaydı da bak hiç böyle verem olur muydu? Turp gibi yaşardı, turp!”

Râkım:

(Füturla) “Adam, bırakalım artık şu acıklı meseleyi! Kızcağız bugün yarın yolcudur. Sen ne hâldesin bakalım sen? Polini ile rahat edebiliyor musun?”

“Madem sen bana Can’ın lakırdısını bıraktırdın, ben de sana Polini’nin lakırdısını bırakmayı teklif ederim.”

“O ne için ya?”

“Şunun için ki artık kendisinden ayrıldım.”

Râkım:

(Telaşla) “Sebeb?”

“Bırak şu kaltağı, Allah’ı seversen!”

“Canım, o nazlı Polini şimdi kaltak mı oldu?”

“Hınzır kahpe, beni yolup kül ettikten sonra yüz çeviriverdi.”

“Yolduktan sonra mı?”

“Ah, öyle ya!”

“Bari birkaç bin liraya mal oldu mu?”

“Birkaç bin mi? On altı bin diyemiyor musun?”

Râkım:

(Daha ziyade telaşla) “Ne dedin? Zaten senin servetin ne kadardı ki?”

Felâtun:

(Gözleri dolarak) “İşte ne kadarsa hepsini yoldu! Ah birader, sen bana pek doğrusunu söylemiştin ama ne fayda! O zaman şimdiki aklım olsaydı, ne yapacağımı ben biliyordum.”

“Ey şimdi?”

“Şimdi taşlarla dövünmekteyim ama fayda yok. Eniştemle de bozuştuk. Dünyanın hâlini şimdi anladım diyorum ya! Parasız kayını eniştelere, parasız biraderi kız kardeşler de kabul etmiyormuş.” (Gözlerinin yaşı daha fazla arttı.)

“Bu iş böyle kalacak değil ya! Elbet bir çaresini düşünmüşsündür.”

“Dünyada bir dostum varmış. Vaktiyle ettiğim bunca iyiliklerin bir meyvesi hasıl olmuş. Bizim ... Beyefendiyi bilirsin ya!”

“Evet!”

“İşte şimdi onun merhametinin gölgesine sığındım. Bize bir mutasarrıflık yakalayabilecek. Kesinlikle ümit ediyorum. Çünkü beni kesinlikle temin ediyor.”

“Allah versin birader! Vallahi memnun oluruz. Bizim de eğer elimizden bir şey gelse sakınmayınız ama...”

Râkım bu lakırdıyı söyler söylemez Felâtun bir kere Râkım’ın yüzüne bakıp ve acı bir tebessüm edip sonra veda bile etmeden aldı yürüyüverdi. Şimdi bu da biçare Râkım için bir dert oldu mu? Artık alt tarafını sormayınız.

Bu, Râkım için niye bir dert olacak? Vaktiyle gözlerini açmalıydı, elindeki serveti bir kaltağa kaptırmamalıydı. Evvelleri Râkım’ı beğenmiyordu ya!

Evet, bu lakırdıda haklısınız. Lakin Râkım gibi bir çocuk kimsenin düşüş ve çöküşü karşısında öç alanların iç rahatlığını duymaz. Hasımının böyle bir çöküşe uğramasından da elem duyar.

İşte Râkım da böyle bir değil, Can’ın hastalığından dolayı iki elem çeşidi içinde olarak hanesine geldi ki, o akşam çenelerini bıçak açmayarak, hatta yemek de yemeğe muktedir olamadı. Efendisinin şu ıstırap hâli Canan’ı da son derecede mustarip eylemişti. Ancak bu geceki hâl her zamanki hâllerle benzeşmediğinden zavallı kızcağız ağzını açmaya muktedir olmayıp Râkım’ın karşısında boyuncuğunu büktü, kaldı. O gece Râkım’ın sigara ve kahve vesaire hakkında Canan’a verdiği emirler âdeta şimdi bir mazlumun kanını dökerek henüz bıçağını silmekte bulunan yeniçeri zorbasının ağzından çıkıyormuşçasına bir sertlikle çıkardı. Bundan dolayı, Canan bu olağanüstü duruma ağlamak veyahut ağlamamak lazım geleceğinde de şaşırıp da herkes yattıktan sonra, kendi yatağı içinde rahat rahat ve bol bol ve kana kana ağlayabildi.

Hani ya o işine gücüne asla halel vermeyip kronometre saat gibi işlemekte olan Râkım, ertesi günü nereye gideceğini, ne edeceğini şaşırarak “Şimdi giyinirim, şimdi kalkarım,

şimdi giderim. Fakat nereye gitmeli, ne iş görmeli?” diye ikindiye hanesinde edip üstüne akşamı da orada çıkarmaya mecbur oldu. Saat onu geçtikten sonra Jozefino’nun ziyafeti akşamından kalma yarım beylik rakıdan biraz rakı çıkartıp içmeye başladı. Canan’ı da piyanoya oturtmuşsa da kızcağız efendisinde neşe göremeyince kendisi de neşelenmeyip, çaldığından öyle lezzet almazdı.

Derken Jozefino gelmesin mi! Meğer o gün, ders günümüştü. Râkım kendisini karşıladı. Kadın gayet şen ve hatta şuh meşrep olduğundan bin tebessümler, bin ferahlıkla gerek Râkım’a ve gerek Canan’a selam vermişti. İkisi de Jozefino’nun selamını pek soğuk bir muameleyle aldılar. Jozefino şaşıtı kaldı. Bu soğuk muameleyle hiçbir mana veremedi.

Jozefino:

“O ne? Ben bu saadette dolu olan haneyi bu akşam bir kederle dolu görüyorum. Hayırdır inşallah!”

Râkım:

“Hayır, hamdolsun hiçbir kederimiz yoktur.”

Jozefino:

“Lisanınız, yüreğinizdeki şeyi söylemiyor. Korkarım Canan senin canını sıktı.”

Canan:

(Korkusundan titreyerek) “Hayır Madam, ben hiçbir şey yapmadım!”

Râkım:

“Hiç Canan benim canımı sıkıyor mı? Bu lakırdıyı ben söylemiş olsam, sen inanmamalısın.”

Jozefino:

“Öyle olmak lazım geleceğini bilirim. Fakat bugün sizde mutlaka bir hâl var!”

Râkım:

“Yok değil, var! Hani ya Mister Ziklas yok mu, işte onun büyük kızı ölüm hâlinde hasta da ona pek acıyorum. Bir genç kızın gürleyip gitmesi insanı yakmaz mı a Madam?”

Jozefino:

“Gerçi acınacak bir şey. Hastalığı neymiş?”

Râkım:

“Gençlerin hastalığı ne olur? Malum a, ince hastalık!”

Jozefino:

“Vah zavallı kızcağız vah! Vallahi acıdım.”

Râkım:

“Hele benim ne kadar acıdığımı mümkün değil tasavvur edemezsiniz. Âdeta kızcağızla kardeş gibi geçinirdik.”

Jozefino:

“Canım daha şimdiden kızı vefat etmiş addedip de yanmak lazım gelmez ya! İnşallah bir şey olmaz da kalkar!”

Râkım:

“Evet, babasına böyle tesellileri biz de verdik. Her neyse bizim bugünkü üzüntülerimizin birisi işte bu. Birisi de bizim Felâtun Bey meselesi.”

Jozefino:

“O Felâtun Bey kimdir ki, meselesi ne olduğunu anlayalım.”

Râkım:

“Vay, sen Felâtun Bey’in kim olduğunu bilmiyor musun?”

Jozefino:

“Sen ona dair bana hiçbir şey söylemedin.”

Râkım:

“Söylemeye lüzum görmedim de onun için. Zira Felâtun Bey’i Beyoğlu’nda tanımayan kalmamıştır ki!”

Jozefino:

“Ha, anladım, anladım. Şu Platon Bey değil mi?”

Râkım:

“Evet, işte o! Onun Türkçe ismi Felâtun, Frenkçesi Platon’dur.”

Jozefino:

“O bir tiyatrocu nazende ile otel ‘C’de prenslik taslamak-taydı. Hatta kendi ailesinin Uranüs sülalesinden geldiğini söyleyerek asilzadelik iddia ederdi.”

Râkım:

“Asılzâdelik iddia ettiğini bilmem. Velew ki etsin. Bizim memlekette hamdolsun bu cesaret yoktur.”

Jozefino:

“Ey, o beyefendinin nesine acıyorsun?”

Râkım:

“Paraları tüketmiş de onun için!”

Jozefino:

“Vah benim çocuk Râkımcığım, vah! A oğlum, dünyanın her budalasına acımak senin vazifen mi? Platon Bey çocuk değildi ya! Hâlbuki Beyoğlu’nda onun paraları tüketeceğini çocuklar da anlamıştı.”

Râkım:

“Ama ben ona acırım Jozefino, acırım. Zira ne kadar olsa arkadaşımıdı.”

Jozefino:

“Ben inanmam ki o adam senin arkadaşın olsun. Zira senin arkadaşın olsaydı, mutlaka senin aklından, hikmetinden faydalanırdı. Biz haber almaktaydık ya! Matmazel Polini yalnız kendi hesabına olarak Fransa’ya elli bin franktan fazla polişe göndermiş. Kendi âşığını oyunda yendirip paralara ortak olan metresle yaşamının sonu budur. Nerede bir yankesici varsa onu kont veyahut baron diye Platon’a takdim eder, derhâl kumara sevk eyler ve bunlar kendi âşığından ne kazanırsa hanımefendi de ortak olurdu.”

Râkım:

(Son derece bezginlikle) “Sana bir şey söyleyeyim mi Jozefino? Sizin bu Avrupa’nın kötöleri, iyilerinden çok daha fazla.”

Jozefino:

“Ona şüphe mi ister? Lakin şunu da bil ki, sizin bu İstanbul’un da budalaları, akıllılarından pek çok ziyade. İşittiğime göre o Platon Bey’in üç-dört yüz bin frank sermayesi varmış. Bu sermayenin geliriyle üç-dört yüz bin sene ömrü olsa, yine bir bey olarak yaşayabilirdi. Bu parayı kendisine babası bırakmış. O da kendisini harcamaya memur eylemiş. Bakalım beyefendimizin üç-dört yüz kuruş kazanmak kudreti var mıydı?”

Râkım:

“Ne gezer?”

Jozefino:

“Gördün mü bir kere? İnsan para harcar ama para kazanmaya kudreti olur ve daha iyisi para kazanmaya başlar da öyle harcar. Para kazanmaya başlar da harcar dediğimin sebebi şudur ki, bazı adamlar kendilerinin para kazanmaya muktedir hünerli bir kişi olduğunu zannederlerse de bu zan

ellerindeki servetin bitmeyeceği hakkında olan zanları gibidir. Sen de gençsin. Hem senin hünerin, senin marifetin kazandırıyor. Sen niçin onun gibi yapmadın?

Râkım:

(Garip bir tebessümle yavaşça) “Beni de sen baştan çıkarırmadın mı?”

Jozefino:

“Bak şu dadı çocuğuna bir kere! Bak şu beşik bebeğine! Ah, isterdim senin de yakını Matmazel (Bu aralık Canan, efendisinin Jozefino’nun kulağına fısıltı ettiğini görünce dışarıya çıkar.) Polini gibi birisi yakalamış olsaydı da seni de görseydim!

Râkım:

“Benim nemi alacak?”

Jozefino:

“Hiç olmazsa seni işten güçten menedip, perişan eylerdi ya! Zalim, ben sana validelik ettim. Pek de validelik demeyim ama, kız kardeşlik ettim. Daha doğrusu dostluk ettim.”

Râkım:

“Canım, bilmiyor muyum ya! Latife ediyorum.”

Jozefino:

“Ha şöyle, kendi idaresine kudreti olmayan ve hâlbuki dünyasında kendisinden başka bir kimseyi beğenmeyen derbederlerin hâline acıyıp da mesut haneni âlâm ile doldurmakta ne mana var? Biraz da latife et zahir. Hele şu mastikadan bir yudum da bana ver bakayım! Jozefino rakı içiyormuş diye büyük madamların kulağına gidecek olsa, dünyada ben-den daha fena kadın olmazdı. Fakat Jozefino rakı içer ama, Râkım’ın yanında içer. Erkek sevdi ve sever ama, Râkım’ı sevdi ve onu sever! Zira ertesi gün Beyoğlu’nda ilan olun-

mayacağını bilir. Ah benim akıllı Râkımcığim, şu kâfir Canan seni benim koynumdan aldı ama, vallahi kızcağıza darılmam! Ondan başka birisi almış olsaydı, sen beni de yataklara serilmiş görürdün. Lakin Canan nereye gitti?”

Râkım:

“Çağıralım. Canan! Canan!”

Canan:

(Dışarıdan) “Buyur efendim!”

Efendisinin kendisini çağırması üzerine kızcağız sevine sevine gelir. Gerek Jozefino’ya ve gerek efendisine bâde sunar. Jozefino’nun sözleri Râkım’ın üzüntüsünü dağıtmış olduğu için canı mızıka ister. Jozefino bizzat kalkar, gayet ferahlatıcı havalarla ortalığın evvelki ağız tadını yeniler. Ondan sonra Canan dahi piyanoya oturup hem şarkı okur hem piyanoya dokunur. Ta saat on bir buçuğa, on ikiye gelir.

“Râkım!”

“Ne var?”

“Bu akşam beni misafir kabul eder misin?”

Râkım:

(Tereddütsüz) “Hay hay, canıma minnet! Hem kabul ederim hem de sen bana bu kadar samimi bulunduğun için sana bir de teşekkür ederim.”

“Ama bir şartı var.”

“Nedir bakalım o şart?”

“Sen yerinden kımıldanmayıp her geceki rahatını bozmayacaksın. Ben Canan’la beraber yatarım.”

Jozefino’nun o gece de orada kalacağı ve kendisiyle beraber yatacağı Canan’ın çehresinde yeni birtakım sevinç belirtileri peyda etti.

“Hayır, işte yalnız bu olmaz! Sen benim rahatımı istemiyor musun? Ben dadımın odasında pekâlâ rahat ederim. Şimdi Canan kalkar, benim yatağımın çarşaflarını değiştirir. Haydi Canan bakalım!” (Canan sevine sevine gider.)

“Vay, hani ya teklifsiz, samimi bulunacaktı ya! İşte sen rahatsız oldun.”

“Hiç, asla!”

“Hem çarşaflarını niçin değiştiriyorsun?”

Râkım:

(Tebessümle) “Belki öğrenirsin diye.”

“Ben şimdi seni döveceğim. Vaktiyle sen benden, ben senden istikrah ettik mi? İşte ben bu gece senin misk gibi kokunu koklayarak yatağında yatar, rahat ederim.”

“Şimdi bu latifeleri bırakalım da dadımdan yemeğimizi sual edelim.”

“Vallahi istediğim gibi olmadı. Siz yine resmiyeye kalkıştınız.”

“Bre canım, teklifsiz olalım diye aç mı kalalım? Hazır daha vaktimiz var. Eğer bir şeye ihtiyacımız varsa derhâl telafi ederiz. Dadı, dadıcığım!”

Fedai:

(Aşağıdan) “Buyur oğlum!”

Râkım:

“Biraz buraya gelsen ya!”

Jozefino:

“İşte şimdi dadıyı da darıltacağız.”

Râkım:

“Dadıyı mı? Amma anlamışsın ha!”

Fedai geldiğinde Râkım akşama yiyecek ne olduğunu sorar. Mevsim patlıcan mevsimi olduğu için Dadı bir güzel patlıcanlı kebab, bir de güzel oturtma ve bir patlıcan dolması ve bir de pilav olduğunu söylemekle beraber:

Fedai:

“Korkarım bu akşam kokonayı¹ bizde alıkoyacaksın?”

Râkım:

“Evet, yemeğimiz de kifayet eder ya?”

Fedai:

(Son derece bir memnun tavrıyla) “Eder efendim, eder. Bizim sahanlarımız büyüktür. Sor kokonaya da eğer canı başka bir şey daha istiyorsa, hemen yapıverelim. Yağımız var, şekerimiz var, pirincimiz var, hamdolsun her şeyimiz var.”

Jozefino, Dadı Kalfa’nın memnun tavrını görünce onun da kendisini güzel kabul etmiş olduğunu anlamıştı. Bir de Râkım yemekleri sayıp ve tarif edince Jozefino çocuk gibi sevinerek:

Jozefino:

“Daha ne isteriz ki, bu kadar yemek çoktur bile. Teşekkür ederim Dadı Kalfa’ya ki beni seviyor!”

Râkım:

(Bu sözleri Dadı Kalfa’ya tercüme ve onun da cevabını Jozefino’ya anlattıktan ve Dadı Kalfa gittikten sonra) “Sen ne zannediyorsun Allah’ı seversen? Bizim Dadı Kalfa sevilecek insanları benden daha iyi bilir. Sen burada altı ay misafir olsan, Dadı Kalfa’nın bu geceki memnuniyetini altı ay müddet daha devam ettirmiş olursun.”

Jozefino:

¹ Yaşlı Rum kadını

“Mesutsun Râkım, vallahi mesutsun. Yüzünü yerlere sürerek Cenab-ı Hakk’a dua ve teşekkür et.”

Râkım:

“Evet Cenab-ı Hakk’ın, hakkımda olan bunca lütuf ve ihsanını takdir etmeyecek kadar değilim Madam. Benim gibi öksüz çocuğu bu kadar nimete gark etmek! Bana senin gibi dostlar vermek...”

Canan da işini bitirip geldi. Artık kadeh zamanı geldi. Mızıkalar, şarkılarla yemek vaktine kadar vakit geçirildi. Sofra kurmak vakti geldiğinde hepsi işe yardım edip Jozefino bizzat sofrayı kurmuş, Râkım Dadı Kalfa’ya zahmet olmamak için aşağıdan yemekleri getirivermişti. Hepsi beraber sofraya oturup, yemeği yediler. Bunların o geceki hâlini birisi görseydi, Jozefino’yu ya Râkım’ın validesi zannederdi yahut ablası. Zira bu dereceye kadar aralarında resmiyet kalmamıştı. Mesela Râkım Jozefino’dan bir sigara yakıvermesini rica ederdi. Bu muhabbet, bu yakınlık saat üçe kadar devam eyledi. Ondan sonra Jozefino Râkım’ın yatağına, Râkım dadısının odasına ve Canan da kendi yerine çekilmek üzere salon boşaltıldı.

Geçen defa olduğu gibi mutlaka bu defa da Jozefino Canan’ı sorguya çeker.

Aferin, iyi bildiniz.

Hem de mutlaka bu defa Canan da kendisine bazı sırları açar.

Hay, hay! Çünkü Kâğıthane seyahati ve gece misafirliğinin ikinci defa olmasıyla beraber, üç dört aydan beri dostluğun da biraz daha vüsat vermiş olmasının kızcağıza bu cüreti verebileceği düşünülebilir.

Acaba gerçekten vermiş mi ki? Vermiş ya! İşte size hikâye edelim de bakınız:

Canan misafir soyundurmak için yanına gidip de Jozefino soyunmaya başladığı anda, sorgu da başladı.

“Ey, söyle bakalım Canan Hanım, Efendi seni hâlâ sevmiyor mu?”

Canan:

(Biraz utançla) “Efendi beni niçin sevmesin? İşte gördünüz ya, bugünkü dargınlığı da bana değilmiş.”

“Hayır, muradım o değil. Seni hâlâ kardeş gibi mi seviyor demek isterim.”

Canan:

(Çaresiz o mübarek kızarma yüzünü sarıp) “Kardeş gibi de seviyor, kızı gibi de seviyor.”

“Kızarma da daha ne gibi seviyor ben hepsini bilirim ya! Sana da söyletmek istiyorum. Çünkü böyle şeyler bana zevk verir.”

Canan:

(Ezilerek) “Her türlü seviyor.”

“Söyle diyorum.”

“Söyledim ya işte!”

“Söylemiyorsun ki... Hiç bu odada, bu yatakta beraber yattığınız var mı?

Canan:

(Mustarip olarak) “Of Ustacığım, ama artık çok soruyorsunuz!”

“Soracağım! Evet sormaya hakkım var. Ben senin validen gibi değil miyim?”

“Öylesiniz Ustacığım.”

“İyi ya işte, benden, validenden sırrını saklamamalı. Doğru söyle bakayım, Efendi seni odalık etti mi?”

Ustasının bu derece zorlaması üzerine Canan'ın malumu-
muz olan gayet hicabı yine baş göstererek Jozefino'yu bıra-
kıp kaçmak ister ama, Jozefino kendisini zapt ederek baskı-
sına devam edince:

Canan:

(Çaresiz) “Etti Ustacığım!”

“Yalan!”

“Vallah etti! İki ay oluyor.”

Jozefino:

(Derinden bir göğüs geçirmekle beraber son derece mem-
nun olarak) “Aferin Canan, aferin! Oh, işte şimdi tamamıyla
müsterih oldum!”

Canan:

(Biraz daha cesaret bularak) “Niçin Ustacığım?”

“Ben bilirim niçin!”

“Yok ama, ben sizden sırrımı saklamadım ya. Siz de bildi-
ğinizi benden saklamayınız.”

Biçare Canan'ın Jozefino gibi hem efendisinin hâlini bi-
len hem de kendisi için Dadı Kalfa'dan sonra ikinci sırdaş
olan bir kadının hâllededeceği bir hayli sorunu olmasıyla ken-
disi ustasına sırlarını açtığı gibi, onun da kendisine sırlarını
açmasında ısrar ederek:

“Ben hâlâ Dadı Kalfa'ya bile söylememiş olduğum bu sır-
rı size söyledim de siz bana...”

“Vay, daha Dadı Kalfa bilmiyor mu?”

“Hayır Ustacığım, söylemedim.”

“Niçin söylemedin? Ondan bir korkun var mı?”

“Yok!”

“Hele hele, korkun yoksa niçin söylemiyorsun?”

“Söylesem Dadı Kalfa memnun bile olur ama...”

“Öyle olduktan sonra, söylememekte mana ne?”

“Nasıl söyleyeyim ya? Utanıyorum!”

Kızcağz şu “utanıyorum” sözünü o kadar bir hicap içinde söylemişti ki, başka bir kız olsa göğsünü gere gere, iftiharla söyleyeceği aşikâr olan bu sözü Dadı Kalfa’ya bile söylemekten utanan Canan hakkında Jozefino’nun halisane muhabbeti bir kat daha arttı. Bundan dolayı kızın kendisine göstermiş olduğu güvene mukabil:

“Evet, müsterih oldum. Şunun için müsterih oldum ki Râkım her ne kadar gayet akıllı, olgun bir çocuksa da gönlü henüz bir yere bağlanmamış olduğundan kendisini perişan edecek bir yere gönül bağlarsa gerek kendisinin gerek sizin perişan olduğunuzdan korkardım. İşte yine onun gibi bir delikanlının yüz binlerce frank servetini elden gidererek şimdi perişan olduğunu bu akşam kendisi söyledi. Gerçi seni satın aldığı zamandan beri seviyordu. Lakin senin de dediğin gibi güya bir hemşire gibi seviyordu. Böyle hemşire, kardeş muhabbetleriyse insanın gönlünü bağlamaz. Gönül yine kendisi için bağlanacak bir yer arar. İşte şimdi sana bağlanmış. Artık Râkım’ın hiçbir tarafa göz ucuyla bile bakmayacağından ben emin olabilirim. Sen de emin ol!

“Canım Ustacığım! Size bir şey soracağım.”

Jozefino:

(Temiz bir kalple) “Sor kızım.”

“Hani ya, şu bizim efendinin okuttuğu kızlar yok mu?”

“Evet, işte onların büyüğü şimdi ölüm hâlinde hastaymış.”

“Ben de asıl onu soracağım ya! Bizim Efendi o kız için pek çok düşünmektedir de....”

“Sen de bunu pek merak ediyorsun öyle mi?”

“Bencesi değil! Efendinin bu kadar düşünmesini istemiyorum Ustacığım.”

“Çocukluk etme, sana demincek demedim mi? Eğer Efendi seni odalık etmeden olsaydı ne kadar düşünsen yeri vardı. Bundan sonra cennetten hûri çıksa fayda yok. Ben Râkım Efendi’yi senden çok ve senden iyi tanırım!”

Canan:

(Jozefino’yu kucaklayıp öperek) “Ah benim Ustacığım! Vallahi yitreğime rahatlık verdin!”

Jozefino:

(O da kızcağızı öperek) “Bak kahpeye bir kere! Ne vakit Râkım’a sahip olmuş ne vakit de kıskanmaya başlamış. Seni yaramaz kızcağız seni!”

İşte bu gece Canan’ın Jozefino’ya açtığı sırlar şu anlaşılacak şeyler olup bunları henüz Dadı Kalfa bile bilmediği için gerçekten sır olarak sayılacağı bellidir.

Bu konuşmalardan sonra Jozefino yatağına girmiş olduğu için Canan da odasına geldi. Geldi amma, odasını boş ve تنها bulmadı. Yarım saatten beri kendisini bekleyen Koca Râkım, Canan’ın Jozefino’yla yaptığı konuşmaların hemen hemen hepsini dinlemişti. Kız, efendisini böyle binde bir denilecek bir suretle odasında görünce ve Jozefino’yla gizlice söyleşmiş olduğu şeyleri işitmiş olacağını da düşünerek bir ara korkarak benzi atmıştı. Lakin Râkım’ın çehresinde korkusunun artmasını gerektirecek belirtiler göremediğine ve gündüzki hâllerin bütün bütün yok olduğunu görmesine dayanarak rahatladığı gibi efendisi konuşmamasını emreder yolda işaret parmağını dudağı üzerine koyduğu için ses dahi çıkaramadı.

Bundan sonra bir fısıltı da Canan’ın odasında başladı. Zira Jozefino’yla aralarında yalnız bir bağdadî duvar bulunduğu için yüksek sesle konuşmaya gerek yoktu. Fakat bu fı-

sıltıya kulak verecek olsa yine Jozefino'nun Canan'a vermiş olduğu teminatı onaylar şeylerden başka bir şey değildi. Biz burada hep o teminatı tekrarla niçin yazıyı uzatalım? Yalnız Râkım'ın şu lakırdısını yazmış olsak kâfidir:

“Dadı uyudu! Beni uyku tutmadı da onun için geldim Canan!”

Bir çeyrek, yirmi dakika sonra bu fısıltı da bitip, genel bir sessizlik hane içinde herkesin tatlı uykuya varmış olduğuna delâlet eylemişti. Mevsim yaz olmak ve Canan zaten talimatlı bulunmak hasebiyle sabah erkenden ve fakat ne kadar erkenden olsa nihayet saat onda efendisini, hayır efendiciğini, uyandırmış ve o da güya Dadı Kalfa'ya duyurmamak için onun odasındaki yatağına gitmek için kalkıp karanlık odaya gelmişse de Dadı Kalfa'nın yatağında olmayıp aşağıda tencereleri, sahanları tıkırdatmakta olduğunu görünce “Desene ki, Dadı Kalfa'ya da işi anlattık. Zararı yok, hep arzu ettiği şey bu değil miydi? İşte varsın buna da memnun olsun,” diye masumane bir hülyayla yatağına girip uyumuştı.

Saat on ikide herkes uyandığı için Râkım da tekrar uyanı. Sabah keyfinin en âlâsı kışa mahsus olduğundan Jozefino yazın bahçeye karşı edilen sabah keyfini o kadar zevkli bulamayarak saat bire kadar keyifler yetiştirildikten sonra kaktı, giyindi, Râkım'a veda ederek çıktı, işine gitti.

Hani ya Râkım saat onda karanlık odaya geçtiği zaman “Varsın Dadı Kalfa da memnun olsun,” filan dememiş miydi? Bu zannının tam tersini görürse şaşar mısınız? Dadı Kalfa'da bir yüz, bir surat, bir çehre ki, mâzallah! Hatta o gün çarşıdan alınacak büyük bir şey varsa haber verilmesi hakkında Râkım kendisinden emir istediğinde hiçbir şeye lüzum olmadığı cevabının her harfini birer taş gibi fırlatıp, Râkım'ın kafasına vurmuştu.

Çok şey! Bizim Dadı Kalfa ha!

Evet, işte Râkım'ı evladı gibi sevip, Canan'ı da kızı gibi severek ikisini baş göz etmeyi kendisi için en büyük onur adeden bizim Dadı Kalfa'da, bu kadar hiddet ve surat vardı!

Râkım gittikten sonra Canan, Dadı Kalfa'nın yanına gelip müteşekkir ve memnun bir tavırla eğer Jozefino gelmemiş olsaydı, efendinin dünkü üzüntüsünün hâlâ devam edeceğini ve o iyi kadıncık gelip de efendinin elemelerini defeylediği için pek memnun kaldığını Dadı Kalfa'ya anlatınca:

Fedai:

(Hiddetinden ağlayacak kadar bir üzüntüyle) “Bundan sonra o kadın bir daha bu eve girerse efendinin elemelerini bir daha defeylesin!”

Canan:

“Ne oldu ya a Dadı Kalfacığım?”

“Ne olduğunu ben bilirim. Zavallı kızcağız! Ne olduğunu ben bilirim.”

Canan:

(Korkarak) “Vallahi Dadı Kalfacığım, ne olduğunu ben de bilmek isterim. Ne oldu Allah'ı seversen?”

“Ne olduğunu sen de bilersen, sen de benim gibi o kadını bir daha bu eve koymadıktan başka, efendiye de onunla bir daha görüşmeyeceği için yemin verdirmekte benimle beraber olursun.”

“Ben zaten her şeyde seninle beraber değil miyim Dadı Kalfacığım? Fakat ne oldu Allah'ı seversen Dadı Kalfacığım? Seni bu kadar hiddetlendiren nedir?”

“Böyle şeyleri sana söylemek iyi değildir ama pek esmam yandığı için artık dayanamayıp söyleyeceğim.”

“Söyle Dadı Kalfacığım, Allah'ı seversen söyle!”

“Söyleyeceğim şu ki, bu gece efendi beni uyumuş zannedip de yatağından firar etmişse beğenir misin?”

Canan:

(Kıpkırmızı olarak) “Ey?”

“İyisi, daha anlayamadın mı?”

“Anlayamadım Dadı Kalfacığım.”

“Ahmak sen de! Senin dünyadan haberin yok. Seni efendiye beğendiremediğimizin sebebi işte buymuş. Bu gece benim odamdan kalkıp doğruca o Frenk kokonasının odasına... Ta sabahleyin saat ondan sonra yavaş yavaş geldiğini ben buradan, mutfaktan duydum. Artık ben buna nasıl razı olabilirim?”

Dadı Kalfa'nın şu yoldaki şüpheleri Canan'dan başka bir kız için belki de alaycı bir tebessüme sebep olsa da Canan biçaresi için bir müddet tereddüde ve utancının artmasına sebep oldu. Lakin Dadı Kalfa'nın asılsız bir şüphe için efendisine bu kadar hiddet etmiş olmasına bir türlü razı olamayarak zaten efendinin elemli bulunduğu cihetle şu ara Dadı Kalfa da kendisine bir sert lakırdı söylerse ortada yanlış anlamalardan dolayı bir fenalık çıkabileceğini hesap ederek:

“Şey, Dadı Kalfacığım, ben sana bir şey söyleyeyim mi?”

“Ne söyleyeceksin bakayım?”

“Ben böyle şeyi ne efendiden ümit edebilirim ne de Jozefino'dan.”

“Haydi, hey çocuk sen de! Senin dünyadan haberin yok dedim.”

“Var Dadı Kalfacığım, var.”

Fedai:

(Canan'ın çehresi mosmor olduğunu görünce derhâl şüphesi değişerek) “Kız, korkarım?”

Canan:

(Boynunu bükerek) “Evet Dadı Kalfacığım.

“Senin yanında mıydı?”

Canan:

(Artık hicaba dahi yer kalmadığını görünce koşup Dadı Kalfa’nın boynuna sarılarak ve öperek) “Ben senin kızın değil miyim Dadı Kalfacığım? Sen benim anam değil misin ya?”

Fedai:

(Canan’dan ziyade bir memnuniyetle o da onu öperek) “Vay, öyle mi? Oh, evet, sen benim kızımydın, şimdi daha büyük kızım oldun. Oh, elhamdülillah! Zavallı kokona, zavallı Râkım, beyhude günahınıza girdim. Elbette helâllik dilerim ya!”

Sadık Arap’ın bir dakika evvelki gazap ve hiddeti, bir dakika sonra yine o nispette bir memnuniyet ve neşeye dönüşerek Canan’a birçok talimat daha verdi. Hele Canan Jozefino’nun gerek efendi ve gerek kendisi için ne kadar sadık, muhip dost bir kadın olduğunu dadıya layıkıyla anlattıktan sonra Arap’ın Jozefino hakkındaki eski muhabbeti de birkaç kat arttı. O akşam Râkım hanesine gelince Fedai bir türlü memnuniyetini saklayamayarak durumu efendisine açtı. Râkım da Canan’ı metres değil âdeta eş olarak aldığını inkâr değil, övünerek, itiraf ederek yakında nikâhını kıyacağını da söyledi. Aman, Dadı Kalfa’daki sevinç! Râkım da kucağında, Canan da; onu da öper, onu da!

İleriki ders günü Jozefino geldikte Dadı Kalfa “Kadının murdar günahı üzerimde kalmasın,” diye Canan’ın tercümanlığı vasıtasıyla meseleyi Jozefino’ya anlattı ve kusurunun affını rica eyledi. Jozefino bir kahkahayla gülüp ve bu kahkahasıyla birçok manalar ima edip “Bugün zannederim ki, Râkım’ın ve Canan’ın benden daha sadık dostları ancak

sen olabilirsin. Ben bilirim ki, Canan'ın Râkım'la evliliğini isteyerek ederek o konuda çok hizmette bulundun. Lakin sen yalnız Canan'ı sevk ederdin. Râkım'ı sevk hizmetini de ben üstlendim. İnanmazsanız Râkım'a sorunuz. O mert çocuktur, inkâr etmez," dedi. Gerçi akşam olup da Râkım geldiği zaman Canan'ın muhabbetine Jozefino'nun kendisini ne kadar sevk etmiş olduğunu inkâr etmeyerek âlemde kendisini seven bir Dadı Kalfa varsa, bir de Jozefino olduğunu müteşekkir bir biçimde söyledi.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Doktor Mösyö “Z” ile Râkım’ın ve pederinin biçare Matmazel Can huzurunda oynamak istedikleri oyunu beceremeyip de kızcağız işi anladıktan sonra hastalığı süratli bir şekilde şiddetlendiğinden Ziklas diğer kızı Margrit için de korkup, onu bazı vaatlerle kandırarak İskenderiye’ye aşırı-mıştı. Onu götürecek olan vapura kadar uğurlamak için yine onun tarafından gelen talep üzerine Ziklas Râkım’ı hatırlayarak davet eyledi.

Peder, valide ve kızla beraber Râkım da Kurşunlu Mahzen’den sandala binerek vapura kadar gittiler. Ziklas, kızını kaptana emanet etmiş olduğundan birinci kamarada kaptan bunlara çay ve kahve ikramıyla hatırlarını aldı. Oturacakları kadar oturup ayrıldıkları zaman valide ve pederle Magrit vedalaşırken Türkçe ve yavaşça kulağına “Ey Râkım, seni üç parça edebilmek mümkün olsaydı, ben de bir parçana sahip olmak gayretinden bir türlü vazgeçmezdim. Bir de kız kardeşimin sana ilgisini öğrendiğim için artık benim vazgeçmem gerekti. Eğer öğrenmemiş olsaydım şimdi bir yatakta beni görürdünüz! Ne ettim ettim, yüreğim üzerine taş bağladım, kendimi senin aşkın adı verilen ölümün pençesinden kurtarabildim. Canan’a mahsus selam söyle. Kız kardeşimin katilinin kendisi olduğunu bilsin. Fakat bu cinayette tamamen suçsuz olduğuna da emin olsun.”

Acayip!

Evet, işte burası biraz acayıptır. Daha acayibini ister misiniz? Cezayir Bahr-ı Sefid’den¹ birisinin mutasarrıflığını yük-

¹ Akdeniz

lenerek Dersaadet'ten hareket eden Felâtun Bey'i de bu vapur götürmekteydi. Güverte üzerinde Râkım ona da rastladı.

Râkım:

“Vay beyim! Rabb'im selametler versin.”

Felâtun:

“İstanbul'un zevkini size bıraktık birader! ... Adası'na mutasarrıf oldum, gidiyorum. Artık Matmazel Ziklas ile enine boyuna zevk ediniz.”

Râkım:

(Şiddetle göğüs geçirerek) “Birisini bugün yarın mezara götüreceğiz. İşte birisini sizin bindiğiniz şu vapur İskenderiye'ye götürüyor. İstanbul'un zevkini süren varsa, o da sizsiniz.”

Felâtun:

(Râkım Efendi'den ziyade şiddetle içini çekerek) “Evet, hakkın var. Babamdan kalanı ne var ne yoksa yedikten sonra, yüz elli bin kuruş kadar da açık borç etmişimdir. Fena zevk değildir doğrusu.”

“Zararı yok birader. İnsanın akli sonradan başına gelir. Bundan sonra yapmazsınız.”

“Bundan sonra alacağım maaştan kendimi besledikten sonra artıracığım miktarla bin beş yüz lira borcu ödemeye ömrüm kifayet ederse belki doksan yaşındayken yine sefahate vakit bulabilirim.”

“Adam sen de, ödenmeyecek borç mu olur?”

“Yok birader! Sefahat ettim, çocukluk ettim. Her haltı ettim. Ama memur olduğum yerde maaşımla kanaat ederek doğru dürüst çalışacağıma emin olmanı rica ederim.”

“Allah için birader, bu emniyet bende vardır. Bir an evvel Rabbim kurtulmana yardım etsin. Benim söylemek istediğim

inşallah bundan böyle makamın daha da büyür de borcunu öder ve ayrıca bundan sonra da emeğinin kazancıyla zevk etmeye fırsat bulursun demektir.”

“Sadakatle hizmet ettikten sonra bu söylediğin şey olmaz değildir...”

“Hah, işte memuriyete bu fikir ve inançla gitmeni isterim. Bu fikir ve inanç kimlerde olursa mutlaka ilahi yardıma mazhar olur. Allah selamet versin birader. Bizi gönülden çıkar-mazsın ya? Arada bir mektuplaşırsınız.”

“Hay hay, adiyö monşer!”²

“Bon vuayaj mon ami!”³

İngiliz kinine ne dersiniz yahu? Mayonez meselesinden sonra Ziklas ile Felâtun arasında oluşan nefret hâlâ tüm sı-caklığıyla devam etmekteydi. Zira Felâtun’un Râkım’la ve-dalaştığını karı koca gördükleri hâlde çocuğa merhaba bile demediler. Ama hakları da yok mudur ya?

Bunlar yine geldikleri sandala binerek Kurşunlu Mah-zen’e çıktılar. Râkım hanesince bazı işleri olduğunu söyle-yerek kendi hanesine döndü. Ziklas ile karısı da gidip yatağa esir olan bıçare Can ile meşgul olmaya başladılar. Zira artık hekimler kızcağızla ilgilenmeyi bıraktıklarından validesi ve pederi de bugün yarın vefatını bekleyerek her istediği şeyi verirdiler. O günse kızın canı bir et istemiş. Aşçıyı çağırıp gayet kuvvetli olması tembih ederek bir güzel et suyu ısmar-lamış. Validesi ve pederi kendisini et suyu içine “bisküvi” peksimet doğrayarak yemekte olduğu hâlde buldular. Böyle bir hâlde çoktan beri tesadüf edemedikleri için şaşırmışlardı. Kızcağız taamını yedikten sonra yatmayıp yatağı içine otur-du ve Tabip Mösyö “Z” yi çağırmaclarını emreyledi.

2 Fr. adieu, mon cher: Elveda bayım

3 Fr. bon voyage mon ami: İyi yolculuklar, arkadaşım

Bir saat sonra tabip geldi. Kız sadrından şimdiye kadar asla hissetmemiş olduğu latif bir kaşınmak türünden bir şey hissettiğini söyledi.

Tabip:

“Hâlâ kan gelir mi?”

Can:

“İki günden beri yoktur.”

Tabip:

“Ya balgam?”

Can:

“İki gün evveli kanlı balgam ve pıhtılar tükürmekteydim. İki günden beri hiçbir şey geldiği yoktur.”

Tabip:

“Çok iyi, çok iyi, demek oluyor ki, rahat ediyorsunuz. Artık bu rahatınız üzerine yeniden bir şey hazırlamaya gerek yoktur. Besleyecek şeyler yemeli. Soğuktan kendinizi muhafaza etmeli.”

Doktor Efendi şu emirleri vermişse de yüreği “Demek oluyor ki, iki gün sonra bütün bütün rahat edeceksiniz. Zira bu hastalık insanın son günlerinde birkaç gün böyle müsaitçe davranır,” demekte bulunmuştu. Fakat doktorun yüreğinde olan manadan valide ve pederin ne haberi olabilir? Onlar doktorun “Çok iyi, çok iyi,” demesi üzerine kızlarını gerçekten çok iyi zannetmişlerdi.

Yahu, bu zalim hastalık son günlerinde insanın midesini de mi açıyor, ne oluyor? Can’ın midesine bayağı bir kuvvet geldi. Hem gayet kuvvetli et suları göğsünü de yumuşattığından öksürüğü bütün bütün kesilmiş ve bundan dolayı kan ve balgamları da unutulmuştu. İşin tuhafı, tabibin vizitesinden sonra iki değil, beş gün geçti; kız hâlâ vefat etmedi! Vefat etmedikten başka etmek istemediği bile görülmeye başladı.

Bunun üzerine tabip tekrar çağırılarak kızı etraflica muayene edince, marazın bu dereceye kadar değişmesine bir mana veremeyip, ihtiyaten ne faydası olacak ve ne de zarar verecek bir su hazırlayıp yine güzelce beslenmesini ve soğuktan, rutubetten ve tozdan topraktan korunması hususunda tavsiye edip kalktı, gitti.

Tabibin bu defa verdiği ilaçlar ne tesirliymiş! Kız midesinde gittikçe kuvvet bulmakta. İkinci gün tabip efendi bir daha çağırılarak yine o ilaçtan ve fakat biraz daha kuvvetlicesinden talep olundu. Herif kendi ilacında böyle bir tesir olmadığını bildiği hâlde, ilacı hakkında gelişen olumlu düşüncelere zarar veremeyip, güya daha kuvvetlisini tertip eyledi.

Evet, ilacın bu defaki tesiri daha fazla oldu ya! Yatağında kımıldanamayan hasta, oda içinde gezinmeye bile başladı. Ey, şimdi Molière'in tabipler hakkında söylediği söz yalan mıdır? Tabipliğin en bilimsel tarafı bir hastanın vefat etmiş olduğunu anlamak olup, yoksa bir hastalığın hangi hastalık olduğunu teşhis etmeyi başarsalar bile her hastalığın birçok türü olduğundan hangi türde olduğunu bilmemektedirler. Verem hakkında hastalık teşhis kitaplarına kaydedilen sayfalarda yazar ki bu illete müptela olanlar için ilaç olmayıp, verilen ilaçlarsa henüz deneme aşamasında olan şeylerdir. Lakin en altında ihtiyat olarak iki satır daha yazılmış. Denilmiş ki “Bu hastalıktan bazı kere kendi kendisine iyi olanlar da vardır.” Şimdi bizim doktor “Z” de biçare Can’ın yeniden can kazandığını görünce “Pataloji kitabının şu son ihtarı doğruymuş be!” diye kendi kendisine şaşırarak artık kızın iyi olacağını kesin olarak gördükten sonra herif bütün bütün lokman kesildi gitti ki, bundan sonra kayınvalidemi de getirsem, o da hiç olmazsa Bukrat⁴ kesilebilirdi.

Latife değil, kız gereği gibi kendisini toplamıştı. Hatta yataktan bütün bütün çıktı. Gündüzün elbisesini de giydi. Ziklas iki günde bir kere kızın hâlindeki değişiklikleri Râkım’a

4 Hipokrat (Tıp biliminin kurucusu sayılan doktor)

yazsa da “İşte oğul, size gerekli haberleri verdim. Fakat evime gelir de kızı ziyaret ederseniz korkarım ki, hastalığı nükseder,” notunu hiçbir mektubunda eksik etmezdi.

Derken kızcağıza sıhhat geldikçe canı da sıkılmaya başlayarak hocasını istemesin mi? Doktor “Z” den evvel babası itiraz ederek hastalığının nüksetmesine sebep olacağı söylen-diye de kızı ikna etme mümkün olamayıp, bilakis kız artık Râkım için yüreğinde aşka benzer bir şey hissedememekte olduğunu temin eylediğine ve özellikle pederi, İzmir’de bulunup öteden beri kendisiyle evlenmeye can atan bir dayıoğ-luyla artık evlenmesini teklif ettiğinde, kızın buna dahi razı olmasına dayanarak Râkım’a özel olarak uşak gönderilip çağırıldı.

Koca Râkım, kızı hayatta görünce sevincinden çıldıracağı geldi. Can ise Râkım’ı görünce vücudunda daha ziyade bir rahat, bir sıhhat bularak

*“Beseret ger heme âlem beserem tîğ-i zenend
Ne tevân berd-i hevâ-yı tu birûn ez ser-i mâ”⁵*

beytini okumuşsa da Râkım kendisini bu hâle koyanların işte bu beyitler olduğunu söyleyerek bundan sonra bu gibi şairane hayallere önem vermemesini tavsiye etti. Kız da artık yeniden kazandığı hayatı korumaya gayret edeceğini temin ettiğinden herkesin memnuniyeti son dereceye vardı.

Râkım o kadar memnun oldu ki, yutkunup durmasından bir şey söylemek istediği hâlde söyleyemediğini gerek Can ve gerek peder ve validesi anlamışlardı. Bunun üzerine Can meseleyi söylemesini istediğinde Râkım “Efendim, söyleyeceğim şey yalnız pederinize mahsustur,” diye onu bir tarafa çekip “Gördünüz mü Mösyö Ziklas, Cenab-ı Hakk işte hem üç yüz bin lira servetinizi ve hem de nur gibi kızınızı size tekrar ihsan eyledi,” demiştir ki, Ziklas o tok gözlü, mert, sa-

⁵ “Bütün dünya aleyhime ayaklanarak başıma kılıç vursa bile, sana olan arzumu başımdan çıkaramaz.”

dık Râkım'dan bu sözleri işitince, oğlanı bir kat daha sevip, yüreğine sokacağı geldi.

Artık bundan sonra sözü uzatmakta lezzet yoktur; kısa keserek tatlısına bağlayalım:

Ziklas yazacağı kâğıtları yazıp, edeceği haberleşmeyi ettikten sonra işin üzerinden iki buçuk, üç ay kadar zaman geçmişti ki Margrit İskenderiye'den ve Can'ın yavuklusu İzmir'den ve Margrit'le evliliği yine bu aralar kararlaştırılan bir yeğeni de Halep'ten gelip kasım üzeri bunların evliliği için verilen baloda ömründe ilk defa olarak Râkım da polka oynadı.

Hele ertesi gün kendi hanesine gelince Dadı Kalfa, Canan'ın canevinde bir ciğerparesinin canlanıp oynamakta bulunduğunu haber verdi ki bu haber Râkım'ı her şeyden ziyade memnun eyledi.

İşte biz de altı ay sonra Râkım'ın Jozefino'nun kucağına nur topu gibi bir erkek evlât kundağını koymak şerefiyle o sadık dostu da memnun eylemiş olduğunu söyleyerek sözlerimize son veririz.